సవరణపట్టిక·

పంక్తి	మూలము.	సవరణ.
౧౨	నఖిలదర్శ నా	నఖిలశాస్త్రదర్శనా
౬	గాంభీర్యాప్తిః	గాంభీర్యాప్తి
౨౫	తపఃఫలాయ	తవఃఫలాయ
౨౫	కథాప్రారంభము—	....
౧౩	నోజస్మించ	నాజస్మించ (అనవచ్చును)
౧	కల్వాలు నీళ్లలో నుళ్ళ	కలువలు నీళ్లలో నులుల
౨౭	యదుమూళి	యదుమౌళి
సూత్రధారములు	లిట్లుకనఁబడు	లిట్టివికనఁబడు
౬	బ్రసుకుత్రోవ	బ్రదుకుఁద్రోవ
౯	బకరణంబు	బుకరణంబు
౧౩-౧౪	చైదమ్ము	చెయ్దమ్ము
౧౭	గానుగాడి	గానుఁగాడి
౧౦	జ్జాలి	ఝ్జాలి
౨౨	యొటంద్రు	యటంద్రు
౧౭	దీప్ర	దీవ్ర
౪	నేఁగి	వేఁగి
౮	బైనయట్లు	బైననెట్లు
౧౧	వేగుఁ	వేఁగుఁ
.౨౧	కృలవాసి	కృలవాశి
౪	మేగ	మేఁగ
౧	ఛాయ	చాయ
౬	నవేతృ	నవేత్తృ

శ్రీరస్తు.

కాళిందీకన్యాపరిణయము.

పీఠిక.

ఈ గ్రంథము రచించిన విద్వత్కవీంద్రుఁడు ప్రభంజనకులతిలకుఁ డగు నహోబలపతి. ఈ గ్రంథము నాశ్వాసాంతగద్యముల "ఇది... ప్రభంజనవంశాబ్ధి రాకాశశాంక...అహోబలపత్యాహ్వయ ప్రణీతంబు" అని యున్నది. మఱియు నీకవి రచించిన అహోబలపండితీయ మను కవిశిరోభూషణ గ్రంథమున గద్యమందు "ప్రభంజనవంశముక్తామణినా......అహోబలపత్యాచార్యేణ" అని యున్నది. దీనింబట్టి యింటిపేరు ప్రభంజనమువా రనియుఁ గవిపేరు అహోబలపతి యనియుఁ దేలుచున్నది. కాని, మహారాజశ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారు ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక ౧౧ వ సంపుటము ౨ వసంచికలోఁ బ్రకటించిన అహోబలపండితీయపీఠికాశ్లోకములు ౭౧ లో "వాతూలవంశేవతార భూయః" అని యు, ౭౯ లో "వాతూలవంశాగ్రణీః" అనియు నుండుటచే నీకవి యింటిపేరు "గాలివా" రని స్పష్టపడుచున్నది. ఈ విషయ మై శ్రీ రామయ్య పంతులుగారు కూడ "ఇంటిపేరు గాలివారు" అనియు "కవికి మొదటిపేరు నరసరాజు" అనియు వ్రాసిరి. గ్రంథములందు, అహోబలపతి యనియే యున్నది గాని నృసింహనరసింహాదిపర్యాయపదములు కానరావు. నృసింహస్వామి యహోబలక్షేత్రాధిపతి కావున వా ర ట్లూహించుట సమంజసము. ఇంతియకాక ఈకవికుటుంబమువారు గుంటూరుమండలమున వినుకొండతాలూకాలోని ముప్పడివరగ్రామమం దున్నా రని కూడ వ్రాసియున్నారు. కావున వ్యవహారము దట్లు గాలి నరసరా జని యుండవచ్చును. ఈపుస్తకము నకుఁ గవివంశస్థులలో నొకరు ప్రతి వ్రాసినారు. చివర "స్వస్తి శ్రీవిజయాభ్యుదయ శాలివాహనశకవర్షంబులు ౧౮౨౨ అగు నేటి శార్వరినామసంవత్సర ఆషాఢ బ ౨ భృగువారం వఱ్ఱు ప్రభంజనం వెంకటసుబ్బయ్యశాస్త్రిగారి కుమారుఁడు లక్ష్మీనారాయణ వ్రాసుకున్న కాళిందీకన్యాపరిణయము" అని వ్రాసినారు. వినుకొండతాలూకా కొప్పాలపాడుపోస్టు పిట్టబండ గ్రామమునుండి కాళిందీకన్యాపరిణయమును గూర్చి గాలి లక్ష్మీనారాయణగారు పరిషత్తున కుత్తరములు వ్రాసిరి.

కవిబంధువులు, గురువు:—

ఇంక నీవిద్వత్కవి తలిదండ్రులను గుఱించి కాని గోత్రమును గుఱించి కాని తెలిసికొనుటకు రెండుగ్రంథములందును నాధారములు లేవు, కాని, మనకవి పోలూరి మాధవయజ్వకు మేనల్లుఁడును శిష్యుఁడునై యున్నట్లీక్రిందిశ్లోకములవలనఁ దెలియుచున్నది.

మన్మాతుర్భ్రాతరంతం సకలగుణనిధిం మాధవం భావయామః-పీఠి శ్లో. ౧౧
ప్రణౌమి సతతం మమ మాతులం తమ్ —శ్లో. ౧౨
ధ్యాయామి మన్మాతులమ్.
పైమాధవయజ్వయే గురువై నట్లు-
మద్గురు మాధవు నభినుతింతు, కాళిం. ౧-౩౦
మద్గురుం దలఁతు మాన్యుని మాధవయజ్వచంద్రమున్-కాళిం. ౧-౩౧
మోహాంధకార హృదంబుజాంతరములో ముమ్మాటికిం గొల్చెదన్
... ... సకలశాస్త్రజ్ఞున్ గురు న్మాధవున్-కాళిం ౧ ౩౩
తం పోలూరీవంశకుమోధిచంద్రం వందామహే మాధవవిద్వదింద్రమ్ ౪౨
వందేహం త మనింద్యసద్గుణగణాధారం గురుం మాధవమ్- ౪౧
శ్రీమత్పోలూరిమాధవార్యకరుణాప్రాప్తాష్టభాషాస్ఫురత్సాగః- ౭౯
అనువానివలనఁ దెలియుచున్నది

ఈకవికి మేనమామయు గురుఁడు నగు మాధవయజ్వ సకలశాస్త్ర పాండిత్యము కలవాఁడును, అష్టభాషాపాండిత్యము కలవాఁడు నని యీక్రింది (కా. ౧-౩౦) వాక్యములవలనఁ దెలియఁ నగును.

గీ. ఏమహాత్ముని దర్శింప నెనఁగు నతఁ, పాదకణచరజైమినివ్యాసమౌని
కపిఫణిరాజదర్శనఘటితమోద, మతని మద్గురు మాధవు నభినుతింతు.

సీ. తర్కపాతంజలకర్కశప్రస్తరమండలంబున జర్ఝబండ లాడి
గురుభట్టవాగ్గుంభగురుతరవనములో నింబుమీఱఁగ విహారంబు చేసి
యతులసాహిత్యవిద్యాచారుదీర్ఘిక లాలితప్రీతి చే నోలలాడి
కపిలసాత్త్వవతేయఘనతంత్రవాక్సుధాధారలఁ గోరిక లూరఁ గ్రోలి
తెలుఁగుయద్రసనాభూమయులఁతమాని, యతని శ్రీరామచంద్రపాదాంబుజాళి
సుజనతల్లజసన్నుతసుగుణపాళి, నభినుతించెద మాధవయజ్వమౌళి ౧-౩౨

ఈభావమే పీఠికాశ్లోకములు ౪౦-౪౫ లలోనున్నది. మఱియు నీమా

ధవయజ్వ గొప్పపండితుఁడుచు దనపుత్త్రుఁడు నైనదక్షిణామూర్తికంటెఁ దనయం దెక్కువదయ కలవాఁడని పీఠిక ౧౧౧ శ్లోకములో నీకవి చెప్పుకొనినాఁడు.

ఈకవిరచించినగ్రంథములు:—కాళిందీకన్యాపరిణయము, అహోబల పండితీయమనుపేరుగల కవిశిరోభూషణము నీరెండే కనఁబడుచున్నవి. ఇతర గ్రంథములు ముందేవైన బైలుపడునేమో. పైగ్రంథములలోఁ గాళిందీకన్యా పరిణయమునం ౧-౭లో బ్రహ్మస్తవమును, కవిశిరోభూషణములో సరస్వతీ(నకులీ) స్తవమును "సంగీత మపి సాహిత్యం సరస్వత్యాః కుచద్వయం" అను శ్లోకము నను సరించి యొకభావముతో నున్నవి.

కవిపాండిత్యము:—ఈకవి తనపాండిత్యమునుగూర్చి కవిశిరోభూషణము లో నిట్లు చెప్పుకొనియెను.

శ్లో. యన్మూర్త్యా కవితాకందమూలవాగనుశాసనా
జాగృతో౽హోబలపతీ రాజతే స విచక్షణః. ౭౮

శ్రీమత్పోలురిమాధవార్యకరుణాప్రాప్తాష్టభాషాస్ఫురత్సారః శాస్త్రవిత్ - అని.

మఱియుఁ గవిశిరోభూషణగ్రంథాంతమున "పోలూరి మాధవయజ్వన ముజ్జ్వలత్కృపాకటాక్షసాదితపాండిత్యాభరణేన......అభినవనన్నయభట్టాచార్యేణాహోబలపత్యాచార్యేణ" అనియుఁ గాళిందీకన్యాపరిణయాశ్వాసాంత గద్యముల "పోలూరిమాధవయజ్వసముజ్జ్వలత్కృపాకటాక్షసాదితపాండిత్యాభరణ......అభినవనన్నయభట్టారకాహోబలపత్యాహ్వయ కవిమహోపాధ్యాయభట్టారక" అనియుఁ గలదు. దీనిచే నీకవి కభినవనన్నయభట్టనియుఁ, గవిమహోపాధ్యాయభట్టారకుఁ డనియు బిరుదు లున్నట్లును, అనేకశాస్త్రము లందుఁ బాండిత్య మున్నట్లును, అష్టభాషాపాండిత్య మున్నట్లును స్పష్టమగుచున్నది. అభినవనన్నయభట్టబిరుద మీరెండుగ్రంథములలో నుండుటచే గ్రంథ రచనకుఁ బూర్వమే యీబిరుద మాతనికి వచ్చినట్లును, ఆబిరుదమే తనరెండు గ్రంథములందును వ్రాసికొనినట్లును, దోఁచును, లేదా, కవిశిరోభూషణగ్రంథా రంభమం దైన వచ్చియుండును.

కవికాలము:—ఈకవికాల మెచ్చటను స్పష్టముగాఁ జెప్పఁబడియుండ లేదు. కాని, కవిశిరోభూషణమునందు "గ్రంథో ప్యప్పకవే ర్ముదం దిశతు నో విద్వత్తపీనాం ఘనాం"—శ్లో. ౭౨ "కాకునూ ర్యప్పకవినా గృహీతం— శ్లోకము ౭౧ అని పీఠికయందును గ్రంథమం దక్కడక్కడను, అప్పకవి నుదా

కలితకలకంఠకులకంఠకాకలీవి, భాసురము వొల్చు మధుమాసవాసరంబు.
వసుచరిత్రము ౧-౧౩౬

ఇటువంటివిచాలఁగలవు.

ఇందున్న వేదసంప్రదాయము:—

(1) మోహాంధకార హృదంబుజాంతరములో......
"సాహి శ్రీరమృతా సతా" మితివచస్సంపాదిత శ్రీయుతుల్... ౧ ౩౨

(2) సీ...శ్రౌతవాక్యమున నహః కేతుమఖ్య, భేదకముల నుపపాదించు సూర్యునిఁ
జంద్రమఃపద మని చదువులేదె. ౩.౫౭

వేదాంతసంప్రదాయము:— ౩-౨౧

సీ. నే ననిర్వచనీయనిజరూప మగు చనాదిత మెలంగుచుఁ దత్త్వధీ నడంచి
వెలయు నవిద్యనై మెలఁగెద మచ్ఛబలతఁ గాంచియే యాత్మ బ్రహ్మమయ్యె
నటుగాన నాయందు నమరు కారణలక్షణం బతివ్యాప్తి దుష్టంబు గాదు
బ్రహ్మవిద్య యటండ్రు బలవత్ప్రమాణంబు మఱి గుహాశయత బ్రహ్మంబు నేన
యఖిలమును నాదురూపంబు ననుసరించి, నిలుచునో లేదొ చూడుఁడీ నిఖిలజనము
లనడి వైఖరి రోదసులాక్రమించి, యంధతమసంబు వరఁగె భయంబు వెరఁగ.

పరతత్త్వసాధనము:— ౧-౨౭౯

సీ. తత్స్వరూపావాప్తి దనరు జ్ఞానంబున జ్ఞానంబు భక్తిచే సంభవించు
వేదాంతవిద్యచే వెలయును సద్భక్తి యవ్విద్య గురుసేవ నందవలయు
సద్గురుసేవ నిష్కామత్వమున నబ్బు నది చిత్తశుద్ధిచే నమరు నద్ది
కాలుష్య మణఁగినఁ గలుగుఁ దద్రాహిత్య మలవడుఁ బాపక్షయంబుగాఁగ
నట్టిపాపక్షయంబు మేలానవచ్చు, దాన యాగాది సత్క్రియ లూనఁగలుగు
నవియుఁ దన్నాశకరశక్తిఁ దవులుటరిది, కర్త నిష్కామమానసుఁ గాంచకున్న.

వ్యాకరణసంప్రదాయములు:—

1. అందుసంస్కృతవ్యాకరణము.

ఉ. వాచకశబ్దము ల్పరనిపాతముచే విలసిల్లు వాచ్యతర్
రోచిలుమాకుఁ దాదృశత రుచ్యతమంగా కితరార్థరీతిగా
నాచితిగా దటంచు మదినారసి యో పరపాతన క్రియ
ల్పోచి వసించు నప్పూరి నమోఘబలాన్వితము ల్సురేంద్రముల్. ౧-౧౨౩

శా. ఊకారంబు సవర్ణదీర్ఘయుగళీ యుక్తంబు గావింపుచున్
జోకన్ హ్రస్వముఖస్వరాంకములఁ దా సూత్రంబున న్నామెఁగా

వ్యాకర్త్రాముని మద్వచస్సరణి నుత్యం బచ్చట వ్యాన మిం
చూాకారాకృతి త్రిప్రకారముగ మ్రోయుం గాలవిన్యాసముల్. ౩-౧౩౨

2. ప్రాకృతవ్యాకరణము:—

సీ. ....

సిద్ధసాధ్య విశేషబుద్ధస్వరూపతఁ బ్రాకృతవ్యాకృతి (ఫక్కి-యనఁగ) ౧-౨౫౦
గీ. ప్రకృతి ననుసరించి పరఁగును జగతిలో, వికృతి యిద్ది వింత వెలఁదియుండుఁ
బ్రకృతి నడఁచి వికృతిప్రబలమై కనుపట్టె, సకలగుణగణనాథ యజ్ఞనాథ.
౩-౧౭౨

3. తెలుఁగువ్యాకరణము.

సీ ... ...

సరళస్థిరకకారప్రశస్తిసద్భావత సరసాంధ్రశబ్దశాసనమనంగ... ౧-౨౫౦
క. గుణవృద్ధు లగుచు రాజిలు, ఫణిరాజశయానుభాషిలు పరికించుము గా
గుణిగణము వక్రమై యిది, గణుతింపఁగ వక్రతమమో కాయిది యనుచున్.
౧-౩౧౪

ఛందశ్శాస్త్రసంప్రదాయములు:— ౧-౧౦౧

సీ మత్తమయూరసన్మత్తకోకిలహంసపదభృంగవిలసితభ్రాజితంబు
హరిణీగణోత్సాహతురగీప్లుతస్ఫీత ముత్పలమాలికాయోజితంబు
బంధురజాతిచంపకమాలికోపేత మురుమణిగణనికరోర్జితంబు
జలధరమాలికాచారుమత్తేభవిక్రీడితశరభసంకీలితంబు
మంజులసుగంధిమాలినీరంజితంబు, వసుమశార్దూలవిక్రీడితాంచితంబు
లలితసుముగుచ్ఛపరిమళరాజితంబు, సుకవికవనంబునాఁబురిసొబగుఁగాంచు.
క అమరెడుకిర్జడ స్రగ్ధర, కొమరుమిగులుపిఱుఁదు దఁడప గోనబగు విపులే
కమనీయతనువు చపలే, రమణీమణి యారవృత్తరత్నాకరమే ౧-౨౧౯
ఉ. భవ్యతరంబుగా భరణభారవలాంఛితవృత్తియుక్తమై
సవ్యపదోపజాతయమనం బయి యుత్పలమాలికాకృతి
స్తవ్యము గాంచి రాజిలును దైత్యవిరోధిశుభేక్షణాలి త
ద్దివ్యముదారవైఖరులు తెల్పఁగ నా కగునే విభాకరా. ౧-౩౦౯

'జ్యోతిశ్శాస్త్రము:—

చ. కవిబుధచంద్రలోకహితకారకమంగళజిష్ణుకేతునై
భవత రిపూత్క రంబు గెడపం గడుఁ గూడిన "కాలసర్పయో

సవిధ ఇక్షా [illegible] [illegible]
[illegible] నొవ్వ [illegible] [illegible] [illegible]
క. కరము సుఖం బొనరు బుధ, స్మరణంబున [illegible] [illegible]
స్మరణంబు ఆగపుదవ, కరణం బని తెన్నువడ్యోగా [illegible] [illegible]
తర్క-శాస్త్రము, ఇతర శాస్త్రములును:—
సీ: [illegible] [illegible] గల [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
గర్భవిజ్ఞానము ల్గలిగించు రెండవ ని(శ్శ్రేయసం బను సేవ్వేంది
గర్భంబు జ్ఞానాంగగతి దాల్పు జ్ఞానంబు [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] సంపద్వివేక
[illegible] నిర్వాణ మని పల్కు-నట్టివాఁ
[illegible] [illegible] (దారఁజేయు) వాక్య
[illegible] [illegible]. ౧-౧౭
సీ. తర్క-పాతంజల కర్క-శప్రస్తరమండలంబున జిర్కు-బండలాడి... ౧-౩౧
సీ. గౌతమమునిభావకలనచే నొకవేళ నొకతటికణచరానూనమహిమ
సురగేంద్ర వృత్తిచేనొకమాటు నొకతేపఁ గపిలవాచంయమోత్కటవిభూతి
వ్యాసవిజ్ఞానసంపత్తిచే నొకపరి నొకతూరి జైమినిప్రకటవృత్తి
పల్కినసంతపతంజలి నొకమాఱు నొకసారి భరతవాగ్యుక్తిమహిమఁ
బొద్దుపుచ్చును యువతి [illegible] [illegible], మేటియుప్పేటిమేడల [illegible]
పంజరంబుల నెలకొని ప్రీతియొప్పఁగక, గణనమించిన [illegible] [illegible].
౧-౬౪
కావ్యము, కావ్యలక్షణము:—
క. నవరసఫలరుచిశోభిత, కవిరాజము సుప్రసాదఘటితము [illegible]
ధవళోక్తి సమ్యగం బగు, కవిసత్కృతిబోలు [illegible] [illegible]. ౨౧౫౦
సీ. క్లిష్టకల్పనలేక కష్టకాదూర్తమై [illegible] సమర్థత నెఱుంగ కప్రతీత
[illegible] [illegible] కొసి పద్యోత్కర్ష నైరర్థ్యకఘటన గనక
దృఢపదబంధసంధిస్ఫీతమై సుప్రసాదకాంత్యౌజ్వల్యసమత [illegible]
వస్తులంకృత్యభివ్యక్తులు పొసఁగంగఁ జరిత్రవిన్యాసంబు [illegible] [illegible]
నతులకవిరాజరచితకావ్యము దనరఁగఁ
జెప్పు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

బుద్ధిరథము లక్షణ్యము లోలుపుమిగులుఁ
బురవరోత్సవంబు ద్వారకాపురములోన. ౧-౧౨౮

నాటకము :—

సీ. రమణీయనాయకరత్నబంధురంబు నవవిధవస్తువైభవయుతంబు
శ్రీకరాంకాంచత్పతాకాభిరామంబు సురుచిరాంగకార్థపదోజ్జ్వలంబు
దీవ్యత్ప్రపంచసంధిప్రోల్లసితంబు సీహాభ్యగభిదానగాహితంబు
గగనావలంబివాక్యస్ఫూర్తిమహితంబు మధురవాక్యవిజాలమానితంబు
చిత్రసదలంక్రియాగణోజ్జీవితంబు. నద్భుతరసాఢ్యపాత్రంబు నాత్తదోష
పాటవంబును నగు చొప్పి నాటకంబు
క్రియఁ బ్రకాశించు నొకదివ్యగృహ మొనర్చి. ౩-౧౯౩

మఱియు నీతనికవిత్వమునందు సంస్కృతాంధ్రపదములు సమముగ నుండి మిగులఁ గర్ణరంజకములుగా నుండును.

సంస్కృతపదములకు :—

చ. వలికి గళన్మరందరసబంధురగంధరసాంధబంభరా
కలితరవంబులం బ్రసవకమ్రవినమ్రరసామ్రతామ్రకో
మలనవపల్లవగ్రసన మంజులపాయితకంఠకాకలీ
కలకలకంఠ నాదములఁ గల్కి తటాలున నుల్కి యుల్కియున్. ౨-౨౩౯

కేవలసంస్కృతశ్లోకము :—

శా. నేత్రద్వ్యాలన మశ్రుచైత్యవిరహం నిష్కంపతాం స్విన్నతాం
గాత్రం యాతి ప హృష్టరోమచయతాం కంపైకసంపన్నతామ్
పాత్రం దుశ్చవిసంగతే గ్భవతి సద్వ్యక్తం చతైశ్వర్యభా
క్షిత్రాత్మప్రభవామణే స్వమజని గ్రీవా వ్యయోగక్రమాత్. ౨-౫౬

అచ్చ తెనుఁగు :—

క. దుగదచ్చి లెక్క కిక్కగు
మొగములరాకాసితేనిముద్దుంజెలినే
ల్నిగనిగలు మిగులు మొగమున
సొగములనగువగలునిల్ప సొగయునిదొరకున్. ౧-౪౪

సీ. పాలిమిన్కగమిలిమ్మిపట్టు పట్టగువంచ యొంచతేజీతేనిఁ గాంచువేల్పు
వేల్పురాయాచాయ వెలయుచక్కనితండ్రి తండ్రి నెఱుంగకతనరుపోడి

ప్రోడచేరువకాండ్రఁ బ్రోచుదిగాఁదటిగిడ్డి గిడ్డిమందలనుండుదొడ్డజంత
జంతరక్కసికానదొంతు లేర్పడుచిచ్చు చిచ్చుకన్గలవాని నచ్చుజోడు
జోడుకన్నుల సెకఁ జల్వఁ జావుమేటి, మేటిమునివాలుదాల్చిన మేలుబంతి
బంతివలె వ్రేల బలుకొండఁ బట్టిదిట్ట, దిట్టముగ నేలు నవ్వీడు తెలివిమీఱ
౧౪౧

ఉ. తావుల మోకమావిగమితావుల గొజ్జఁగనీరుయంత్రిమల్
కేవలఁ జిల్కఁగాఁ జిగురుఁగేదఁగి పూదడిగట్టి పట్టివేర్
పైవజిలారు చెంగలువపందిరి చెందొవరేకనంటి క్రొ
మ్మొల్లవులచందువాపాగడ మొగ్గలనిగ్గులచప్పరంబులోన్ ౨-౨౩౫

ఇందు యంత్రిముల్ అనుచోట జంత్రిమల్ అనఁదగును.

శ్లేషకవిత్వము.

గీ. అగు మహాపద్మపద్మశంఖాదినిధులు
కోలఁకు లిరవొంద నీలముకుందనిధులు
సౌధములు గుందనిధులను జూమనములు
వరనిధి యనంగఁ బురమంత నలరుచుండు ౧-౯-౨

సీ. గుణవృద్ధిపదవృక్షగోత్రవిఖ్యాతమై పాణిని గ్రంథంబుపటిమ గాంచి
నానాత్మజీవవిజ్ఞానకారణ మూచు నక్షపాదీయంబు ననుకరించి
కర్మజన్యాపూర్వధర్మప్రకాశమై జైమినివ్యాహృతిచ్ఛాయఁ బూని
సద్వైతమాత్రసనమోదహేతువై వ్యాసవాచాస్ఫూర్తి వన్నెకెక్కి
కవిత నవరసఫలకమై ఘటితమత్త, శిఖిమధు ప్రీతిపలసిరస్ఫీత మగుచు
ననమకవిరాజకావ్యంబు ననుకరించి, చూడనింపొందునచటిమూక్రీడనములు
౧-౯-౭

చ. సరసులపొంత హంసగణసంగతి సేయుచుఁ బద్మగహ్వరాం
తరముల నుండుచుం దనువు దాళుటకై భువిలో నదర్శన
స్ఫురణగఁ బుష్పనీరు పలుచోటుల భిక్షకొనుచుప్పె నీకు ని
వ్విరహులమీఁద నెట్లొదవె ఖేటుగఁ గ్రోధరసంబు భృంగమా. ౩-౧-౨౭

సీ. జారసంకల్పంబు దూలింపఁగాఁ జేసి చోటుల మూలకుఁ జొరఁగఁ జేసి
సన్మార్గమెల్లను సుప్రకాశము చేసి పంకజావళిఁ బటావంచ చేసి
యురిజాలములనెల్ల నందవాయఁగఁ జేసి యాశ్రితద్విజరాజి నలరఁ జేసి

పరతత్వాగ్రింథుల గిరిగుహల్ సొరఁజేసి ధర్మసంస్థాపన దనరఁజేసి

ఖరకరుఁడు మున్ను చేసిన కాకఁ గాసి, యలరి సద్వర్గ మెల్లను మెలఁగఁ జేసి

కువలయానంద మొనరించెఁగూర్మిఁ జేసి, యపార చల్లనిరాజు దివ్యప్రకాశి.

యమకములకు:— ౧- ౧౧౯ 3- ౫౭

సీ. నగరాజు నైనఁ బన్నగరాజు నైనను ధైర్యవాక్పటిమలఁ దఱుమఁగలరు
రుద్రుని నైన సముద్రుని నైనను శౌర్యగాంభీర్యాప్తి జరుపఁగలరు
ఇంద్రుతో నైన నుపేంద్రుతో నైనను భోగభాగ్యస్ఫూర్తిఁ బోరఁగలరు
అర్జునితో నైనఁ జిత్తజునితో నైనను సర్వాంగరూపము ల్నెఱపఁగలరు
ఘనులు నిర్వక్రవిక్రమక్రమసుదారి, చక్రధరశక్రియావక్రజయపరాక్ర
మక్రియాముదగ్రనిర్నిద్రమద్రయశులు, శూమ్రలప్పూరిఁ గలరు విశుద్ధమతులు.

క. మృదుపద మై మాధుర్యాస్పద మై చెలిజంఘ రసము చాలఁగఁ జిలుకున్
మృదుపద మై మాధుర్యాస్పద మై యలరారు రచనపడుపు గలిర్పన్.

అనుప్రాసము:— ౧- ౯. ౧-౧౭-౨-

సీ. వెలుమబ్బు బలునుబ్బు వడిగొబ్బు రుచి నబ్బురం బొసంగెడు వసనంబుతోడఁ
దెలిచెట్టు నలిగట్టు వెలిపట్టు నెలివెట్టు మేలిచాయలతోడి మేనితోడ
బలుమేనితో వజ్రివిలు వేఁదెగఁ బూనినగఁబూను చిఱునవ్వు మొగముతోడ
ననువంకగల పొంకమునఁగొంక కకలంక కాంతు లీనెడు ప్రవ్వఁగబకితోడ
పీడని యపార కారుణ్యవృష్టితోడ, నింపుగ వసించు నాహృదయంపు మేడఁ
దొంటిచదువులగమికాని యంటిగరిత, గరితరతినంబ నాయంబ గురునితంబ.

లోకోక్తులు నర్థాంతరన్యాసములు:—

అభ్యాగతః స్వయం విష్ణుః

లుబ్ధులకు సౌఖ్యం బబ్బునే స్వద్యుతిన్. ౮-౯ ౨

బడమతు లైన వారలకుఁ జక్కఁగఁ జిక్కునె సద్విచారముల్. ౧-౧౭౦

ఉచితస్థితిఁగాంచ జడుండు నేర్చునే. ౮-౧౦౭

పూఁబోఁడు లధికసాహసలు గారె. ౨-౧౮౭

జడునకు విజ్ఞాన మబ్బు నెల్లు. 3-౧౦౫

విధాతృఁడు విధించినకార్యము రిత్తవోవునే. 3-౧౧౫

తొలఁగ దెచట బాధ రాగదోషత గొన్నన్. ౧-3౦౭

వర్ణనలు :— అక్కడక్కడఁ గావ్యములలో నుండఁదగిన యష్టాదశవర్ణనములను జూపెను.

కథాంశము :— శ్రీకృష్ణుఁడు కాళిందీకన్యను వివాహము చేసికొనిన చరిత్రము.

కవి తా నాంధ్రవ్యాకరణమునకుఁ గొప్పవ్యాఖ్యానము చేసియుఁ గవిత్రయప్రయోగములకు మించిన దారులు కొన్ని తొక్కినాఁడు. వానిలోని గొన్నిటిఁ దనవ్యాఖ్యానమున సమర్థించెను. అందు విసంధికిఁ గొన్నియుదాహరణములు:— ౩-౭ లో, నీవు-అరసి; ౧-౨-౨౪ లో, మంజుపదము-అలఘుజంగప్రయాతము; ౧-౧౧౬ లో, పొరగలరు-అజునిలోనైన; ౧ ౧౮ ౭ లో, గుబ్బల్-అప్రకృత; ఇట్టివిమతికొన్ని గలవు. ఈవిషయమై తాను దనకావ్యమందు

౧-౯౮ లో "అసిద్ధోపమత విసంధితయు గుణతఁ బరఁగె నరిదిగన్.

౧-౧౮౮ లో "మానదుర్ విసంధితన్—" అనియుఁ జమత్కరించినాఁడు.

అహోబలపండితీయము 187 పుటలో "సంధ్యభావోపి నదోషాయ" "సంధి లేకుండుటయుఁ దప్పు గాదు" అని సమర్థించెను. ఆప్రకరణముం బట్టి చూడ నీవిసంధి వాక్యాంతపాదాంతంబులందు దోషము కా దని భావ మయినట్లు తోఁచుచున్నది.

తత్సమాచ్ఛులకు సంధి:—

౧-౧౭ ౩ సరస తెడకల, ౨-౨౧-౨ ఆపదెడసి, ౨-౧౩౩ మన నీలవేణిదె, ౩-౧౩-౨ వ్యాకర్తాముని, ఇత్యాదులు చాలఁ గలవు. దీనివిషయమై అహోబల పండితీయము 189 పుటలో "సంస్కృతసమాంతస్థిత స్యాచోపి క్వచి త్సంధిః- (తత్సమపదాంతములందున్న యచ్చునకును గొన్నిచోట్ల సంధి రావచ్చును) "గంగనుకాసె- శ్రీరంగభర్తంచు-శౌరిచ్చుశుభములు. "ఇత్యాదికవిప్రయోగాత్-" అని యున్నది.

ఉత్తమపురుషైకవచనక్రియాసంధి :—

౧-౩-౨౩ ఉదయమంది తనంతపదంబుగంటి, అందితిన్ + అనంతపదంబు.

౨-౨౩౦ నిల్పితింతవడి; నిల్పితిన్ + ఇంతవడి.

౩-౧౬౯ పోయితప్పుడు- పోయితిన్ + అప్పుడు.

దీనివిషయము, అహోబలపండితీయము 190-194 పుటలలో నిట్లున్నది.

ఉత్తమపురుషేతు "ప్రాయస్తు స్యాత్కిమాదిక స్యేతః" ఇతి సూత్రేణ

సంధిః చేసితినచ్యుతార్చనము=చేసితచ్యుతార్చనము" (పైసూత్రమున ప్రయః అనుపదముచే) "కాలిచితినబ్ధిజన్ -కాలిచి తబ్ధిజన్, ఇత్యాదౌ విభాషేతి ప్రయోగః ప్రగంతవ్యమ్."

ఇంతియకాక, యీవిషయమునఁ గవిబ్రహ్మ తిక్కనసోమయాజి భారతము విరాటపర్వములో "సైరించి తీవ్రుగాన (5-251) అని ప్రయోగించెను. దీనికి సంస్కృతభారతములో విరాటపర్వము ౭౧-౨౩ శ్లో. "అపరాధ మిమం క్షమే" అని యున్నది. తిక్కనసోమయాజికిఁ గృతియిచ్చిన కేతన దశకుమారచరిత్రములో ఆ. 7 పద్యము 62. (నేను) "పొందఁజేసితింక......ఎడయాడ గఁజొచ్చెద." అనియును-పిదపఁ బ్రామాణికకవులలో నగ్రగణ్యుఁడగు నేఱా ప్రెగ్గడ- హరివంశము, ద్వితీయభాగము ఆ ౮-౧౬ లో "నేను దొడరితివ్రు డు" అనియుఁ బ్రయోగించిరి.

కూఁతురి:—౧ ౧ ౦ సొంపుఁకూఁతురి; ౩ ౧౯ ౨, ౩-౧౯౮ లో, కూఁతున్ అనియే యున్నది.

ముపర్ణకలోపము:—౧-౨౧ శబ్ద్యోపకరణసంసర్గ నిలిపి. ౧-౨౮౩ స్పర్శ. ఇత్యాదులు గలవు.

వృలోపము:—౨౮ శ్రీమాంబు

మఃతీశొన్ని:—౨-౧౭౮ మూయునకు, ముఃకు (పీనుఃముఁచువచ్చి) ౨-౧౦౮ కొప్పున నువ్వుగా నియదు ౨-౨౨౦ నెట్లయినఁ గానిము. ౧-౨౩౮, ౩-౧౭౭ మతిల్లి కి, మ త్తల్లి- ౩-౮౬ చఱకు-"చఱ కగువింటీబల్మిఁ గొని సారము జాఱఁగ"-చేఱు, చాఱు మొదలగువానివలె రూపాంతరమున్నదా, కుమారసంభవము రెండవభాగము ౧౦-౮౮౬ అ-చ్చరువు అని యతియందున్నది. ఇద్దాన లక్ష్యలక్షణగ్రంథముల నొక్కకవి రచించినప్పుడు రెండింటికిఁ బరస్పర విరోధ మున్నంతమాత్రమున నాగ్రంథము లొక్కరు రచియింప లేదనునూహ నిరాకరము.

౧-౨౬-౧ "బృంగితపించి తత్తనువు వీడిన" అనియున్నది, ఆగ్రంథమునందే షష్ఠాశ్వాసమున "బ్రింగి...భూధరము" అనియే యున్నది. కావున "బ్రింగి తపించి తత్తనువుఁ బోవిడి" యనుట సరళపద్ధతి.

౨-౧౧౫ గీ....దోసమేమి,యువతియేనియు వెన్నుని యవ్వనాఢ్య" అని యున్నది, "యొవ్వతేనియు వెన్నుని యవ్వనాఢ్య" అని తోఁపవచ్చును గాని

యవ్యసపదము సంస్కృతసమాసమం దుపయోగించుట యశాస్త్రీయము కావున "అతివ యేదియు వెన్నుని యావనాథ్య" అని కాని "అతివ యెవతెయు వెన్నుని యావనాథ్య" అనికాని, లేదా "ఏవనితయేని వెన్నుని యావనాథ్య" అనికాని యనినచో సరిపోవును.

౨-౭౬ మాత్రపితరులు అనుచోటఁ మాతరపితలు అనఁదగును.

ఛందోవిశేషములు:—

౨-౩౫ కాంతకు- తలపోంతలు- బలోౘంతలు- రోంతలు- అని దీర్ఘ పూర్వబిందుప్రాస మిందుఁ గలదు. కానియట "కాంతకు" అనుచోట మొద టిపాదమునఁ "నాతికి" అని సవరించినచో నర్ధబిందుపూర్వకప్రాస మగును. మాతృకలోఁ "గాంత" కనియే కలదు. దీనింబట్టి దీర్ఘపూర్వకబిదుప్రాసము ప్రాచీనతమకావ్యలక్షణ మనువాదము పరాస్తము.

రలయతి :—౧-౧౦౧ లో- గీ. లలితసుమగుచ్ఛ పరిమళ రాజితంబు ౧-౨౩౬ లో - రాణగాంచిన నాయింటి లక్ష్మిరానె ౧-౨౮౭ లెక్కింపఁగరాదు మాధురీగుణమనుచున్. ౨-౧౮౭ లలితనైఖరిగసియు నర్బంబు గఁగ.

ఈవిషయము- అహోబలపండితీయము 137-38 పుటలలో సాధించు చు. "ఏతేన రాయంచ కాళ్ళఁ దొలకయమున్న" ఇత్యాదికవిప్రయోగానాం న కించిద ప్యసామంజస్య మితి ధ్యేయం" అని తెలభానమును సోదాహరణము గఁ బ్రకటించినాఁడు.

మువర్ణయతి:—

౨-౧౦ గగు । ద్వమ్మోయి పైఁడిదువ్వలువ మాఁత దలిర్పగ-

౨-౫౭ క. ముదమున లోకంబులెల్లఁ బొగడుట నిజమై-

౨-౨౧౦ ఇ । మ్మదితికుఁ దత్పదానుగత భూరిభుజంగ విషాగ్నికీల-

మొదలగునవి కలవు.

ఈకవి తనశృంగార ప్రధాన మగునుహాకావ్యమునందు శ్రీమహావిష్ణువు పర తత్త్వ మనియును (1-278) అదిసాధింప జ్ఞానభక్తులు సాధన మనియును (1-281) జెప్పి విష్ణుభక్తినిగురించి యిట్లు చెప్పెను.

సీ. బహుసంభవార్జితబహుపాతకవ్రాతవిపినమహావహ్ని విష్ణుభక్తి
మానసరాగాదిమాలిన్యపరిహారవిమలాంబుపూరంబు విష్ణుభక్తి
తాపత్రయోదారదావనైశ్వానరవిపులధారావృష్టి విష్ణుభక్తి

చతురర్థవిశ్లేషసంపాదనక్రియావిదితాంజనంబు శ్రీవిష్ణుభక్తి
సకలసత్కర్మసాద్గుణ్యసంపదలకు, వేల్పుమొదవులమేల్బంతి విష్ణుభక్తి .
సద్గురుకటాక్షసముపాత్తసాధుబోధ,విద్యలకు నెల్లఫలము శ్రీవిష్ణుభక్తి ౩-౨౦౨

ఈమహాకావ్యమునకుఁ బరిషత్తువా రె తప్రయత్నించినను రెండవప్రతి దొరకలేదు. దొరకినప్రతిలో లుప్తభాగము లున్నతావులఁ గొన్ని పూరించి వానికిఁ గుండలాకారచిహ్నము లుంచినాఁడను. లేఖకదోషము లధికముగా నున్నవి. కేవలము దుష్టము లని తోఁచిన వానిని దిద్ది మిగిలినవానికి మాతృకలోని స్వరూపములు క్రిందఁ జూపితిని. ఇది యాఱాశ్వాసముల గ్రంథము. ఈప్రథమభాగమందు మూఁడాశ్వాసములు మాత్రమే యున్నవి. మిగిలిన మూఁడాశ్వాసములును రెండవభాగముగాఁ బ్రకటింపఁబడును.

ఇందుఁగల మఱికొన్ని విశేషములును, ఉత్తరభాగవిశేషములును, ద్వితీయభాగపీఠికయందు వివరింపఁబడును. గ్రంథసంస్కరణమందును, పీఠికయందును గల గుణదోషములగుఱించి వేఱె మనవిచేయు నక్కఱలేకుండ నీమహాకవి పద్యమునే యిందుఁ బొందుపఱుచుచున్నాను.

ఉ. తప్పనిచోటఁ దప్పనుచుఁ దప్పనియారస మూనఁబోకుఁడీ
తప్పినఁ దప్పు గల్గెనని తప్పనిసత్కృప మీరు దిద్దుఁడీ
యొప్పు టొకింత గల్గ మది నుబ్బుఁడు పండితులార మీరు నేఁ
దప్పనిశిష్యుఁడన్ గురులఁ దప్పని శిష్యునకీర్తి కీర్తియున్. ౧-౨౯

ఇట్లు, భాషాసేవకుఁడు,
శ్రీపాద పాపయ్యశాస్త్రి,
శ్రీసూర్యరాయాంధ్రనిఘంటుకార్యస్థానపండితుఁడు,
పీఠికాపురము.

—: విజ్ఞాపనము :—

ఈ కాళిందీకన్యాపరిణయము మాతృక పరిషత్కార్యనిర్వాహక సభాధ్యక్షులగు మా॥ రా॥ జయంతి రామయ్యపంతులుగారు తాము డిప్యూటీకలెక్టరుగా నున్నపుడు వినుకొండతాలూకాలో సంపాదించినారు. కాగితపుంబ్రతి; ప్రాంతగిలినది. నడుమ నడుమం గొన్ని పత్రములు లేవు, పద్యములు లేవు, పద్యములలోం గొన్నితావుల వాక్యములు లేవు, వాక్యములలోం బదములు లేవు. కొన్నిపదము లర్థముకాని విధమున లేఖకప్రమాదమున వైరూప్యముం బొందినవి. చూ పుట ౮౩ పద్యము ౩౫ "నంకుసకసద్గృహగ్రాహసంకులంబు." ౩౧ పుట ౧౫౫ పద్యము "యతియిగ్గుగుణస్ఫూర్తి" – ఇత్యాదులు. రెండవప్రతికై యత్నించితిమి, గాని, దొరకలేదు. ఉన్నదానితోనె యీ ప్రథమభాగమతికష్టముపైం బుస్తకరూపమున నింతమాత్రము ప్రకటింపంగలిగితిమి. తక్కినమూండాశ్వాసములను గ్రమముగ ద్వితీయభాగముగం బ్రకటింప యత్నించుచున్నారము

ఈమాతృక శార్వరినామసంవత్సరము (శక ౧౭౨౨) ఆషాఢ బ ౨ భృగువారము వఱకు ప్రభంజనము వేంకటసుబ్బయ్యశాస్త్రిగారి కుమారుండు లక్ష్మీనారాయణగారు వ్రాసినది. రామయ్యపంతులుగారు వినుకొండ తాలూకాలోని ముప్పడివరమున సంపాదించిరి, కాని, ప్రాంతకాంగు చివర—

సీసమాలిక. శ్రీమించుచుసూర్యునసిరులకుంబట్టైనకలిశాయధునివీనుగొట్టైపాడు

ఆగ్నేయదిశయందు నఖిలవేదాంతార్థమహిమకునిలయంబు మైలవరము
దక్షిణదిశయందుం దనరోలుగూలంగం బెద్దజమ్ములమడక సౌజన్యమడక
నైరుతిపార్శ్వాన నరులనర్థులపట్ల పురుహూతుపుర మెట్ల పూరిమెట్ల
రాజిల్లుకొండలరాయనిపాలెంబు భోజనానకుం గల్పభూరుహంబు
వాయవ్యదిశయందు వసర గోకనకొండ ఖిరతార్థిజనులకు సిరులునిండ
ఉత్తరభాగాన నున్నతస్థితిం గాంచె నాగులవరము భూనాగపురము
ఈశాన్యదిశయందు భాసిల్లుకీర్తిచేం గవికల్పవల్లి కూకట్లపల్లి
అష్టపురపద్మమంతరస్థాయియైన, శాశ్వతైశ్వర్యములకెల్ల సదనమైన
ప్రబలినారాయణపురంబు పాలకడలి,పట్టిమెడనున్న నవరత్నపతకమనంగ.

సీ. జానకీపతి లేఁతసజ్జరొట్టెలపాలు కొంపలకప్పిల్ల గొడ్లపాలు
సంవాసములు దొంగజాగిలంబులపాలు నయనముల్ జాగరణంబుపాలు
గట్టిపాత్రపుఁద్రాళ్ళు కట్టెమోపులపాలు మృదువైనచేతులు ముండ్లపాలు
భూరిస ధ్యావిధుల్ బురదనీళులపాలు నాలుక దీనోక్తిమేనుపాలు
ఘనతరస్నేహ మది ఘూర్తజనముపాలు, చిత్తమే వేళ నతిదీర్ఘచింతపాలు
హరిహరీ దేవామ తయు నలఁతపాలు, మైదవోలున నుండుట మాకుఁజాలు.

అను రెండుపద్యములను వ్రాసియుంచెను. ఇందు ముమ్మడివరము కనఁబడదు. పైగ్రామములలో నక్కాలమునఁ బండితులు భాషాభిమానులు నుండెడివారేమో, కవివంశమువా రెవ్వరైనఁ గాని యితరులు గాని యీపుస్తకప్రతిని సంగ్రహించి యుండిరేమో యనునాశ కలుగుచున్నది. లక్ష్మీనారాయణగారు వ్రాసినప్రతికి మాతృక యమ్మై యుండును. ఎవ్వరైన నాప్రాంతములవా రీపుస్తకమునకై యత్నించి సంపాదించి మాకుఁ బంపి యీపనిలోఁ దోడ్పడుమని కోరుచున్నాము. ఇక్కవి పండితుఁడు, బహుశాస్త్రవేత్త, అట్టి యతనిగ్రంథమును యథామతిఁ బరిష్కరించుట సాహసమగును. మేము రెండవభాగము ముద్రింపఁబోవునప్పటికి దీనిప్రత్యంతర మెవ్వరైనఁ బంపినచోఁ గృతజ్ఞులమై యుందుమని విన్నవించుచున్నారము

కార్యదర్శి,
ఆం॥ సా॥ పరిషత్తు, కాకినాడ.

విషయసూచిక.

1. కథాప్రారంభము ... ౨౫
2. కాళిందివేదనకుఁ గారణము నీలవేణి యడుగుట ... ౫౫
3. కాళింది నీలవేణికిఁ దనయభిప్రాయముఁ జెప్పుట ... ౫౭
4. నీలవేణి ఛాయాదేవికిఁ గాళిందీవృత్తాంతముఁ దెలుపనేగుట ... ౫౮
5. కాళింది విరహమును శుకవాణి నీలవేణికిఁ జెప్పుట ... ౬౦
6. కాళిందిమనసునఁదోఁచిన కృష్ణుని బ్రార్థించుట ... ౬౨
7. కాళిందిచెలులమొఱఁగి యుద్యానమున కేగుట ... ౬౪
8. కాళిందికిఁ జెలులు శిశిరోపచారములు చేయుట ... ౭౬
9. సూర్యాస్తమయవర్ణనము ... ౭౯
10. చంద్రోదయవర్ణనము ... ౮౨
11. చంద్రోపాలంభనము ... ౮౭
12. మన్మథోపాలంభనము ... ౯౦
13. మందమారుతోపాలంభనము ... ౯౧
14. శుకకోకిలాద్యుపాలంభనము ... ౯౩
15. సూర్యోదయవర్ణనము ... ౯౬
16. కాళిందియవస్థఁ జెలి సూర్యునకుఁ దెల్పుట ... [illegible]

శ్రీరస్తు

కాళిందీకన్యాపరిణయము.

ప్రథమాశ్వాసము*

దక్షిణోపాంత నెన్నెదరా.

సీ. నవరత్నకీలితనవ్యకంకణఝుణత్కారికరాబ్జయుగ్మంబుతోడ
బంగారురంగులఁ బొంగార మెలఁగెడు కమనీయభూషితాంగంబుతోడఁ
జాయఁజెందగు(?) సేవ సేయుకై వడి మేల నివనజంబుతోడ
ముఖకాంతిజలమత్స్యములఁబోలు కన్నులఁ జుంబించు కరుణారసంబుతోడఁ
గాననగుచును నిజభక్తకల్పవల్లి, రామవామాంకతలభాసురతనువల్లి
మల్లికామృద్వి సీత (భూమామతల్లి), కరుణ రక్షించు నను మన్నుఁగన్నతల్లి.

సీ. రాముదేహమునకుఁ బ్రాపౌట నాత్మ శేషత్వంబుఁ దెలుపు లక్ష్మణమహాత్ము
నతిశుచిగుణసంపదాస్పదత్వముఁ బూని నిజశంఖభావంబు నెఱపుభరతు
సద్వృత్తితామనో నిజచక్రరూపంబు మెలపు శత్రుఘ్ను మీరు
నిజకన్యాభావంబు నిజసహోదరుమాని రాముఁజేరుటఁజూపు రాక్షసేంద్రుఁ
గామరూపసమాసక్తిఖతలవృత్తి, నాత్మదివిజత్వ మందఱ కాత్మ మెఱయఁ
జేయుధన్యులనలయాం(జనేయము)ఖ్య, రామభక్తులమదిలోనఁ బ్రేమఁదలఁతు.

క. ప్రాజ్ఞుల విశ్వానిఁ ద్రైజసుఁ, బ్రాజ్ఞుని సౌమిత్రినేషు భరతాహ్వాయునిం
దజ్ఞస్తుతు శత్రుఘ్నస, మాజ్ఞు స్వదినెంతు నీప్సితార్థము లొదవన్.

సీ. ప్రచ్యవత్సం(?) త్వవిరుద్ధవర్ణాతిసంరుద్ధ మగుచు
నప్రతీతం బౌచు నతివేలముఖ్యార్థహాతియాచును బ్రకర్షహాని యగుచుఁ
†బ్రతిహతవృత్తమై ప్రక్రమభంగమై వ్యాకీర్ణవాక్యసంవాస మగుచు
నవిచారితవిధేయమై చరభిన్నమై హేయతాపన్న మగుచుఁ
గుకవికావ్యంబుకై వడిఁ గూలెలంక, యేమహాత్ముని హాలాస్నియెస్సనపుడు
నతని సేవింతు రామసౌమైకవేయు, నానతవిధేయు ననపాయు నా[illegible].

శా. లంకాలంకృ ణోల్లాసోరువాలాగ్ని ని
శ్శంకుండై కపిసార్వభౌముఁడు ధరాజాతామనశ్శోకభూ
మాంకజ్వాల గతావశేషముగఁ జల్లార్చె న్విచిత్రంబుగాఁ
గైంకర్యార్చితరామచంద్రుఁ డతఁ డుత్కంఠ స్థముం బ్రోవుతన్.

---

* మొదట గ్రంథపాతము గలదు. †బహతవృత్తమై-మూలము.

చ. జలరుహనాభనాభిజలజాతమధువ్రతభావ మూనుటం
గలిగెను గూఁతుకేల్గొనెడుకామన మాట వహించు టారయన్
జలరుహసూతి నీ కనుచు శారద తచ్చనలాడ మాటికిం
గలకల నవ్వు ధాత మెప్పొడు మాకు నీవుతన్.

చ. కన దతిచిత్రత న్మృదులగాత్రమునం దొకగుబ్బ కర్కశం
బన దృఢసాహితీమయత నందుట మార్దవవాసగీతమై
తనరెడుగుబ్బ రెండవది దాల్చె దృఢత్వము చాల (వింతయా)
ననుచును మాటబోటికుచ మంటెడు నల్వ మదిం దలంచెదన్.

చ. అతికఠినంపుఁ దర్క మగునారయ నీమురదాళి తత్కృతా
హతులను నీత్కృతు ల్వొడమె హా మధురోష్ఠము బ్రహ్మకాం
లేని సౌఖ్యముల పట్టయి తేనది యానసంచు నే
యతివ మృదూక్తిఁ బల్క విధి *నవ్వరవర్ణిని వాణిఁ గొల్చెదన్.

సీ. వెలిమబ్బుబలునుబ్బు వడి గెబ్బు రుచి నబ్బురం బొసంగెడు వసనంబుతోడఁ
దెలిచెట్టు వలిగట్టు వెలిపట్టు వెలినెట్టు మేలిచాయలతోడి మేనితోడ
బలుమేనితోవతేనిచెలువేని దెగఁబూనినగఁబూనుచిఱునవ్వుమొగముతోడ
నునువంక గలపొంకమునఁ గొంక కకలంకకాంతు లీనెడుపువ్వుఁగబరితోడ
నీపని యపారకారుణ్యవృష్టితోడ, నింపుగ వసింపు నాహృదయంపు మేడఁ
[illegible]చదువులగమికానియింటిగరిత, గరితరతనంబ నాయంబగురునితంబ.

చ. సిక నెలకొన్న (క్రొన్నెలను) సింగపుగొరని సారెకుల్క కై
మొకము నిరీక్షణద్వయము మేనకకూఁతురి బెళ్కుఁజూపుచా
యకు మరలించి దాని కుడియారని సిగ్గు ఘటిల్లఁ జూపల
ప్రకటత మానఁజేయు గిరిరాజసుతాశ్రయ నాశ్రయించెదన్.

శా. పంచబ్రహ్మసమాఖ్యపంచపృథివీవాక్యాదితత్త్వాధిపో
దంచత్పంచమహార్ణశోభితసురాధ్యక్షత్వసంశోభితుం
బంచాక్షర్యభిధానమంత్రవిదితుం బంచాక్షరాద్యక్షరా
కించిద్బోధితు సాంబు నేమనములోఁ గీర్తింతు (నశ్రాంతమున్).

చ. మగఁడు సగంబుగాఁ దపము మానక చేసియుఁ దత్ప్రియత్వముం
దెగఁగొని మేటిచట్టునకుఁ దీవ్రపుఁ గూరిమికూఁతు రేనియుం

*యవ్వరవర్ణిని-మూ.

దగు లగువారి నేరములు తాళుచుఁ గోరికె లెల్ల నీను నే
మగువలమేలుబంతి (శాంభ)వి మమ్ము నేదులన్.

చ. అతనువిభూతి నై నలఁదినంతన తద్విజయంబు గల్గ దే
నతనువిభూతిమూర్తిమతి నై యతనిన్ జయలక్ష్మి చెందఁగాఁ
బ్రతినవహించి తద్గతిని బాయక నాయకు నై సగంబు
సుందరీమణి మనంబున నెంతు నభీష్టసిద్ధికిన్.

గీ. వత్స మొక కేల నొకట ముచ్వంకకోల, శిరమునందుండు తెల్లచేసినజలంబు
పశుపతిత్వంబు నీకసంబంధమెట్టు, లనుచు గేస్తుని నగు చెలి నాశ్రయింతు.

మ. తృణ(తుల్యంబగు) బుద్ధిజాడ్యతమ మెంతే దూర నై పోవఁగాఁ
దృణమాత్రంబుగ విద్యలిచ్చి జనులన్ దీవ్యత్కృపం బ్రోచు తే
గుణమూ నా కని ముజ్జగంబుల కసంకోచంబుగాఁ జెప్పఁగాఁ
దృణమాత్రాపచితిం బ్రమోదిలుమహా(దేవుం బ్రశం)సించెదన్.

శా. శ్రీరామాయణకావ్యకల్పలతికాక్షీరాంబురాశిన్ మహో
దారుం బ్రాకృతశబ్దశాసను గుణాధారున్ నమస్కారసం
భార ప్రక్రియఁ దృప్తిచేసెద మహాభారత్యఖండాస్వమో
(ద్ధారున్ స్ఫా)ర వచోవిలాసు మదిలోఁ దాహ్యాందు నావ్యాసునిన్.

గీ. ధరణి కేతెంచు కవితాభిధానహంసి, కతులవిశ్రాంతిభూము లై యద్రసజ్ఞ
లనెడిసరసులు క్రమమున నబ్బె నట్టి, యార్యవర్యుల వాల్మీకి వ్యాసు నెంతు.

సీ. మానాదిషోడశమహితపదార్థ శోధనవృత్తిఁ గల దను మునివరేణ్యు
సామాన్యముఖములౌ షట్పదార్థంబులు దెలియంగ నది యని పలుకువాని
గర్మవిజ్ఞానము ల్గలిగించు రెండును నిశ్శ్రేయసంబను నేర్పులాని
గర్మంబు జ్ఞానాంగగతిఁ దాల్చు జ్ఞానంబు తారకం బనియెడు తాపసేంద్రుఁ
బ్రకృతి మహదాదితత్త్వసంపద్వివేక, మమర నిర్వాణమని పల్కునట్టివానిఁ
జిత్తసంశుద్ధి యల(రారఁజేయు)వాక్య, పటిమ యలవడ హృద్వీథిఁ బ్రస్తుతింతు.

గీ. ముదము ద్రష్టకు నొసఁగుచు మూలకార, మర్మభేదన మొనరించుమహిమఁ గాంచు
నేమహాత్ముని దర్శనం*బిచ్చ లోనఁ, జాలఁ బ్రార్థింతు నయ్యహిసార్వభౌము.

గీ. కూడు నెవ్వానిసద్వృద్ధి గుణనిబాధ, నంబు నాద్యంతముల వివృతంబు సంవృ
తంబు వివృతంబె కడుసంవృతంబు మాన, నట్టిపాణినిమునిచంద్రు నాశ్రయింతు

సీ. త్రిప్రకారత నాత్మ దీపితంబుగఁ జేసి మూఁడుగుణంబులు మొనయఁజేసి
పటుతరజీవికోపాయవృత్తు లమర్చి సాంగరూపక మెసంగంగఁ జేసి

---

*పచ్చులోన-మూ.

యుచితనానావర్ణయుక్తులొప్పఁగఁ దీర్చి యుత్తమాధికభేద మొనరఁజేసి
మఱియు నలంకారమంజిమ ల్వొలయించి శయ్యోపకరణసంసర్గ నిలిపి
తెలివి శబ్దార్థపుయుగకావ్యదేహరచన, చేసి నిర్దోషభావతఁ జేసి విధికి
నవమతియొసఁగు కాళిదాసాద్యనేక, సుకవిమూర్ధన్యులనుతింతుఁ బ్రకటసూక్తి.

చ. ప్రకృతియుగంబు దీర్చుమునివర్యులకు న్నముఁ డైనపుణ్యుని
న్వికృతికి శిక్షఁ గాఁగఁ బదవిద్య రచించినవాని నంధ్రవా
క్ప్రకటకవిత్వకల్పతరురాజముబీజము సర్వవాక్యశా
సకబిరుదాంకు నన్నయవిచక్షణచంద్రు నమస్కరించెదన్.

గీ. ప్రాణివర్ణకతద్గర్భభవ్యనామ, సరళపరుషామహాస్వహాత్ స్థిరమయాంధ్ర
వాగ్జగత్కర్త భూకవివాగ్వినేతఁ, జాఁగి మ్రొక్కెద నల శబ్దశాసనునకు.

గీ. వికృతికాధారతవహించి వికృతరహిత, శుద్ధభావత బ్రహ్మంబుసొబగుఁ గాంచి
జగములోనఁ బ్రకాశిల్లు సర్వవిదులు, నన్నయాథర్వణాద్యుల సన్నుతింతు.

గీ. ఎన్న వికృతివివేకంబుఁ గన్నవాని, కమరు భావిక్రియాజ్ఞాన మనుచు జ్ఞాను
లభినుతింపఁగ వెలయు మహర్షితుల్యు, సన్నుతింతు నథర్వణాచార్యవర్యు

గీ. *సరసమతిశబ్దశాసనజాతమాత్ర, నంధ్రకవితాశిశువుఁబ్రీతియమరఁబెనిచి
చాలఁ బ్రౌఢ నొనర్చినచతురమతులఁ, దిక్కయజ్వాదికవులఁగీర్తింతుఘనుల.

ఉ. అప్పటివారలే నుతుల కర్హు లనర్హులు సన్నుతింపఁగా
నిప్పటివార లన్న నది యెంతటిమాట యఖండపాండితుల్
దప్పని కారణంబు లగుఁ దద్భజనంబున కంచు నెంచి నే
నిప్పటిపండితోత్తముల నెంతు నిరంతరభక్తియుక్తతన్.

మ. గుణదోషంబులఁ దెల్పలేనిఖిలులం గోపింపఁ గీర్తింపఁగా
వణునైనం బనిలేదు దోషములయం దత్యంతసాధుత్వమున్
గుణజాలంబుల దోషభావముఁ గడుం గూర్పంగ నేర్పొప్ప స
ద్గుణవత్పండితమాళిసన్నుతిఁ గొనం గోర్కు ల్మదిం బుట్టెడున్

ఉ. తప్పనిచోటఁ దప్పనుచుఁ దప్పనియీరస మూనఁబోకుఁడీ
తప్పినఁ దప్పు గల్గె నని తప్పనిసత్కృప మీరు దిద్దుఁడీ
యొప్పు టొకింత గల్గ మది నుబ్బుఁడు పండితులార మీకు నేఁ
దప్పనిశిష్యుఁడన్ గురులఁ దప్పునె శిష్యునకిత్తి కీర్తియున్

*ప్రకటమతిశబ్దశాసనజాతమాత్ర మం.ప్ర.-మూ.

గీ. ఏమహాత్ముని దర్శింప నెసఁగు నక్షు, పాదకిణాచరై జైమినివ్యాసమౌని
కపిలఫణిరాజదర్శనఘటితమోద, మతని మద్గురు మాధవు నభినుతింతు.

చ. కొదవ తెలుంగ కెప్పుడు నకుంఠమహోదయుడై భవంబు వే
పొదలఁగ భూరిసత్కళలు పూని తమోహతిలేక యార్జవం
బొదవఁ గళంకిత న్వదలి యూర్జితవాగ్మిజయోగ మింపుగా
మదిఁగొను మద్గురుం దలఁతు మాన్యుని మాధవయజ్వచంద్రముత్.

సీ. తర్కపాతంజలకర్కశప్రస్తరమండలంబున జిర్కబండ లాడి
గురుభట్టవాగ్గుంభగురుతరవనములో నింబుమీఱఁగ విహారంబుచేసి
యతులసాహిత్యవిద్యాచారుదీర్ఘిక లాలితప్రీతిచే నోలలాడి
కపిలసాత్వతేయఘన తంత్రవాక్సుధాధారలఁ గోరిక లూరఁగ్రోలి
చెలఁగుయద్రపనాభామయలఁతమాలి,యతనిశ్రీరామచంద్రపాదాంబుజాళి
సుజనతల్లజసన్నుతసుగుణపాళి, నభినుతించెద మాధవయజ్వమౌళి.

శా. మోహాంబౌర హృదంబుజాంతరములో ముష్మాటికిం గొల్చెద
న్మోహాదిప్రతిషిద్ధదోషగుణసత్సూర్యాభనిరాసక్రియా
సాహిత్యప్రతిపన్నచిద్రసఝరీసంబంధకృన్మానసు
,,న్సాహిశ్రీరమృతా సతా” మితి వచస్సంపాదితశ్రీయుతు
న్సాహిత్యాంబుధిపారగు న్సకలశాస్త్రజ్ఞు న్గురు న్మాధవుత్.

గీ. ఎవ్వనియశంబుజగమెల్లనెనసిచుట్టు, కొండయవ్వాలితమమెల్లఁగొదవపఱుప
నల్పమాధేయమనిపల్కదధికభూష,యతనికొనరింతునతిమాధవార్యమణికి.

గీ. ఏకదినమేళనంబూనునెపుడుఁబూర్వ, పక్షలాలితిఁగొను గళల్పదియునాఱుఁ
దాల్చుశశి నవ్వ నుతచతుర్దశకళైక, హారిఁ బ్రార్థింతుమాధవయజ్వచంద్రు.

క. కవివాక్పతు లై యెవ్వని, సవిధస్థితు లైనపురుషసత్తము లెల్లం
గవివాక్పతులం గేరుదు, రవురా నుతియింతు నతని నస్మత్స్వామిత్.

ఉ. నైదుషి లేకయే కవిత వచ్చె నటంచు వచించువారలౌ
గా దనఁగూడ దె ట్లనినఁ గాకవిపల్కెడు శాస్త్రవాగ్వివసం
వాదిదురుక్తుల న్వినఁగఁ బండితమౌళికి మోముదామరం
బ్రోదిగ నవ్వుదేనియలు పుట్టును రూపక మంగితం గొనత్.

గీ. దుష్టకవిత నిషేధించు దొరలసభలఁ, గలుగు సత్కవివరులకు ఘనయశంబు
తద్యశంబునకరయంగదాతయగుటఁ,బండితామాన్యనకు నేని ప్రణతితగదె.

వ. అని యిష్టదేవతానమస్కృతియు సనాతనాధునాతనసత్కవీంద్రగురుచంద్రపురస్కృతియుఁ గుకవితిరస్కృతియు నొనరించి నేనొక్కబంధురప్రబంధనిబంధనాయత్తచిత్తుండ నగుచు, నిప్పు డొనర్పంబూనిన సకలసద్గుణాలంకారసంపన్నం బగునిక్కావ్యకన్యారత్నంబునకుం దగిన నాయకరత్నం బఖిలదేవతాశిరోరత్నం బగు శ్రీరామభద్రుం డగు నని పురాతనకృతసుకృతజనితమహాభాగ్యాతిశయంబువలనఁ దెలిసినవాఁడ నగుచు నప్రమేయప్రభావుం డగు నమ్మహానుభావునకు షష్ఠ్యంతంబు లగు పద్యంబులు విన్నవించెద.

క. వీరాదివీరునకు నని, వారితసద్ధైర్యశౌర్యవచ్ఛత్రుచమూ
మారణకారణదారుణ, భూరిబలోదగ్రునకును బుధితోగ్రునకున్.

క. మిత్రాన్వవాయనలినీ, మిత్రునకుఁ గటాక్షితాత్తమిత్రునకు ధుతా
మిత్రునకు వృత్రశత్రుజ, మిత్రతనూజాతశత్రుమిత్రాఖ్యునకున్.

క. మాయాగృహీతమానుష, కాయునకుం గుశికతనయకర్తృకయాగా
పాయపరపరహితాకుచ, వైయర్థ్యవితానకీర్తివరదాయునకున్.

క. రామునకు నింద్రనీల, శ్యామునకు నరాతిసోమసంవాతఘన
స్తోమసమీరున కత్యభి, రామగుణారామునకును రఘురామునకున్.

క. దుగదచ్చిలెక్క కిక్కగు, మొగములరాకాసిఱేనిముద్దుంజెలిమే
ల్మిగనిగలుమిగులుమొగమున, సొగసులనగువగలునిల్పుసొగయునిదొరకున్.

వ. అభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధ్యర్థంబుగా లీలారాజన్యసార్వభౌముం డగుచు రామరూపంబునం బ్రకాశమానుం డగు నద్దేవతా సార్వభౌమునకు నంకితంబుగా నొనరింపఁ బూనినకాళిందీకన్యాపరిణయం బను మహాప్రబంధంబునకుఁ గథావిధం బెట్టి దగు నట్టివిధం బభివర్ణించెద.

—: కథాప్రారంభము :—

సీ. నవనవసృష్టివైభవహేమగర్భమై సత్యలోకంబుతో సరసమాడు
నార్యాంగనామనోహరనీలకంఠమై కైలాసనగరివైఖరి వహించు
సంతతశ్రీనివాసస్ఫూర్త్యుదారమై వైకుంఠపురముతో వన్నెకెక్కు
సురుచిరాలంకారసుమనోనివాసమై సురరాజునిలయంబుసొంపుఁ గాంచు
సరససౌభాగ్యవిభవభాస్వద్విభూతు, లన్నియును గూడివర్ధిల్ల నమరియుండు
సతతసేవాగతాష్టదిక్స్వామిపాలి, కాఁపురం బైనయలద్వారకాపురంబు.

క. ద్వారవతీపదము ప్రశ, స్త్యారూఢ*మతంబుగాంచు నది సర్వమహా
దారసురాసురమానవ, పారము లేవేళ నర్థి†వసియించుటచేన్.

చ. పగడపుదారబంధములుఁ బచ్చలచూరులుఁ బద్మరాగపుం
జగతులు వజ్రవప్రములు సానలఁదేలిన కెంపుఁగంబము
ల్నెగడెడు నీలవేదికలు నిగ్గులుదేలెడు రత్నవాటిక
ల్సొగసువహింప నప్పురము శోభిలుఁ బట్టణరాజరాజమై.

మ. ధర నప్పట్టణరాజ మంబరగతాత్మచ్ఛాయ నానాకముం
బరఁగం దోయధినీటఁ దోఁచుప్రతిబింబస్ఫూర్తి నభోగిరా
ట్పురముం గ్రమ్మి త్రివిక్రమత్వమున నొప్పున్ సాంప్రతం బేకదా
హరి యందుండుఁగదా త్రివిక్రమసమాఖ్యం బ్రీతచేతస్కుఁడై.

ఉ. మేలిమిరత్నదీధితుల మిన్నులు ముట్టెడు గోపురాళి నే
వేళఁ జరించుతమ్మునికి వేడుక నప్పురలక్ష్మి రక్షగా
నీలపురేకుఁగట్టె నది నేఁడును గానఁగవచ్చు దానినే
చాలనిబుద్ధి లోకము శశం బని పల్కునుఁ జందమామలోన్.

గీ. వఱలునప్పురి బలితంపు వార్థిపరిఖ, రత్నగర్భాదిశబ్దము ల్రాజిలంగ
నబ్ధిమేఖల గాకున్న ననువుగాద, టంచుఁ దదభ్యాషణంబు భరించె ననఁగ.

క. అతిరుచిరచంద్రకాంత, ద్యుతినై కవియుతము విబుధతోషాకరమై
హితసకలవస్తునికరో, ర్జితమై పురి కల్పవల్లిచెలువు వహించెన్.

గీ. ప్రచురరోచిస్సమాలీఢబాడబంబు, భూరినవరత్నరాశిసంపూరితంబు
హరినివాసంబు చిత్రసత్త్వాశ్రయంబు, నగుచునప్పురిజలరాశినగుచునుండు

మ. రతికాంతాంతవిభూతి సంతతతనుప్రాంతోపగూహక్రియా
రతికాంతం బయి శేఖరామరధునీరమ్యాంబుసమ్మోద మై
ప్రతతైశ్వర్యవృషాంక మై నటన దీవ్యన్నీలకంఠంబు నై
‡ప్రతిలేకొప్పు శివస్వరూపవిభవప్రాప్తిం బురం బెప్పుడున్.

క. సకలాలంకృత యయ్యుం, బ్రకటవిశేషోక్తి విబుధరంజన మగు హం
సకరుచిర పదంబై, యకలంకస్ఫూర్తి మీఱు నప్పురి జగతిన్.

మ. ప్రకటౌదార్యవిశేషకాంతి సమతార్థవ్యక్తి సౌశబ్ద్యరూ
పకసారాధికచిత్రచిత్రలిపిసంబంధంబు శ్రీకృష్ణనా

* మతుండుగాంచునదె-మూ. † వసియించుటయే, మూ. ‡ప్రతివేకొప్పు-మూ.

యక వైశిష్ట్యనితాంతభాసురమునై యప్పట్టణం బొప్పెఁ దా
నకలంకుల్ (ముదమ)ంద సత్కవితఁ గావ్యంబుంబలెం జూడఁగన్.

క. హరిదశ్వుఁడు తనయరథము, సరణి పురీసౌధములను సంకటపడుట
స్వైర వమర నొంటిగుఱ్ఱము, నరదమునకు నేకచక్ర మమరించికొనెన్

ఉ. పచ్చలగో(పురంబు) జిగి పచ్చిక యంచుఁ దలంచి వచ్చు లో
మచ్చికజింకఁ బట్టవడి మై శశి యూఁకువ సేయఁ జంద్రుమై
నిచ్చలు జాఱు నయ్యమృతి మించుక సోఁక సచేతనాకృతుల్
హెచ్చిన పైఁడిబొమ్మలకు నీతులకు (స్గనరావు భేదము)ల్.

సీ. గోపురోపరిఖేలకోకస్తనులగొప్పవిప్పుకప్పుమిటారికొప్పు లబ్బు
రంపు మబ్బు లటంచు రమణుల సునుమేనుదీఁగెలు గ్రొమ్మించుఁదీఁగెలనుచుఁ
గరికరముక్తగంగాజలశీకరాసార లనుచుఁ
దదుదారతరబృంహితంబులు బలుగర్జితంబు లంచుఁ దలంచి యంబుధరము
లలనలువస్వాధికారమన్యులకునిచ్చె, విచ్చెమాఁగచ్చులనిమదినొచ్చినొచ్చి
వర్షగర్జితమిషము ములుక, వఱలు మేడలక్రిందటనొఱలుచుండు.

చ. సురతరు లంతికస్థలులఁ జొప్పడ నందలి దివ్యభూషలా
తరుణు లొకప్పు డొక్కటియుఁ దాల్పఁగఁ జూడ రలత్క్య వాటచే
సురుచిరభూష లొల్ల మటు చూచుచు ద్రుమ నైనయ
త్తరువులపుష్పము ల్గొనరు తద్దయు వాడినవంచు నచ్చటన్.

ఉ. మేడలయందు నిచ్చలు భ్రమించుకలాపులు డాయఁ జూచి య
య్యేడుగుఱాలతేరియురగేశ్వరరశ్ములు వాఱి వాని వె
న్నాడఁగఁ గుంటిసారథికి నబ్బమి వే పయనంబు సాగమిం
దోడనె తానె పోయి వడిఁ దోయజబంధుఁడు వట్టు రశ్ములన్.

చ. పడమటివెట్టకు స్వాఱిచి భామలు సోరణగండ్లు మూయ న
క్కడ గతి నిల్వఁ గాక వడిఁ గ్రమ్మినఁ బోనిడఁ బోవుచుండఁగాఁ
గడుఁ గనిపించె మందగతి ఘర్మమరీచికి గ్రీష్మవేళ న
జ్జడత చిరార్జితం బగుట సంగత మయ్యెడు నిప్పు డేనియున్.

చ. పురిగరుడాశ్మసౌధరుచిపుంజము ఘాసమటంచు నెంచి లో
హరిణము చొకళింప శశి యాత్మమనోహరవక్త్రపంకజ
స్ఫురదుపమానవృత్తిఁ గొనఁ జూడఁగఁ జాలక కజ్జలంబుచేఁ
దరుణులు కప్పెనర్చి రది తప్పక చందురునందు *నుండఁగన్.

---

* నిండుగన్ -మూ.

ప్రథమాశ్వాసము.

క. బాలికల దాగుడుమూతల, వేళల సౌధములయందు వెతకెడు వారిన్
లీలఁ గిరిరింతు రచ్చట, మేలిమిబంగారుబొమ్మ మెలఁకువ గోరుచున్.

క. అచ్చటి మదిరాక్షులు నై, యచ్చరికన్యకలు నాట లాడఁగ భేదం
బిచ్చఁ గనవచ్చుఁ జూపఱ, కచ్చపురిఁ గను తెప్పపాటు లందమిఁ గోరుటన్,

చ. అనుదిన మింద్రనీలమణిహర్మ్యమరీచిప్రతతితమిస్రసం
జనితవారిద్భ్రమాకులిత సౌధగవాక్షముఖ ప్రచారవ
త్వనగతభేదము ల్పడల నంబుదపోవుఁడు దక్షిణోత్తరా
యణములఁ బోయెఁ గాన నివ్వ డవ్విధమౌ యావిని కిష్టమార్గముల్.

ఉ. మానితదివ్యరత్న గణమండిత సౌధతలంబుల న్నృథా
సీనత మండు నెచ్చెలుల సిబ్బెపుగుబ్బలు డాయుసత్ఫల
వ్యానతకల్ప శాఖల ఫలావళిఁ దున్మెదు రంచితస్ఫుర
త్పీనపయోధరస్థితిమఁ దేలఁగ రాఁ గడు నీసుచే బలెన్.

ఉ. వెన్నెలకుప్పలాడునెడ వేలుపుటింతులు దీము గెల్చుచేఁ
గొన్నయనర్ఘ రత్నములు గోరికి మీఱఁగ నీకు మేడపై
నన్నవరోజగంధులకు, నొప్పఁగ పీకు జయించి వారిచేఁ
గన్నయనర్ఘ్య రత్నములు గల్గినపోట గ్రహింప రేమియున్.

చ. కడుమిగుల్గాను సౌధములఁ గంజదళాక్షులఁ గూడి మూఁకగ
స్మిడఁ గలసామ్యు గగ్గనుచు మెచ్చుచుఁ గొంపిదేవకామిను
ల్నడువఁగలేరు వారిమది నూల్కొను కోరిక దీఱ భూషణం
బిడక మెలంగు నెచ్చెలువ యెంచఁగ నొక్కతయేని లేదటన్.

క. అన్నగరిలోని వజిరపు, మిన్నాసౌధములు డాసి మింటం జనుచుం
గ్రొన్నెలతద్రుచు లెనయుచుఁ, బున్నమనాఁ డంటికొన్న పోఁడిమి గనియెన్.

చ. మృగమదచిత్రితంబు గాను నేలుమొగంబుల తేట చూడఁగా
సృగధరదర్పణంబు గని మీనవిలోచన లెల్లఁ దుల్యత
న్మొగములు గానరాని మది మాటికొను నీసున నీకళంకిచే
నగు నిటు లర్థబోధ యెఱని యద్దము చూతురు వేడ్క మీఱఁగన్.

క. పిన్నలమెదఁ గనఁ బులిగో, రన్నన్న యటంచు మెచ్చి చంబుజపాణుల్
క్రొన్నెలఁ బట్టుచు మార్దవ, మున్నను తేడుచు విడువ వరుగు న్నెలయున్

చ. అరచలిగగ్గ మాకుదురు లందము గాంచునొ కానలేకో కో
యురయుద నుంచు నెన్నుదురు లందముమీఱఁగ నందు నిల్పుచు

దతుఃఖలు నొచ్చి ఫాలములు దాఁ గటికించు విధంగఁ బోవునా
యరనెల చిన్నెగీమదము నంటిననేను గృతార్థతం గనన్.

మ. తరుణీమంజులలోచనాంచలమిలత్తారశ్యలాలిత్యముల్
గని మత్స్యంబుగఁ జూచి సిగ్గుపడుచుం గన్నుల్మొయుంగ న్వృథా
కదులో *జింక చలింపకున్కిఁ గవియె న్నాకున్న సౌధాగ్రవి
స్ఫురదుద్యానవచసింహపుత్రికల పెంపుల్మాచి కాలూఁదునే.

చ. జనములు శోభముల్ శశివిపాణముఁ బోల్తురు కల్మి లేమియుం
గనవగు నంచు హస్తకటకంబుల పచ్చలడాలు ఘాసమం
చనువుగ మూరుకొంచు విరతానన మూ శశిపో శశంబుఁ జే
నవగొననంటి చూచుచు ముదంబునఁ గౌతుక మొప్పఁ గన్నియల్.

క. జలజాక్షులు ముఖరాగం బులఁ బాలెల్లం గనంగఁ బూనఁగ నాకో
పలమాత్రముఁ గనఁగించిన, నెర వాఁకిమె యుట్టిపడన నీవవములుకున్.

క. పురిగోపురహైమాంబుజ, పరిరక్షణసేయు దేవపతికరివలనన్
హరిమధ్యామధ్యంబులు, హరివిభ్రమ మొనవఁ జేయు ననుదిన మచటన్.

సీ. గంధవతీపంకవతి యున గగనగంగ. గుణముదోషంబువింతగాఁగూడుకొనియె
సౌధకోశస్తనీఘనుస్తాన గళిత, దివ్యచందనపంకం బుదీర్ణమగుట.

చ. ఘనము నొందునేటఁ బుర కాంతిలు సంతిర మొప్పఁ గ్రుంకఁగా
మొగములు వింతతమ్ముల లపి మూరొ్కన మూఁగును దేఁటిగుంపు లిం
పగు నదిలోని హైమజలజావళి రోయుచుఁ జారునాసిక
న్నినసులసంపకంబు లని గ్రుక్కుచు మూరొ్కన లేవు భీతిచేన్

క పురిసౌధచిత్రతల్పా. స్థ్మన దమిత విభాకదంబ పుష్పితము లగుచుం
గనము లిరవొందెఁ గావున, హరిదశ్వుఁడు చిత్రభానుఁ డనఁగా బరఁగెన్.

చ గురుతరగారుడాశ్మకృతకట్టినుభూముల నొండ్లిసేయువ
త్తరుణులవ్యాగానము మునంబున వించుఁ జలింపకుండెఁగా
కనుడె పయోజబాంధవరథాశ్వమృక్ప్రతిమ్ములెల్ల న
వ్వరమణిజాలదర్శనము వాటిల గాటపుభీతిఁ బోవుటన్.

సీ. అగు మహాపద్మపద్మశంఖాదినిధులు, కొలఁదు లిరవొంద నీరముకుందనిధులు
సౌధములఁగుందనిధులనుజాదుపనులు, వరనిధియనంగఁ బరమంతవఱలుచుండు.

* మృగదీ. † కేసియనుదిన- మూ.

చ. తరుణీరత్నమనోజ్ఞకంఠవరరత్నస్ఫారహారంబు ల
చ్చెరువుంబెక్కు రవింటికయ్యముల విచ్ఛిన్నంబుగా జాఱు న
వ్వరరత్నంబులు శోధనీముఖము చేఁ బ్రాభాతవేళం జెలం
గరధిం జాల్పఁగ నూత్నరత్ననిధియ న్సంజ్ఞం గను న్వార్ధియున్.

చ. చెలువలు నేసెలోఁ జెలిమిచే నిడుసొమ్ము ధరించి వేల్పురా
చెలువలు చిత్రరంపడుచుఁ జెల్వగుసొమ్మది వేడఁబోయిన
న్వలనెఱుఁగారెఁ గల్పకము వేలప్రసిద్ధియు నోము నోమ్పఁ గే
వలము ఫలస్వభావమున వర్తిలె నిర్జరలోకరత్నమున్.

శా. కేళీభూధరము ల్విరాజిలుఁ బురిం గేళీవిలోలాంగనా
పాళీచారుతనూపరీమళమిళత్పాథః ప్రపూరాపగా
నాళీకాత్ములఁ గాంచి తోయనిధి స్వవ్యగ్రమోదంబు గా
హాళిం బెండ్లి యొనర్చి పూర్వసరిదాస్వాదంబు ప్రసక్తించుచున్.

క. ద్వారకచుట్టు నెలంగెను, చారువిశేషముగఁ దద్రసాదరజాతో
దారనదులంటఁ దోయధి, కోరికతోఁ గ్రొత్త పెండ్లికొడుకై యలరెన్.

క. అగు దంచుఁ బుట్టయండము, నిరతంబును సిద్ధినేమస్నాదముతై
పగఁ గొనుకన్నులఁ జూడఁగ, సురలు నిమేషంబు నిద్రసోఁగయుగ దాఁపన్.

లయగ్రాహి. ఇందుమణివేదికలయందు దొరసి యిందుముఖు
లందమగుగానముల నిందువనుఁ బెల్లం
బొందుగఁ గరంగనట సుందరపుమోముజిగి
చందములు చూచుకొని చందురునియందీ
చందమగుపొందికలు చెందినవొ లేవొ కనుఁ
గొందమని చూచి బెళుకందనము కంటం
జెందదిది జింకసరి సందడిక నిందుఁడని
సుందరులు గేలిగయికొందురొగిపిటస్.

క. అర్థపతియైన సరియే, యర్థిజనదాన్యులకు నప్పురాగ్రణి నర్థం
బర్థులు వేఁడినయప్పుడె, యర్థులఁ జేయుదురు వారి ప్రతిభిత్రముగన్

చ. తలఁపగ నర్థివాచకపదంబుల గాంతగాంచె దాతలం
బలుకుపదంబులొప్ప మమ్ముఁ బల్కెడిశబ్దములందు గాంచ
న్నేఁగు నటన్న మేము మదిమెత్తుము వ్యత్యయమైనఁగాక యం
చలకుదు రందు దాతృజను లద్భుతవస్తువితీర్ణసంపదన్

క. అతులప్రసాదగంభీ, రత లక్షణ్యక్తి మధురరసముల రసవా
క్తతులనఁగ సరసులొప్పి, న్నతితమి సరసులకు మనము సరసతనలరన్.

శా. సాయంకాలనటన్మహేశజటాసంగంబుచే నావిల
ప్రాయంబై జిగి మానుగంగ యట సౌవర్ణాబ్జనాళ్ళు ల్గిన
న్మేయంజిత్త మిగుర్పఁ దత్సరసి యామిన్నేటిమిన్నా సిత
చ్ఛాయామేచకభంగంబు లప్పురిసరస్సంవాసముల్ గైకొనున్.

ఉ. మేషల గాయను ల్కినుల మెచ్చఁగ గానముసేయుఁ దచ్ఛ్రుతి
న్వేదుకనుండు *హాహాహుహుయివిధని వీణెతుదండ మప్పుడే
కూడి ప్రవాళవల్ల్య మదిగోల ఘటిల్లఁ బ్రవాళసంజ్ఞ యా
జాడనె దండమాత్రమున సంధిలె నెన్నఁ దదాఖ్యతో భువిన్.

సీ. గౌతమమునిభావకలనచే నొకవేళ నొకతఱి కణచరానూనమహిమ
మునిగేంద్రవృత్తిచే నొకమాఱు నొకతేపఁ గపిలవాచంయమోత్కట. భూతి
వ్యాసవిజ్ఞానసంపత్తిచే నొకపరి నొకతూరి జైమినిప్రకటవృత్తి
వల్మీకసంభవవ్యాహృతి నొకమొక నొకసారి భరతవాగ్యుక్తిమహిమఁ
బ్రొద్దుపుచ్చును యువజనమోద మమర, మేటియుప్పరి మేడల మేలురత్న
పంజరంబుల నెలకొని ప్రతియెటుఁగక, గణనమించినశుకశారికాగణములు

చ. అతిమధురంబు తా ఫలము లబ్బియుఁ బువ్వులు లేమి దుర్యశం
బతిఘనమంచు సర్వకుసుమాస్పదతం గనె నన్న మాడ్కి మా
రుతగతిఁ జైకొవచ్చిన తరుప్రసనంబుల రాజిలు న్వన
స్థితు లగు వృక్షము ల్పురిముపజ్జల నొప్పువనాళి నెప్పుడున్.

సీ. కౌశికమందారఘనతమైరావతభూషితం బయిసురపురముమాడ్కి
మాధవీపున్నాగమహనీయరూపమై ఫణిరాజభోగిపట్టణముఱీతి
స్థితమహైమవతీకుమారకశివాస్పదమ్మౌచుఁ గైలాసపదముకరణిఁ
బ్రచురప్రతాపసపంకజాసనసదాలంబమై సత్యలోకంబువగిది
వెలయు నప్పురిలోపల వేలకొలఁది. యలసపవమానకంపితవిలసదసమ
కుసుమవిసరవిస్ఫురత్కుసుమరసత, రంగిణీపువ్వువార్ధిసీరతులు వనులు

సీ. గుణవృద్ధిపదవృద్ధగోత్రవిఖ్యాతమై పాణినిగ్రంథంబు పటిమఁగాంచి
నానాత్మజీవవిజ్ఞానకారణమౌచు నక్షపాదీయంబు ననుకరించి

*హాహా హూహూ

కర్మజన్యాపూర్వధర్మప్రకాశమై జైమినివ్యాహృతిచ్ఛాయఁ బూని
సద్వీక్షణాక్షీణసమ్మోదహేతువై వ్యాసవాచార్భటి వన్నె కెక్కి
కవితావరసఫలకమై ఘటికామత్త. శిఖిమధుద్రవతపిలసితస్ఫీతమగుచు
ఐసముకవిరాజకావ్యంబుఁ ననుకరించి చూడ నింపొందు నచటియాక్రీడవనులు.

క. అమితధ్వనిసైవిత్రియుఁ, గ్రమహీనత్వాదిదోష (రహిత)ము వలి కా
వ్యమనఁగఁ బరఁగె నసిద్ధో, పమితి విసంధితయు గుణాంబరఁగె నరిదిగన్

సీ. బహువిధాలంక్రియాపదనిజాకారమై యుపమోపమాఁ బోచు నొప్పుగాంచి
కవిత్వబ్రౌఢి కవిశోక్తి ధుర్యమై యతిశయోక్తి విలాసమాదరించి
యుత్తరోత్తరసుమనస్సూత్యల్లలితమై నాఁభూషాగీతిఁ బోశళించి
యనుపమఫలమనోహరభావమగు చనన్యయభూషణంబు గర్వమునహించి
తనరు నుద్యానవిపినకదంబకంబు, శాఖశాఖాశిఖా హతి జగ్గరిత
శాంకతనుగళదమృతధారాకృతప్ర, వాహపూరితపితతాలవాలకంబు

సీ. కేళీరతిక మూరికాళీకృతవిలాసపాళీసుచిరకుంజభాసురములు
సంగీతకృతిసాగసంగీతమత్త సారంగీయుతసరోవిరాజితములు
నానామణిప్రధానమాణిక్యభవని పదాధిగామితాద్రి సమ్మానితములు
గంగాదికీర్తి భంగానుగత మహాభంగాపగావళీసంగతములు
సుమచితామరభూరుహాసుమవిరచిత, గర్భితవితానసుప్రతీకరపయోజ
లగ్న(శాఖా వహీరహార)గముదములు. గీవిఁజెలువొందు నచటి లీలావనములు.

సీ. మత్తమయూర సన్మత్తకోకిల హంసషట్పదభృంగ విలసితభాసితంబు
హారికేసరకోత్పల కురువకస్ఫీత ముత్పలమాలికా యోజితంబు
బంధురజాతి చంపకమాలికోపేత ముకుమణిగణనికరార్జితంబు
జలధరమాలికా చారుమత్తేభవిక్రీడితం భ్రమర సంకీలితంబు
మంజుల సుగంధి మాలినీ రంజితంబు, వనము శార్దూలవిక్రీడి తాంచితంబు
లలితసుమగుచ్ఛ పరిమళరాజితంబు, సుకవికవనంబు నా బరి సొబగుఁగాంచు

సీ. పటురోషకృతకేశపాశతాడనములు బహుళకోపార్జితపాదహతులు
దోర్వల్లరీకృతాకర్షవేల్లనములు కందుకారచితసంఘట్టనములు
వక్షోజగిరికల్పితక్షోభణంబులు నక్షీణనఖరదంతక్షతములు
గాటంపు గండచపేటపాతనములు కచవయూంబరసమాకర్షణములు
బంధవిధములు మణితనిస్వానభిదలు, భాగవిపరీతగతులును బ్రబలియుండుఁ
దత్పురంబున నిత్యమోద.డకండ. ధారికదనావసరముల దంపతులకు.

క. సరసధ్వను లుప్పొంగఁగ, వరగుణవిచ్ఛిత్తిగా నవారణ జాతిం
బరిమళితభూషణంబులు, సురతనిబంధనములందుఁ జోద్యమగుఁబురిన్

చ. సుచిరచిత్రబంధములు శోభిల వాచ్యవిశేషవైఖరు
ల్కరముఁ బ్రకాశమంద రసగౌరవహాని నిదానదోషము
ల్పొగఁగుట మానఁగా నవనవస్ఫుటచారురసధ్వను ల్పరి
స్ఫురణవహింపఁగా మిగులఁ జోద్యము లయ్యె రతిప్రబంధముల్.

క. చోరాభావముతో వ్యభి, చారిత పురి సడల రతులసాత్త్వికభావం
బా రాజధాని నైకొను, నారూఢస్ఫూర్తి దనర వ్యభిచారిగతిన్.

క. అమితరసము సంలక్ష్య, క్రమచేష్టలఁ దనరె వస్త్వలంకృతు లితర
క్రమతఁ గయికొనియె నప్పురి, కమలాక్షుల కుసుమశరకదనములందున్.

వ. మఱియు నప్పురీమతల్లిక రత్నాకరంబుఁబోలె ననంతసత్త్వాశ్రయం బై రత్నసానుసానుమంతంబుకైవడి ననేక దేవతాయతనం బై కైలాసధరాధరంబుమాడ్కి రాజకుమారక వినాయక విరాజితం బై తుహినమహీధరంబులీల సర్వమంగళోత్పత్తినిలయం బై యుదయాచలంబుతేఁ గళాధిపూర్వమహోదయకారణం బై లోకాలోకనగేంద్రంబుపోలిక నిజాంతర్నిష్టద్రవ్యసాకల్యం బై సుధర్మాప్రదేశంబుకైవ సధర్మస్థితి వాక్పతిసురపతిదిశాపతిసమధిష్ఠితం బై పద్మజువాస్థానంబు పోల్కి వేదాంత సిద్ధాంత పారాయణపరాయణ సరస్వతీధరసమాక్రాంతం బై జలజోదరు నివాసంబుపసఁ గమలాలయానంత శకుంతరాజ విష్వక్సేనాభిరామం బై కుబేరనగరాజంబునోజ మహాపద్మాదిసంఖ్యావిషయనవరత్ననిధిశ్రీ ప్రథితం బై మానససరోవరంబునిధి రాజహంససంకులం బై ధరావలయంబుపోలువున జలధిపరివేష్టితం బై రాకాచంద్రబింబంబుచాయ సకలకళామనోహరం బై రక్షోవైరివక్షఃస్థలంబువడువున వైజయంతీవనమాలికారమాలంకృతం బై రవిబింబంబు నడుపునఁ గమలాసంకోచకరనిజోదయం బై తారామండలంబుభాతి విష్ణుపదపదం బై సత్పురుషహృదయంబురీతిఁ బంకలేశస్పర్శానభిజ్ఞతావిశదం బై మహోదారచిత్తంబుభంగి విత్తక్షయజ్ఞానరహితం బై రసాతలంబు నైఖరి బలిపురుషనికేతనం బై దామోదరునుదరంబుగతి నశేషవర్ణపరిపూర్ణం బై గౌరీరమణుకొల్వుకూటంబుతేట ధనాధిపవృషభశై ధరాధరాపాలక సముపసేవితం బై సాకేతనగరిచాడ్పున రామచంద్ర సంబంధ

బంధుర రాజసదనంబై గంగాప్రవాహంబు పరిఖవంబునఁ ద్రిలోకీప్రసిద్ధగో
చరంబై శ్రీమద్రామాయణంబుభంగి సప్త కాండపర్యంతవ్యాప్తగోవిలాసం
బై మహాభారతమువన్నియ బహుసుపర్వప్రతిపాదిత కథాప్రసంగం బై
భాగవతంబుసొంపున విపులస్కంధానుసంధానితంబై యాద్యప్రకృతివ్యా
కరణంబుసొగసున నుత్తమాదిపురుషవిఖ్యాతంబై ప్రకృతివ్యాకరణంబుర
హిం నద్వ్యర్థవచనంబై వికృతివ్యాకరణంబువహిం ననూర్వ్యరూపంబై యుత్త
మకావ్యంబుచెన్నునఁ జమత్కారివ్యంజనంబై మహా* నాటకంబు ఠీవరసున
నతిమనోహరాంకంబై దండనీతిఖ్యాతి నరాజలక్షణంబై గ్రహశాస్త్రంబు
నందంబునఁ బ్రత్యక్షీకృతాదృష్టపదార్థంబై రతిప్రబంధంబు తెలివిఁగళావ్యాప్త
యంగమంబై సాంఖ్యంబుసాటిఁ బ్రధానప్రశస్తివిస్తీర్ణంబై యోగతంత్రంబు
సరి సమాధ్యవస్థాహారణంబై ఛందంబుచందంబున లసద్వృత్తలక్ష
ణంబై పాతంజలంబు నీరున నఖిలశబ్దాకరం బై నిగమంబుజోడున సత్స్వ
నచసప్రముగంబై గీతశాస్త్రంబుపొందిక నకలంకకాంతపురుషరాగానుబం
ధం బై భరతశక్తికచక్కన ననుగృహీతసర్వగసనిష్పత్తికం బై యాయు
ర్వేదంబుసోమున సన్వధాను నిధానంబై యాన్వీక్షకిచాయ్పునఁ బ్రకాశిత
నిఖిలపదార్థస్వరూపం బై పూర్వతంత్రంబు రాణ విభక్తాంగిక ప్రధానకా
వ్యంబై యుత్తరమీమాంసజాడ సాగోపాపవాదం బై బ్రహ్మంబుతీరున న
వాఙ్మానసగోచరంబై సవర్ణం బయ్యు నవర్ణం బై యపరభాగం బయ్యు
నపరభాగంబై యనీతిప్రచారం బయ్యు ననీతిప్రచారంబై యదృష్టచరం
బయ్యు నదృష్టచరంబై యశ్రుతపూర్వంబయ్యు నశ్రుతపూర్వం బై యబ
లాభిరామం బయ్యు నబలాభిరామంబై యైశ్వర్యంబులకు నావాసం బై
యానందంబులకు నాటపట్టై ముముక్షులకు సవేద్యం బై యాచారంబులకు
నాస్పదం బై యభిజ్ఞులకు నతిసుకంబై యార్తులకు నధికశరణ్యంబై యగు
ణంబులకు నతిదూరం బై వెలయుచుండు.

సీ. వాదించిరా సృష్టి కాదట ప్రతిసృష్టిపరఁగించి గెల్తు రాబ్రహ్మనైన
వెలిపించిరా జగద్విఖ్యాతి నఱకాలఁ గన్నుఁ జూపుదురు ముక్కంటికైన
మెచ్చిరా సంపద లిచ్చి సంరక్షింతు బలిమాయఁగలరు శ్రీపతికి నైన
నలిగిరా వేల్మిడి నాపోశనంబుగాఁ ద్రావిపుత్తురు జలరాశి నైన

సకల వేదపురాణశాస్త్రములకలిమి, వేయినోళ్లను గొనియాడవియులమహిమ
సత్యనిత్యసదాచారసద్గుణములు, తెలియుచుండుదు రవ్వారి విప్రవరులు,

సీ. జలజాతసూతి యై వెలుఁగుచుండియుఁ దాను జలజాసనత్వంబు సమ్మతించె
నను మనసారఁగా గని మోహగతి నింటికరుగఁజేసె
గోపాలకత్వంబుఁ బొలఁగ నుండఁగఁజేసి ద్విజచక్రముల భీతిఁ బెరయఁజేసె
జలన మందఁగనీక సతతంబుఁ దలవాకిటను నన్ను నిలువఁ గట్టనీయుచేసె
ననుచు విధినింద గావించియుఁ జెలువారి, పలుకుఁ జలుకలకొలికి యింపొలుకఁ దమదు
చెలువునెమ్మోమునమ్ములఁ జేసి నిలువఁ బెంపుగాంతురు పృథ్వీవిలింపు లచట.

క. చతురాననచతురానన, సతతాధిగతాధికప్రశస్తసువిద్యల్
చతురైకనిజముఖంబున, నతులస్థితి నలవరింతు రచ్చటివిప్రుల్.

గీ. అప్పురంబులోన నలరారు నొకభూమి, దేవునేని గన్నఁ దెలివికాని
నఖిలదర్శ(శాస్త్ర) నాగమకస్త్రసం, దర్శనానుభూతి దప్పకుండు.

ఉ. ఆనతశత్రువాహిను లహర్పతితేజులు సంగరక్రియా
నూనమహాప్రతాపులు మనోభవరూపవిలాసవిగ్రహు
ల్గానగుణాభిరాములు సదా మతిమంతులు ధీరు లుత్తమ
జ్ఞానులు సత్యవాదు లవిఘ్నులు తెల్పురిరాకుమారకుల్.

సీ. పసులకాఁపరికోడ బలుపొందు గైకొన్న దొకనకు చేతుల రోపి కెంత
విషముష్టిపుష్టులరొమ్ము విలువిద్య గైకొన్న పరశురాముని బాహుబలము దెంత
కుశలవవిజయంబు గొన బల్మిదాలక వెనుకద్రొక్కిన రాముబీర్యమెంత
నిలువుగన్నులు నసి యుల నిల్వలేనిసేనల నేలు గుహుబల్మికలిమి యెంత
యనుచు నెట్టివంటి వీరుని నొరయనుచు
మెచ్చుకొనువారిఁ బూనరు మెచ్చుకొనిన
హాస్యవార్యసమానసూర్యశౌర్య లగుచు
సూర్యసోమాన్వయులు రాజవర్యు లచట

చ. మానిత*హాలికోక్తియును మానసలప్పత్తియు గోపకత్వముం
బూనినవార లప్పురికి ముఖ్యులు గావునఁ దాము సత్ప స
న్మానితహాలిక ప్రకటమానసలగోపకవృత్తిసంపదల్
గా ననుపొంది వైశ్యులు విశానతి నుందురు గప్పురంబునన్.

*హాలికోక్తి దినుసాంబము.

చ. అరయఁగఁ గాశికిం బోకటి యైనను గానక యావికర్తయై
బరఁగెడు నాదిభిక్షుకుని బంధువు సేదఁడు గాన లుబ్ధతా
పరు నలకాపతిం గుమతిభావముఁ జెందును మున్ను నందఁదం
చుగతరవర్ధితాఖిలజనోదయు లౌదురు వైశ్యు లప్పురిన్.

సీ. నగరాజునైనఁ బన్నగరాజునైనను ధైర్యవాక్పటిమలం దెగడఁగలరు
రుద్రునైన సముద్రునైనను శౌర్యగాంభీర్యాప్తి జయింపఁగలరు
ఇంద్రుతో నైన నుపేంద్రుతో నైనను భోగభాగ్యస్ఫూర్తిఁ బోరఁగలరు
అజునితో నైనఁ జిత్రజునితో నైనను నిర్మాణరూపము ల్మెలఁపఁగలరు
ఘనులు నిర్వక్రవిక్రమక్రమముదారి, చక్రదళసక్రియావక్రజయపరాక్ర
మక్రియాముద్రనిర్నిద్రమద్రయములు, శూద్రు లప్పురిఁ గలరు విశుద్ధమతులు.

ఉ. ఏఱులమిన్న యయ్యమున నేఱున భేదన మాచరించెఁ దా
నేఱన దున్ని భూమి ఫలియింపఁగఁ జేయఁగ సీరపాణియు
న్నేరఁ బటంచుఁ గేలిఁ గొని నేర్పలరం గృషిచేసి ధాన్యము
ల్మేరకు మించఁగా ధర ఫలింప నొనర్తురు శూద్రు లప్పురిన్.

క. బ్రహ్మపదజనన మొసఁగుచు, బ్రహ్మనిరూపకపురాణపరత మెలఁగు మఠ
బ్రహ్మారాధ్యగతి నెడసియు, బ్రహ్మారాధ్యగతి ఘటిల్లఁ బరఁగిరి శూద్రుల్.

క. మాతోఁ బుట్టిన గంగయు, ఖ్యాతిన్ జనములకు ముక్తి గలిగించెను మా
చేతనె భుక్తియుఁ గలదని, ప్రీతిం జెలఁగుదురు దత్పురంగల శూద్రుల్.

మ. సిరి విద్యుల్లత చంచలత్వ ముడిగెం జెన్నారె నేవేళలం
గర మింద్రోపలనీలకాంతులు నిరాకారంబునన్ మా(కున్)
కరణిం గావలె నంచుఁ గృష్ణఘనముం గాంక్షించి సేవించు న
బ్బురపుంగాఢఘనంబులో యనఁగ నొప్పు న్వీట మత్తేభముల్.

చ. జగములు రెంట విష్ణుపదసంగతి గాంచె నిజాధినాథుతో
గగనమువాఁక యవ్విధము గాంచకపోవుట గాదటంచు వే
గగనధునీజలంబు కరకాండములం గొని తెచ్చి నించి పె
ల్లెగలగు నేఱులన్ జలనిధిం గనఁజేసె గజంబు లప్పురిన్.

చ. సురధుని నోలలాడుసురశోభనగాత్రలయూరుసౌష్ఠవం
బరుదుగఁ జూచి లజ్జపడి యా త్రికతారకరంబు లెల్లని
ర్భరముకుళాకృతుల్ గొనఁ దరం బగుసే గ్రహియింపఁ దత్పురీ
కరులకు నట్లు గాని యెడఁ గైకొనవే యవి సీర మాత్రమున్.

ఉ. వాచకశబ్దము ల్పరనిపాతముచే విలసిల్లు వాచ్యతన్
రోచిలు మాకుఁ దాదృశత రుచ్యముగా శతరార్థరీతిగా
నౌచితిగాఁ ఘటించు మది నారసియో పరపాతనక్రియ
ల్లోచి వసించు నప్పురి నమోఘబలాన్వితము ల్కరీంద్రముల్.

శా. పీటం బాటిలు ఘోటకావళుల యుద్భిన్నాంఘ్రివేగంబుతో
సాటిం జెందఁగ వచ్చి వాయుమనము ల్సత్త్వంబులే కయ్యెడ
న్నీటు ల్వోవఁగఁ దత్పదాహతరజోనీకంబుచే సుళ్లఁ జే
డ్పాటుం జెందె నవేసుమీ భ్రమరజఃప్రాబల్యము ల్వానికిన్.

క. ఏకకచక్రపుఁజక్రిన, నేకత గాంచియు వహింప నేరక పుడమిన్
జోకజి పడు నని నగు నగు, లోకాస్తనిహారుల ఫేనరుచుల హయంబుల్.

చ. సురుచిరరాజకన్యకల సోఁకుట నిత్యము రూపభావమున్
బొరయుట జన్మసంశ్రయతఁ బూనుట నిక్కముగాఁ బిశాచమై
పరఁగెడుగాన్పు వేగమునఁ బొల్పదునే సరిగాఁగ మాకు నం
చురుగతివేగసంపదల నొప్పు నదుష్టములై పురిన్ హరుల్.

క. అరయఁగ నెప్పుడుసత్త్వము, భరియింపదుమనసు లక్ష్యపదమాయణువే
సరి యొట్టులౌ నటంచు, న్వారు లప్పురి మెలఁగుచుందు రతిసత్త్వమునన్.

సీ. క్లిష్టకల్పన లేక కష్టతాదూరమై యసమర్థత నెఱుంగ కప్రతీత
తను మాని యప్రయుక్తతను రోసి పతత్ప్రకర్షనైరర్థక్యఘటన గనక
దృఢపదబంధసంధిస్ఫీతమై సుప్రసాదకాంత్యౌజ్జ్వల్యసమత లలర
వస్త్వలంకృత్యభివ్యక్తులు పొసఁగంగఁ జిత్రవిన్యాసంబు చెలువు గనఁగ
నతులకవిరాజరచితకావ్యములనంగఁ, జెన్నుమైనాటిచూడ్కికిఁ జెగువుమీఱఁ
బుష్యరథము లసంఖ్యము లొప్పెలుపు మిగులుఁ
బురవతంసము ద్వారకాపురమునఁ బోస.

క. అచలాప్త నవరత్నరుచిఁ, బ్రమరత చిత్రప్రకారబహుసురపురస
ద్రచనతఁ బురిలో నరదము, లచలాక్షశ్వాసులమాడ్కి నలరుం జాలన్.

సీ. వెలఁది నీకై పండువెల యెంత తెల్పవే యలరునాకై దండవెల సులభమె
చను బంతు లీరెండుఁ గొనవచ్చు చెలువరో చనుబంతులీరెండుఁ గొనఁగ లేవు
ఆకాశసుమ మిదెంత ప్రియమే కనవీయ వాకాశసుమదృష్టి యప్రియమెకద
పలునొక్కులకుఁ బొలుపసరదే చిగురిది పలునొక్కు లిడఁగ నీపాటివారె

వింతతావులు గనఁగ నువ్విళ్లు మాకు, వింతతావులు గనఁగ నీ వెంతవాఁడ
వనుచు విటులకుఁ దమకుఁ బయ్యాటమమర, విక్రయింతురు పుష్పలావికలు విరులు.

సీ. వలపుఁ బీనఁగ సాఁగుఁ జెలువ నీకైదండ వెల చెప్పరాదటే వలయు మాకు
వనిత పుంస్కోకిలాస్వాదితం బీసన రుచి చూడనీఁగదే రుచిరగాత్రి
పొలఁతి మాటఁగ నేల పొన్నపువ్విది మాకుఁ జెన్నారు వన్నెచేమిన్న ముట్ట
వలువలోఁ డాఁచెదు వలుదపూబంతులు పుట్టినయవి గానఁ బుట్టె మనసు
అనుచు నాగరవిటులు నర్మానుబంధ, బంధురంబుగఁ బల్కుచుఁ బల్కులాని
గోముమీఱిన నవ్వులమోము లలర, సమ్ముదురు పువ్వులవ్వీట నలరుఁబోండ్లు.

ఉ. పోయినవారిఁ దేవసమె పుత్తడిబొజ్జకునైన మాదు చూ
చాయల చాయనే చనిన చక్కెరవిల్తుని చాయ నెన్నికం
బాయఁగఁజేయు లక్షణకుఁ బొల్పడు మాయబలాక్షిపదం బనం
జాయ విటాళి లోఁగొనుచుఁ జక్కని వేశ్యలు పొల్తు రప్పురిన్.

చ. సతతగిరీశభావమున సమ్మతశుద్ధకళావదాఖ్యసం
గతశివమూర్తియైన నధికస్ఫురదక్షికటాక్షవీక్షణా
చితగతిమాత్రనే రతివిశిష్టపరంపర లీను నిక్కనా
బతిశివమూర్తు లంచు విరులందఁగ వేశ్యలు పొల్తురప్పురిన్.

సీ. చందనాలయమహాచలరాజరాజత్సుగంధచందనగంధకలన మీఱి
నానామహీరుహానూనసవ్యామోదసుమగుచ్ఛపరిమళస్ఫూర్తిఁ దనరి
రసరమ్యపద్మినీ*రాగసంగమపరిప్రాప్తంబు మిధునసేవఁ బరిఢవిల్లి
సకలవధూటికాసముదయాశ్రయకామసంతతాధారతాసరణి నలరి
మెలఁగుచుండెడు మేనను మేను నెడమ, నతులభీతినిబలెమందగతులు సాగియు
నప్పురంబునఁ జరియించు నహరహంబుఁ, బట్టణగకొనిమ్మదు మరుద్బ్రహ్మచారి

సీ. శక్తిత్రయజ్ఞానసంపత్తి నలరారి పంచాంగనిర్ణయప్రౌఢి మెఱసి
‡యూవాప్యతంత్రకార్యక్షమత్వము గాంచి వృద్ధిక్షయంబులవిధము తెలిసి
చతురుపాయవిచారచాతుర్య మిరవొంది షడ్గుణప్రజ్ఞాప్రశస్తి నెరసి
రాజ్యాంగసప్తకరక్షకస్థితు లూని ద్వాదశరూపవిభేది మిరసి
మతిబలస్ఫూర్తి నలబృహస్పతికి మించి, యఖిలవిద్యల నెచట †సామ్యంబు లేక
యప్పురంబున నలరుదు రనుపమాన, మానగుణరత్నఖనులు ప్రధానమణులు

§పదంబునం — మూ. *రొండుసంగ — మూ. ‡ఆవాగ్య — మూ. †సాధ్యంబు — మూ.

క. ప్రశ్నేపమానినిర్దిష్టతఁ బ్రా, గ్పృథగణ ముపసర్జనత్వబోధకు నమసం
ప్రశ్నమానినిర్దిష్టత నగు, ప్రశ్న సుతధన్యత్వ మొనరఁ బరఁగి రమాత్మ్యల్.

వ. ఇట్లు సకలశుభలక్షణలక్షితంబై నిఖిలలోకవీక్షాపేక్షాసేచనకం బగునప్పురంబును ఘనానుకూలవల్లీనాయకరత్నం బెవ్వ రనిన.

చ. కలఁగనివాఁడు డెబ్బదిటికిఁ గాననివాఁడు జగద్ధితార్థినై
కలఁగనిమానవస్తుతిఁ గాంచినవాఁడు నిజాశ్రితాభిదా (?)
గలకనినైనఁ గావనను కట్టడిమాటకుఁ గానివాఁడు మే
ల్కాలఁగనివాఁడు సప్పఁగనుగ్గిన నిగ్రహమోమువాఁ డాగెన్.

ఉ. తప్పనివాఁడునాఁ *దనిని దప్పనిమాటలవాఁ డొకప్పుడుం
దప్పనివాఁడు నమ్మికలు దప్పనిబంతి నెలంగువానినె
ప్పప్పనివాఁడు తప్పులకుఁ దప్పనివారలఁ బ్రోవనన్నవా
తిప్పనివాఁడు ద్వారవతిఁ దప్పనిసీమగ నేలు నెప్పుడున్.

సీ. సచ్చిదానందలక్షణాలక్షితుండై వేదాంతలక్ష్యత వెలుఁగు నెవఁడు
జగదుద్భవస్థితిసంహారహేతుత సర్వజ్ఞతాశక్తిఁ జెన్నుఁ జెందు నెవఁడు
మాయానుబంధితపరమాత్మయై తేజోనిధి శ్రీజన్మభూమిచేఁ బలుఁగు నెవఁడు
సేవకాభీష్టార్థసిద్ధిదుఁడై బహురూపనామముల నిరూపింపఁ దగ్గ్వఁ
దనరుచుపరమునినుతలోకానుకూల, నార్థనుయుదార్తనుసుజవేషాఢ్యయగుచు
గృష్ణుఁ డనునామ మంపువసకేలి గాఁగ, సతిమునందున ద్వారకనధివసించు.

సీ. ప్రాభవస్ఫూర్తిమించెమ్మిపట్టుపట్టగునంచ యంచతేజోనిధిఁ గాంచువెల్సు
వెల్సురాజచ్ఛాయనెలయు చక్కనితండ్రి తండ్రి నెఱుంగక తనయప్రోడ
ప్రోడచేసినకాంత్రి ప్రోదిమీరఁజేసిగిట్టి గిట్టిమందలనుండు దొడ్డజగత
జంతరక్కసికాననోంతు తేర్చెడుచిచ్చు చిచ్చుకన్నులవాని నచ్చుజోడు
జోడుకన్నుల నెనఁ జల్వఁ జూపు మేటి, మేటినుడివాలుఁ దాల్చినమేలుబంతి
బంతివలె ప్రోల నలుకొనఁ బట్టుదిట్టు, దిట్టముగ నేలు నప్పుడు తెలివిమీఱ.

సీ. తనసుపర్ణనలేల తినసుపర్ణనదీలక్ష్యరించేఁ బరబాణగరిమ మెఱయఁ
దనవిధానిస్పూర్తి తనవిభ్రమస్ఫూర్తియనువున జగముల నాక్రమింపఁ
దనసేవ్యమహిమంబు తనసేవ్యమహిమంబునగిదిఁ జిత్రాలోకపటిమ నెఱపఁ
దనకరాంభోజంబు తనకరాంభోజంబునపోల్కి నసాధ్వసామోదము లిడ

---

*పని.

ద్వారకాపురి నేలును దానికుపహింపు, మహిమలయుభారము పంగాను మను జలేల
పతిపరాయత్తసంరక్షణక్రియాంప, రాయణుండగునట్టి నారాయణుండు.

సీ. నిగమశిఖాపద్మినీవాసహంసంబు నిరవద్యసద్గుణనీరరాశి
నిజదాసఖేదాగ్నినిరసన‡నాంభోదంబు నిర్మలకీర్తిఘనసమాహారి
నిఖిలార్థదానవిద్రుమభూమిజంబు నిరుపమవైభవనిత్యనవ్య
నిరవధికానందనియతినివాసంబు నిటలదృగ్బ్రహ్మసురనికర నేత
యలరు ద్వారక సర్వలోకాతిశాయి, చాతురీలేశ(హత)బహుశాతతాయి
(సాధు)చేతసమానసోత్సవవిధాయి, మాయిజనమాయివిబుధసన్మానదాయి

సీ. సైంధవజలమధ్యసంచార మందుట గిరిధారణోద్దీప్తకీర్తిఁ గనుట
భూదారభావంబుఁ బొందుగాఁ బడయుట నరసింహవేషంబు నలువుఁ గొనుట
బలిదైత్యగర్వసంపత్తి హరించుట గ్రక్తైకతత్ప్రాణగతి నెనయుట
ఖరదూషణోద్వృత్తి కలిమి వారించుట నిజకామపాలత నెఱికి మొలఁగుట
యతిపరస్త్రీగతుల సన్నుతిగలుగుట, సతులితంపుఁ బ్రసాదిత్వమానిమనుటఁ
బూర్వపరలీలలప్పుడ పూనికొనుచుఁ, గృష్ణుఁడలరారునధికరోచిష్ణుఁడగుచు

సీ. నెనరుఁజూపులవాఁడు గానువానిఁగను వానిఁగనువానిఁగనిసరూపోసరువాఁడు
పోసరినవ్వులవాఁడు మొనమించు మొనమించు మొనమించుబిగివల్వ నెన[యువాఁడు
బంగరు మందనివాఁడు బంగారు బంగారు బంగారుఁబోఁడి చేపడినవాఁడు
కడలినుండెడివాఁడు కదప్పులు కదప్పులు కదప్పులు మహిమంబు గాంచువాఁడు
కలఁడు లేఁడను రెండుమాటలకు మించి, వింత యగుకల్మిచే వెల్గుఁవాఁడు
కృష్ణుఁడనుపేర సభ మాఱాఁగువాఁడు, పురుషుఁ డాద్యుఁడు ద్వారకాపు[రి ...ఁడు.

వ. ఇట్టి యు జగజ్జన్మాదికారణుం డైన యప్పురుషోత్తముండు నిఖిల*విశ్వం
భరాభరోపసంహారార్థంబుగా దేవకీ వసుదేవులకుఁ బుత్త్రభావంబున
మాయామానవశరీరం బవలంబించి యుతం డనుప నందయశోదానందకం
దంబై నందునిపల్లియందు యశోదాస్తన్యపానాయమాన నిజశిశు శరీర
పోషణంబై వసియించుచుఁ దత్కాలంబునఁ బూతన విగతచేతనం గా
వించి శకటాసురు హరించి తృణావర్తు సమంచి సిద్ధైశ్వర్యప్రాపక విశ్వరూ

‡నాంభోదంబు—మా. *విశ్వాంభరాభరాభరోపసం—మా.

పప్రదర్శనాద్యద్భుతంబుల యశోద న్విస్మయానందంబుల నందించి యమళార్జునంబుల భంజించి బృందావనంబున గోపాలబాలకబలరామసహితుండై గోవత్సపరిపాలనం బభ్యుపగమించి వత్సాసురు విదారించి బకదైత్యు మర్దించి యఘాసురు ఖండించి చతుర్ముఖమాయావినిర్మిత గోగోపవత్సాపహరణనిమిత్తంబునం దాన గోగోపవత్సరూపంబులు ధరించి విహరించి ధేనుకు మర్దించి యమునాహ్రదంబున నుండు కాళీయోరగంబు వెడలించి దవానలంబుఁ గబళించి ప్రలంబునకు బలునిచే లయంబు ఘటింపించి గోపకన్యాసహస్రక్రీడనం బంగీకరించి విప్రభామలఁ గరుణించి గోవర్ధనాచలం బుద్ధరించి సుదర్శను శాపవిముక్తుంగా నియమించి శంఖచూడుజముం బాపం బాచి వృషభాసురు మాయించి కేశిదైత్యు*మాయించి వ్యోమాసురు నిర్జించి మధురాపురంబునఁ గువలయాపీడమహాగజంబుఁ ద్రుంచి కుబ్జావక్రతానివారణాద్యద్భుతకృత్యంబులు నిర్వర్తించి బలరామసహితుండై ముష్టికచాణూరుల నిగ్రహించి కంసన్యగ్రోధాది నృశంసుల హింసించి యుగ్రసేనుఁ బట్టాభిషిక్తుంగా ననుగ్రహించి ‡ బ్రహ్మచారితోరీకరణపూర్వకంబుగా సాందీపుని సమీపసన్నిత్వం బనుసరించి పంచజనుం గీటడంచి తద్దేహగతశంఖంబు ధరియించి జమునివలనం దెచ్చి గురునకుం బుత్త్రు నర్పించి యక్రూరముఖంబున గోపికల ననునయించి జరాసంధుఁ గాందిశీకుంగా ఘటియించి కాలయవనపరిత్రస్తమధురాపురజనావనార్థంబు వార్ధిమధ్యంబున ద్వారకానగరంబు విశ్వకర్మనిర్మాతచే నిర్మింపించి యందుఁ దనయోగమాయా బలంబున మధురానివాసుల నందఱుఁ బ్రవేశింపించి ముచికుందుచేఁ గాలయవనుసమయుఁ సంకల్పించి ముచికుందుం గృతార్థసార్థనాహుంగా నభిమతించి జరాసంధుఁ బునర్దండయాత్రానిమిత్తక ప్రవర్షణపర్వతారోహణానంతరంబ తద్గిరిదాహంబు గావించి బలరామ సహచరుండై ద్వారవతియందు నివేశించి తదనుసమయంబున రుక్మిణీనామంబున మానుషీవేషంబున దీపించు మహాలక్ష్మి లక్షణవతిం బరిగ్రహించి యాభాగ్యవతియందుఁ బ్రద్యుమ్నకుమారు నుత్పాదించి జాంబవతివరియించి సత్యభామం బరిణయించి శతధన్వుని సమయించి దీపించుచు మఱియు ననేకధాపన్నుండై యుపమాలంకారంబు ననుకరించుచు ద్వితీయప్రతిభటరహితుండై యనన్వయంబు ననుసరించుచు, నేకధర్మాశ్రయుండై యుపమేయో

* మాయించి యనియే యున్నది నా. ‡ బ్రహ్మచారితోరీకృతోర పూర్వ-మా.

పమాలంకారంబు హసించుచు భేదాభేదవాదనిదానం బై స్మరణాలంకారం
బు నిరసించుచుఁ బ్రకృతోపరంజకం బై రూపకాలంకారంబు ననుగ్రహిం
చుచుఁ బ్రకృతోపయోగిక్రియార్థాప్రాకృతస్వరూపం బై పరిణామంబు నా
దరించుచు రసికజనప్రతిభావిలాసగృహీతానుభవం బై భ్రాంత్యలంకారంబు
లోఁగొనుచు నిషేధవచనప్రతియోగి యై యపహ్నవాలంకారంబుఁ గా
దనుచు బహుజనపరికల్పితబహూల్లేఖం బై యుల్లేఖంబుఁ బైకొనుచుఁ
ద్విప్రకారమనోహరం బై యుత్ప్రేక్షాలంకారంబు మాఱ్కొనుచు సనిశ్చ
యాంతం బై సందేహాలంకారంబుఁ దోడుకొనుచు మహావాక్యప్రతిపాది
తైకత్వం బై నిదర్శనాలంకారంబు విడంబించుచుఁ గవిప్రౌఢోక్తివిషయం
బై యతిశయోక్త్యలంకారంబుఁ దిరస్కరించుచు సవజ్ఞా‡తవర్ణ్యం బై
ప్రతీపాలంకారంబు నిందించుచు బింబప్రతిబింబభావోపేతం బై దృష్టాంతా
లంకారంబుఁ బరీక్షించుచు హితాహితతుల్యవృత్తికం బై తుల్యయోగితా
లంకారంబు నాజ్ఞసేయుచుఁ బ్రసిద్ధాధిక్యవిలసితం బై వ్యతిరేకాలంకారంబు
వంక లెన్నుచు సమాహితసార్థముక్తినిలయం బై సహోక్త్యలంకారం
బు నాక్షేపించుచుఁ దత్ప్రతిభటశబ్దార్థసంసేవితం బై వినోక్త్యలంకారంబు
ననుగమించుచు నర్థాంతర†సమాక్షేపాధిష్ఠానం బై సమాసోక్త్యలంకా
రంబు నుల్లసం బాడుచు సద్భావరమ్యం బై పరికరంబుఁ గినియుచు నా
నార్థనిధానం బై శ్లేషాలంకారంబుఁ జౌకసేయుచుఁ బ్రస్తుతకార్యప్ర
త్యాయనసమర్థం బై యప్రస్తుతప్రశంసాలంకారంబుఁ జౌకళించుచుం
గార్యానుమేయకారణభావం బై ప్రస్తుతాంకురాలంకారంబు నవఘళించు
చు వ్యాప్తిసముల్లసితం బై యనుమానాలంకారంబు బెదరించుచు విశేష
భావగమ్యం బై పర్యాయోక్త్యలంకారంబు విదళించుచు *విధినిషేధవచ
నమూలం బై నిషేధాలంకారంబుఁ బ్రతిషేధించుచుఁ బరిహృతవిరోధం
బై విరోధాభాసాలంకారంబు విరోధించుచు నకార్యసంబంధం బై విశేషో
క్త్యలంకారంబు నవమానించుచు నకారణకార్యవశంగతం బై విభావనా
లంకారంబు నిరోధించుచు విలక్షణకార్యోత్పత్తిమంతం బై విషమాలంకా
రంబు బహూకరించుచు విచిత్రప్రయత్నసంబంధి యై విచిత్రాలంకారం
బుఁ బోనాడుచు సూక్ష్మోదారం బై సూక్ష్మాలంకారంబు మన్నించుచుం

‡తాపర్ణం బై-మూ.　　†సమాధోపాధిష్ఠాన-మూ.

*విధ్యలంకారవిషయ మిందు లోపించినదేమో.

‡కారణమాలాబంధంబై గుంభాలంకారంబు ఘటించుచు గృహీతముక్తం
బై యేకావళ్యలంకారంబుం గనుచు దీపకైకావళీయోగంబై మాలా
దీపకంబుఁ గిరటించుచు నుత్తరోత్తరగుణోత్కర్షంబై సారంబు వెలయిం
చుచు మఱియు నుపాదానలక్షణలక్షితంబై జహదజహల్లక్షణావ్యాపార
ద్వయంబు జయించుచు పృథక్*సిష్టాపదసర్వనామస్థానంబై సంస్కృతశ
బ్దానుశాసనంబు ననుశాసించుచుఁ జతుస్సాధనాభిగమ్యంబై ప్రమాణ
దర్శనంబుఁ జుంబించుచు, నిశ్చితవేదార్థంబై వాక్యశాస్త్రంబుఁ గేలిసే
యుచు నద్వితీయంబై ప్రాకృతవ్యాకరణంబుఁ గారించుచుఁ బ్రత్యయసుల
భంబై ఘటనంబు నపలపించుచు స్థిరప్రాణ్యుపకృతిపదంబై వికృతివ్యాక
రణంబు నపహ్నవించుచుఁ బ్రకృతివికృతిసంశ్రయంబై మహానాటకంబు
నదరించుచు సమితంబై గద్యకావ్యంబుఁ గావుసలుచుచు సువృత్తావృతం
బై చంపూప్రబంధంబు ననుబంధించుచుఁ గళాస్వరసహితంబై గాంధర్వ
విద్యం గంపించుచు నస్తోకహస్తలక్షణమధురంబై భరతంబు గనికరించు
చుఁ దనరూపంబు మిగుల వెలుంగ ననముండేని నముండై యుదరుండ
య్యు నదరుండై యరిభరణప్రవీణుం డయ్యు నరిహరణప్రవీణుండై న
విశేషుం డయ్యు నవిశేషుండై యమానుం డయ్యు నమానుండై యగ
ముం డయ్యు నగముండై వనవిహారశీలుం డయ్యు నవనవిహారశీలుండై
సోదయుం డయ్యు ననుదయుండై శేషి యయ్యు నశేషియై యహీన
నిద్రాముద్రుం డయ్యు నిద్రావేశరహితుండై యసజ్జనుం డయ్యును సజ్జ
నాధారత మెఱయుచు లోకబాంధవుండు గావునఁ గమలాలయామోద
ఘటకత్వంబునం దమోహరణపాటవంబునఁ బొటిల్లుచు స్పర్శవిధుండు గా
వునజగదాహ్లాదకరత నమలినతారావళీమనోహరతం బ్రవర్తిల్లుచు సమవ
ర్తిగావునం బ్రియాప్రియతుల్యయోగదండధరత ధర్మనిర్వాహణధురంధరత
నాలంబించుచుఁ గాలుష్యంబు విజ్ఞానసరిత్సరజ్జుకుపితాంగనాహృదయంబు
లయందు పదనియమాభావవర్ణనైకీత్యంబులు ప్రాకృతవ్యాకరణంబునంద
యస్పష్టాలంకారత సురతమృదితముదితాధ్వనికావ్యంబులయందు విరాగత
చుంబితకాంతాధరంబులయందు యసుందరత్వంబు మధ్యమకావ్యంబులందు
నీరసత్వంబు వజ్రాదిమణిచిత్రకావ్యంబులందు నిరర్థకత్వంబు బహుష్టపదంబులం
దు యకళావత్త్వంబు ప్రకృతిత్రికృతులయందు వక్రత కాంతాఘాలాలక శరపిశే

‡ ఇందుఁ గారణమాలాగుంభితశబ్దములు తాఱుమాఱైనవి. *శిష్టా-సహా.

పార్థచరిత్రలయందు ప్రత్యాహారవర్ణనాకర్ణాకృష్టఘనప్రియందు కఠిన
తలలనాకుచకటితటంబులయందు నీరసకావ్యతర్కోక్తికదంబంబులయందు
ప్రదోషత రజనీముఖాసంస్కృతంబులందు యర్థభేదంబు శ్లేషయందు వృ
త్తిభిద యలంకారశబ్దమనంబులందు నిర్దయత మదనకదనవేదనంబులందు
స్వపక్షాభావంబు కేవలవ్యతిరేకహేతువునందు దారిద్ర్యంబు మృగతృష్ణా
మృగేక్షణామధ్యంబులందు కళంకంబు కళానిధియందు చాంచల్యంబు చం
చలాక్షీకటాక్షసైంధవఖురాంచలంబులందు యవక్రత యసజ్యచాపంబు
లందు యప్రసాదంబు మేఘావృతదినంబులందు యగుణాశ్రయంబు సురత
ఛిన్నహారంబులందు యహిభయంబు పాతాళంబునందు యస్ఫుటత్వంబు వీణా
కలకలవాద్యభేదంబులందు మానభంగహేతుత నాయకకృతనాయికాచర
ణాపాతంబునందు పతత్ప్రకర్షత సముద్రతరంగంబులందు యనభిజ్ఞనిబంధ
నంబులందు యపాత్రత యుపరత నాట్యరంగస్థలంబులయందు మిథ్యావాది
త యద్వైతవాదులందు యప్రకాశత గుప్తనైతానాగ్నులయందు వికృత
భావంబు ప్రాకృతాంధ్రభాషలయందు సమాధి పదబంధయోగీంద్రప్రహాస
నంబులయందు మెలంగ సఖిలజనులు నగ్నిమాడ్కి శుచిమంతు లయ్యుఁ
దాపకారిత్వ మెఱుంగక చంద్రుమాడ్కి నాహ్లాదకరు లయ్యుఁ గళంకులు
గాక రవిభాతి సాభ్యుదయు లయ్యు నస్తంగతిఁ గానక మేరువుకైవడి ను
న్నతు లయ్యుఁ గాఠిన్యంబు గనక పయోధిచెలువున గాంభీర్యరత్నాకరం
బులు గాంచియు భంగంబులు దెలియక కుబేరునివలెన సర్వసంపన్ను ల
య్యుఁ బరాశ్రయంబు సేయక యింద్రునికైవడి నిరుపమభోగశాలు లయ్యు
దృష్టిభేదంబు లధిగమింపక యనుపపన్నభేదము లై యనుగతమోహము లై
యప్రాప్తాపవాదము లై యాశ్రితసాధువాదము లై యసురసప్రసాదము లై య
తిప్రియవాదము లై యతిశయితవినోదము లై చెలంగం బరిపాలసంబు సంజా
ఘటింపు సమయంబున.

—: కథాప్రారంభము :—

క. చక్కలదొరకళ కిది యమ్మక్కువదే యొంత చెలువ మస్తకక్క యనం
జక్కఁదనంబుల కుప్పగు, నొక్కసరోజాక్షి రవితనూభవ యలరున్.

క. అందముగల తలిదండ్రుల, మందానందమునఁ బెనుప మందిరమునఁ గా
ళిందీనామతఁ బెరిగెను, నిందితయమునాతరంగిణీసోదరి నై.

వ. ఇట్లు పెరుఁగుచు నబ్బాల తన శైశవంబున.

సీ. చెలులతోఁ బరివేషములు మేలుతన బొమ్మరిండ్లుగా బొమ్మపెండ్లిండ్లు సేయుఁ
బారకాస్త్రు హావీశితరుణులతోఁ గూడి యొప్పుగా వెన్నెలకుప్ప లాడుఁ
జనగాను నయ్యూర్ధ్వ ఘనపుష్పలతికై నెక్కి యింతులతోడ నుయ్యాల లూఁగుఁ
గూని సప్తకన్యలతోఁ గూడి కుంభంబునఁ గొమరొప్ప గుజ్జనగూళ్లు వండు
మొగులుచాటున *దాఁగిలిమూఁతలాడు, సప్తఋషి బాలికలతోడ సరసమాడు
సంచకుందల కెల్ల నాట్యములు గఱపు, బాల తన శైశవారంభవేళలందు.

ఉ. జలదముమాటునం బొలిచి చాన మెఱుంగయి మిన్నువాఁకయం
†చలమునను నిల్చి యాచనయయి, చంద్రుపిఱుందఁ దదీయరేఖ నై
మలయును బుష్పరాగియలమాటునఁ గల్పకవల్లి లీల నై
లలిఁ గిరుకించుఁ దోడిచెలులన్ సతి ‡దాఁగిలిమూఁతలాడుచున్.

క. నీలాభ నవత్యంశేజ, బాలిక బాలారవిందపంక్తులు దిశలం
బాలా బాల రచించును, లీలన్ శ్రమపడుచుఁ? దనదు లేఁజూపుగమిన్.

తే. దిన మొకొక్కచాయఁ బెరుఁగుచు, వనజాయతనయను జూడ వన్నెఁదిరుగ్బన్
మనసిజుఁ డాడింపఁగ నవి, సున గీసిన పసిఁడిబొమ్మచందము మెఱయన్.

చ. మదవతి వాక్యపద్ధతి సమంచితరీతి ఘటిల్లె వర్ణముల్
పదులు గణింప నైదు నొకపట్టున నొక్కొకచోట నాలుగై
పదులు వసించు నొక్కయెడఁ బాయును నాల్గు లిపుల్లనొక్కెడం
గదిసి మెలంగెడున్ వెలయుఁగాఁ బదియు న్మఱి నాల్గువర్ణముల్.

క. వైదర్భిమిఱు నెచ్చెలి, వైదర్భీరీత్యుదీర్ణ వైభవరసధా
రోదారకవిత యొప్పు గ్ర,మోదావహ గాదు రసికపురుషుల కెల్లన్.

క. పదచిత్ర తార్క్ష్యచిత్ర త, లోదవినకవితయు విచిత్రమొనఁ గనుపట్టెం
బదగతుల నాసమంబై, యది నిరుపమ మగుచు మెఱసె నబ్రముచూడన్.

సీ. సుస్పష్టవేషిన శ్లోభితార్థ విశేషణంబులు దోషసర్వస్వ మెడల
శయ్యా సముచ్చయ సత్పాకసిద్ధిగఁ ద్రివిధగుణంబుల రీతు లమర
వృత్తులు చెలువార వివిధరసానుగత పదవర్ణ సమసనస్తాపు లొనర
వ్యంగ్యంబు మువ్వన్నె లమర శబ్దార్థవైచిత్రి విశేషము లెన్న మిగుల
వాగ్బలం బైనకవిత చెప్పంగ నేర్చెఁ, బ్రాంతిచమువులఁ ప్రోవుగా రావుఁబట్టి
విమలత్రిశక్తిమాఘుఁడన్న యపుడు, కవిగురులు కవితగుమత్రియుఁ గాంచఁగలరె.

* తోఁగుడుమూఁతలాట-మరా. † యాచకులనము నిల్పి-మరా. ‡ దాగిలిమూఁతలాడుచున్.

సీ. సంతతసన్మార్గసంచారిణిఁగఁ జేసి సారసాహిత్యమానసస్రజంబు
వీణాక్వణత్పాణి వాణి యంతర్వాణి వాణిపశేషమున్నజ్ఞఁ జేసి
బాంధురగాంధర్వపాండిత్యనిధిఁ జేసి విములాశ్వవదనసాధ్వీజనములు
సర్వభారతశాస్త్రసంక్రాంతగాఁ జేసి రమితగీర్వాణపర్వాఙ్ఞముఖులు
కల్పితానల్పసంకల్ప(కావ్య)కథల, లలితకీర్తులు మీఱఁ గల్పనలు చేసి
దక్షి నద్దివ్యమునిసతీతిలకకులము, వెలయఁ గాళింది నబ్బాల్యవేళయందె.
సీ. ఉదయవేళల వాణి యురువృత్తబహువృత్తబోధకగ్రంథము లర్పనఁగ నేర్పెఁ
దరువాతియెడ ధరాధరరాజనందన మహితాగమోక్తమర్మములు దెలిపె
దాక్షిణ్యమ్మట రమాతరళాక్షి రత్యలంకారశాస్త్రములు గొంకముగ నేర్పె
నెడనెడ రక్ష్మిత నెసఁగు పన్నగరాజు శిల్పరహస్యంబు చక్కఁగఁ బలికె
గౌతమువ్యాసకణచరకపిలజైమి, నులు స్వనిర్మితదర్శనంబులు నొడివిరి
మూఁడుమూర్తులముద్ద యూర్ధ్వ తండ్రి
యాంకమునఁ బ్రోదిగాంచు నియ్యబ్జముఖిక.
క. చదువులగని కన్యాయన, చదువులు గ్రహియింపనేర్పు *సవిత్రీతనుజ దాఁ
జదువులు సాకల్యంబుగఁ, జదివె ననుచు వర్ణనంబు చలుపఁగవలెనా.
వ. అంత.
మ. గణుతింపన్ స్మరజీవనౌషధి యనంగబ్రహ్మాస్త్రాంకురా
ర్పణసర్వంసహా కామదైవతసపర్యావాహనాకారంగా
స్పణ మబ్జాస్త్రజగత్త్రయావిజయకృత్సమ్మోహనాస్త్రంబు భా
మిణినాకల్పసమానవేష మయి యొప్పారెన్ బ్రాయోన్నతిన్.
క. ముంగురులరంగు లలనకె, నంగనపాలిండ్లు మిక్కుటకనుపట్టన్
అంగముల మెఱుఁగు లెక్కెను, శృంగారముతోడఁ జెలికి సిబ్బెము గదిరెన్.
సీ. నానాఁట నవయౌవనాభ్యుదయోదంటలో రహించు మదనాంకురంబనంగ
ననుపమనవయౌవనాంభజలరాశి లలిఁ దేరు పవడంపుటలతిక యనంగ
సరసలావణ్యవర్షాకాలమునవాటి రంగుమీరించిన ప్రొక్కురంగనంగ
సబలితప్రాయమూప్రసాదమైలిండు ననమాయముని మోహనాస్త్రమనంగ
బాలశశిరేఖ దినదినం బోలి నెసఁగి, మోహనాంగి శోభలంతింతలకు మిక్కుటముగ
వరుస సంపూర్ణభావత వఱలుకరణి, నమర గాళింది నవయౌవనాగమమున

* సరసిరుహ-ముఖా.

మ. తెలుపై బాల్యము వోవ బాల యతిదీప్తిం జూడఁగా నొప్పె వా
తెలసొంపుం గటిపెంపు మేనుజిగి యుద్దీప్తస్తనౌన్నత్యము
న్మరిపంపున్నడతీరు పాదములయొప్పుం గాను లేమిం గనన్
ఱెలవాయన్ జళిపింప నమ్మరునిచే నొప్పారుఖడ్గం బనన్.

సీ. కుటిలసంచారము ల్కుంతలంబులఁ జెందెఁ జపలభావము నేత్రసరణిఁ జేరెఁ
బంకసాంగత్య మేర్పడ ఫాలమున నుండె నతిరాగవిలసనం బధర మంటెఁ
గఠినత్వమెల్ల నొక్కటఁ గుచంబులఁ జెందెఁ బట్టుపీడమి నితంబమున నిలిచె
కలుము లెఱుఁగముల్ గానుఁదీఁగె వసించె జాడ్యంబు నడపుల జాడ నమరె
మురిప మెల్లను సిగ్గులో ముడిఁగికొనియె
*గుఱ్ఱుఁగమి యలనాభిఁ గూడికొనియె
నెలఁత తన బాల్యచేష్ట లన్నియునుఁ దన్ను
బాయకుండఁగ నొప్పె యౌవనమునందు.

చ. అలరువసంత మబ్బినపు డొక కొన్ని దినంబు లింతె వా
కలుములు నప్పుడు న్నమత్కై †కొలఁగా మని పల్లవంబు లా
జలజదళాక్షిపాదజలజంబులు గైకొని పూజసల్పి న
య్యలరు లనాఁగఁ బాదనఖరాంకురము ల్గనుపట్టు నింతికిన్.

క. జిగి దప్పి చుక్కఁగమి యా, మగువపదనఖాలితోడ మార్కొనలేమిం
బగ లుడిగి యుండుటం గద, గగనములో డాఁగి రేయి గనఁబడు టెల్లన్.

గీ. నిలుక డెఱుఁగని చిగురాకునీ టదెంత, తాపడిన పద్మరాగమ్ము రాణయెంత
సొగసుఁ గెందామరలసొంపుచూఱకొన్న, వనితపదములతోఁ బాటివచ్చు టెల్లు.

చ. ఎడసినకాండసంపదల కెంతయు స్రుక్కుచు వాడు టంది తా
రుడుగని వేతకోఁతలకు నోర్చుదొనల్కలమంపుగర్భముల్
జడిమ వహించెఁ గాన సతిజంఘులతో సరిగాఁగ నేర్చునే
జడమతు లైనవారలకుఁ జిక్కఁగఁ జిక్కని సద్విచారముల్.

క. సలిపిజలోచనజంఘుల, సరివత్తు మటంచువచ్చి శరవములపా లై
యిరుగడలఁ గట్ల పాలై, శరథులు కడు నొగిలెఁ దగనిసాహస మగునే.

క. వృషభసదనమై మాధుర్యా, స్పద మై చెలిజంఘ రసము చాలఁగఁ జిలుకున్
వృషభషదనమై మాధుర్యా, స్పద మై యులరాపు రచనవమువు దలిర్పన్.

*గు రెఱుఁగమి—మూ. †సమత్తైకొలఁగా మని—మూ. ౨. సమత్తైకొనఁగా ?

క. పౌరలేక సరసన్ తెడలక, పరపల్లవవితతితోడ*వర్తింపక యు
ద్ధరపై(బడి తలక్రిందై, పర(గిన సరిరాదు రంభ పడ(తితొడలతోన్.

చ. తలవిరియంగ(బోసికొని తద్దయు నాకులపాటు దోప(గా
జలముల నెప్పుడు న్నిలిచి సర్వశరీరము భూతిలిప్తమై
వెలయ(గ(బండ్లు(బూలు(గొని వేసర కెప్పుడు మోచ దా(దపం
బలవడ(జేయుచున్నయది యర్కసుతోరుతులా‡ఫలాప్తిలన్.

క. అతిమృదు వగుసతియూరుల, నతికఠినపు(గరికరంబు లారసి చూడ
న్మతి రాదయ్యె(బ్రతీపమ్ము,హిత మఖ్యా నుపమ నుడువ నిల(బ్రాజ్ఞులకున్.

గీ. పూర్వపరరూపమంజిమస్ఫూర్తి(గాంచి
చెలువకటి పాణిసీయంబు చెన్నుగాంచు(
బృథ్వి విపులాతిహృద్యసద్వృత్త మగుచు
వేదపాదం బనా మదివేడ్క(జేయు.

క. నీల తానొంబ నయ్యలి, నీలాలక పిఱు(దురుచిని నిర్జించె నిలన్
వేలాతిగసర్వాంగ,శ్రీలన్ శ్రీగెలిచె సవతిచిట్టక మమరన్.

సీ. తిరదిరం దిరిగె(†గుమ్మరసారె రవిజాతపిఱు(దుతో మురిపంబు(బెరు(గవచ్చి
నట్టేట(బడియె మానక సైకతంబులు చెలిజఘనంబుతో(జెనకవచ్చి
బలుగిరిదుర్గంబుపా లయ్యె ధారుణి పైదలికటి సరిపడ(గ వచ్చి
రారాపిడుల(జెందె(దోరంపుటద్దముల్ పొల(తిశ్రోణిచ్ఛాయ(బూనవచ్చి
గండ్ల(బడిపోయె నరదంబుగండ్లు ముగుద
కాంచికాస్థానగరిమంబు గన(గవచ్చి
పరుషవిషమత్వములు మ్రానుపాటు తమకు(?)
దల(పనివి(లేవు) బాలానితంబమునకు.

క. అరుదైన చక్రవర్తిత్వ,సరసుల సహావసతి గలదు చాలుదు మనియో
కరము భ్రమంపడి తిరిగెదు, దరుణీమణినాభిసదృశతకు సుళ్లైపుడున్.

క. లలనామణిపక్షంబున(, గలిమియు లేమియును నెఱు(గ(గానినడుము దా(
గలదని తెలియ(గ(జేసెన్,బలునాభిగహ్వరంబు పరిదృష్టంబై.

క. గూఢాగూఢవ్యంగ్యము,రూఢిం గనికనము లమరురుచులు దనర్పం
బ్రౌఢపయోధరమధ్యము,ప్రౌఢులమతి సమ్మదం బపార మొనర్చున్.

*వర్తింపగ—మూ. ‡ఫలాధితన్—మూ. †కుంమ్మరసాన—మూ.

ఉ. ఆరమణీశిరోమణికుచాద్రియుగాంతరసీమఁ బుట్టిశృం
గారరసంపుజా లనఁగఁ గానఁగనయ్యెను ముద్దుఁగుల్కు నూఁ
గా రది నిల్వఁగా నయినయద్భుతనిమ్న మనంగ నొప్పుచె
ల్వారెడు నాభిగహ్వర మయారె మృగీదృశరూపవైఖరిన్.

క. అరయఁగమనముల్ దివియుం,బరమాణువుఁ గలదటంచుఁ బరికించిన వే
హరిమధ్యనడుము సంశయ,పరమాస్పద మౌట నెట్లు పాటిలు నుపమల్.

గీ. చారుతర మైననాభిశృంగారసరసి
రసము పెల్లుబ్బి కుచమహీధ్రములనంటి
పాఱునూఁగారుజాలుపైఁ బయలుపడెడు
కరడు లనమించె ముద్దుళుల్కుమలముఖికి.

మ. లలిశృంగారరసప్రవాహ మొసరన్ లావణ్యవర్గాగమా
కలనోద్భూతవళీతరంగములు పేఁకం దాఁకఁ బెల్లుబ్బను
జ్జ్వలతేజోమయ బుద్బుదద్వయము నోజన్మించె నయ్యింతి మే
ల్వలిచందోయి మెఱుంగు లుల్లసిలు భాస్వద్బాహుమూలాంత మై.

చ. అరయఁ ద్రివేణికాజల మనంగుఁడు గ్రుంకఁగ జన్వనంపు మే
ల్సిరి కడు నించి డింప నొగిఁ జెల్వ(గు)పైఁడి పనంట్లు గుబ్బ లా
నురవడి డించు వోఁ దోడఁక నొప్పెడు జా లనఁ గాన నయ్యెడు
న్వరహారినీలమౌక్తికసువర్ణనిబద్ధవిభూషణ ప్రభల్.

క. అప్రకృతభూధరాదుల, కప్రకృతం బయ్యెఁ జెలువయుబ్బపుగుబ్బల్
అప్రకృతతయునుబ్రకృతత,యాప్రకృతపుఁజన్నుదోయి నెనయుఁ గ్రమమునన్.

చ. కలయఁ బ్రసాద మొప్పు నధికస్ఫుట మై మధురత్వ మొందఁ గే
వలపరుషస్వభావపటుబంధము మీఱ సమస్తభూషణా
వలులు దలిర్ప సర్వరసవాసితఁ గావ్యమునాఁ జెలంగు నె
చ్చెలిచనుదోయి క్లిష్టతనుఁ జేకొని మానదుపో విసంధితన్.

క. ఉరుకుచభూధరపతికిం, గరిఘటములు మిత్రమయ్యెఁ గనకకలశముల్
పరికింప సమతఁ గైకొనె, నరులును సఖిభావ మందె నరుదు తెలంపన్.

క. అరిగజకటదారణమున, నురుసుమనఃపంక్తిపోషణోదారతచేఁ
బురణించు మొనలు నూపుచుఁ, దరుణీవక్షోజభూమిధరరాజు కదున్.

ఉ. శంక యొకింత లేక చెలిచక్కనిబాహుల సాటి కేగఁగా
బకమఁ జేది కంటకులపా లయి లో బలులేమిఁ జెందెఁ గాఁ

బంకజనాళ లట్లగుట వాని హరించు శుచిత్వవృత్తిచేఁ
గొంకక సత్పథంబు గొను కూరిమిగల్గినహంసరాజియున్. 192

చ. వననిధిఁ బుట్టి సన్మణినివాసము నై హరికేలు వట్టి యా
ధనపతియిల్లు సొచ్చియు ముదంబున మంగళసూత్రవైభవం
బునఁ దనరార నైతి నని ఫూనిక శంఖము చామకంఠ మై
ఘనత వహించి కాంచు మణికాంచనమంగళసూత్రసంపదల్.

క. నిటలాక్షుఁడు మూలంబున, నట హరిపత్రంబుమీఁద నమరుటకతన
న్వటఫలము ఫలము గాంచెను, బటుగతినీయింతిచుబుకభావముగొనుచున్

చ. సరసిరుహాక్షిదంతములసాటికి వత్తు మటన్నఁ గుందము
ల్విరియునుగా నిరంతరము వేసరి చీఁకటిబందిగంబులం
జొరఁబడి వాఁడఁగా మిఁగులసూత్రముల న్సరిగట్ట స్రుక్కఁగా
పొరిఁబొరిఁ గందుగా నెఱయ భూరికుచాంతరదుర్గసీమలన్.

గీ. *అక్షయంపుగుణస్ఫూర్తియమరెనేని, ఛిద్రములులేనిగుంభంబుఁజెందెనేని
తరణినందనముద్దులదంతపంక్తి, యాభిరూప్యంబు గాంచు ముత్యాలబంతి.

ఉ. పంచము లంట మే నిది యపాత్ర మటంచు వనాగమాంతశా
ఖాంచలవృత్తి నై చివు రుపాశ్రితమాధవసంగతైకర
క్ష్యంచిత మై వధూటిమధురాధరతం జని చెందుటం గదా
కాంచెను సద్విజన్మపరికల్పితసంతతసంగసౌఖ్యముల్.

సీ. జలవాసతపమై(న)జలజంబులకుఁ గళాధరునిరాకకుఁ బ్రమోదంబు లేదు
లలి నట్టితప ముత్పలంబున కగునేని మిత్త్రవైముఖ్యంబు మిగులుచుండుఁ
గలదు భిక్షావృత్తి గండుఁదుమ్మెదలకుఁ బాయిత్వ మెన్నఁడుఁ బాయకుండు
గగనస్థితవ్రతం బగుచకోరంబున కెన్న దోషాకరునింపు గదురుఁ
గాన చక్కని కాళిందికన్నుఁగవకు, నెన్న నివి సామ్య మేగతి నెనయఁగలవు
ఎట్టికష్టంపుఁదపమైన నిలవిగుణత, గన్న ఫలమిచ్చుననుమాటగలుగుటెట్లు.

గీ. నిచులబంధవరాలోకనిష్ప్రవిశాళ(?),లమలమాధుర్యరసవైభవాస్పదంబు
లగుచుఁజెలువారుకాళిందిసొగసుఁగన్ను,లన్నలోతమ్మిలోయవియబ్జములకు.

సీ. చానకన్నులతోడిసాటిఁబూనఁదలంచి బ్రమసి బేడిసలు గాలములఁబడియె
జెలువయక్షులతోడిచెలిమి సేయఁగవచ్చి పొందమ్మిమొత్తముల్బురదబడియె

* యక్షయిస్వగుణస్ఫూర్తి—మూ.

ముదితచక్షులతోడ మురువు సూపఁగవచ్చి కల్వలు నీళ్ల(లో) మ్రగ్గఁబడియె
మానిని నయనయుగ్మంబు జోడని లేటికొదమకన్నులు భీతి బెదరుపడియె
రమణిరమణీయతరవీక్షణముల తేట, లూనఁబోవు దుమదిరంబులూఁతఁబడియెఁ
బాలఁతి చూపులచెలువమ్ము బెళుకు లోలయఁ
గోరి తేఁటులు భికిరంపుఁగూడు గొనియె.

సీ. చన్పకమునువ్వఁబువ్వనుసరవిఁగూడి, యింతిఘ్రాణంబునకు సాటి నెనయ లేక
వంతనంతంతకునుదలవంపుఁగాఁగఁ, బాడుటలుచూడమే ధరామండలమున.

చ. ఎదుట మెలంగువస్తు వొకయించుక కన్పడనీని మైలతో
సదనునఁ బెట్టు తెల్పులకు నబ్బదు నిల్కడ లేదు మార్దవం
బిది కొఱగాదు జన్మమని యెంచి రతిస్మరదర్పణంబు ల
మ్మదవతిచెక్కు లై యొపుడు మానని తేట మృదుత్వముం గొనున్.

క. నవనవరోచిర్నిచయ, ప్రవణము లగుకుందరదన శ్రవణంబులకు
న్నవ తనుచుఁ బల్కఁ దగునా, నవతను సరిగాక మెలఁగునవసంఖ్యనిలన్.

చ. చెలి చెలువంపుఁగర్ణములశ్రీ హరియింపఁగ నేల వచ్చె శ
ష్కులు లకటా వివేక మొనగూడక యయ్యపరాధ ముత్కటం
బిల నొనగూడె వాని కది హేతువుగా జను లెల్ల నిప్పుడున్
సలసలఁ గ్రాఁగునూనియలఁ జాలఁగఁ జాలఁగ ముంచి యెత్తుటల్.

క. కలకంఠిమృదుకటాక్షాం, చలరమ్యద్యుతులు నిండు శ్రవణద్వాయి యొ
ప్పులు నించు*చీరసంబున, విలసిల్లెడుకూపయుగళివిధముం గొనుచున్(?)

చ. జలమరుపద్మనీలజలసంభవకైరవఖంజరీటప
త్త్ర్యలిహరిణాక్షిమీనహరిణాంకపతత్త్రుల దృష్టిమాత్రనే
తొలఁగఁగఁజేయుఁ గన్నులని తోయజసూతి సవాఖ్యసంఖ్యల
న్నిలిపెను బొర్బ్వయుగ్మమున నేర్పున నా సతిపీను లింపగున్.

ఉ. తియ్యన కాని యొండు మతిలీ రొకయింతయుఁ గానరాదు నే
నయ్యలివేణికన్బొమలయందముఁ జెందనటంచుఁ జప్పనై
యొయ్యన చెండు గైకొనుచు నుండు మనోజునిచేతిసింగిణీ
యెయ్యెడఁ బిల్లపిల్లతర మించుకయేనియుఁ జేగఁ జెందనే.

క. కనఁ గన మిగిలెడుమధురిమ, గనఁ జెలికన్బొమలతీరు గానక మరుచే
ననచెఱకువిల్లు ప్రాణము, గనఁజాలక కాదె నిలువుఁగన్నులుపడియెన్.

*చిరసంబున—మూ.

క. [illegible] [illegible] యనవాన్నముఁబోలి గనకేశ కేశా
[illegible] [illegible] [illegible], మిన్నా ఫాలఁబు గాంచు [illegible]

ఉ. [illegible] పూవని మక్కలవెన్నెల [illegible]
స్మితమ్ము [illegible] గలుగునింప తొలంగఁగ నిండుఁజందమునం
[illegible] జెలువయుంవ్రులనెమ్మిగ మూదుఁ బూనెఁ గా
తమ్ములమేలు మేల్సొగసుఁ దాలుచు లేనగుతేటవెన్నలన్.

గీ. సవతొ గనఁడతొ బూర్ణదోషాకరుండు
బహుబుధాగ్రస్తకలములు వ్రతియుకావు
వరిహృతాశేషదోషమై భవ్యకాంతి
శైశవము గాంచు నెచ్చెలివదనమునకు.

క. ఎన్నఁ బ్రతిబింబభావా, పన్నం బగు ముకురమునకుఁ బాటిలు నేలా
గన్నన్ను సమాన బింబత, గొన్న వికర్తనసూనగోవలు మొగముకోన్.

గీ. కాంతిజాతాశి యనుభానుకన్యమోము
జిగి దొలుకించుక యుష్ణగాఁ జెంది యొక్క
రేయి చెలువొందు యది దీర్ఘ లేమిఁ బొడము
పాపము కళంకమై విధుఁ బాయకుండు.

గీ బహుళపక్షపాతభావితుఁ డైనట్టి. చందమామ జడుఁడు సాటి యగునె
సముతఁబూని శాస్త్రసర్వస్వవిదురత, వఱలుచుండుచెల్వ వక్త్రమునకు.

చ. పగ లిది రేయి నాక మఱి పక్షవిభేదము గాంచ కెప్పుడుం
దగులు మహోదయస్ఫురణఁ దార్కొను సర్వనికూర్మిపట్టి మే
ల్సొగసుల నెమ్మొగంబునకుఁ జొప్పడునే సరి యంచుఁ బల్కఁగాఁ
దొగచెలికాని దోషములు దూఁకొనువానిఁ గళంకభావితున్.

క. కనఁబడియె ముకుర మిందుఁడు, కొనవస్వంబనియె మాఱుకొన్నంబనియెన్
వనజంబు గాని నెచ్చెలి, గొనబులనెమ్మొము సాటి గొన విజ్ఞగతిన్.

గీ, అమృతు బింబానుబింబైక్య మరసిచూడ, నసదుబింబానుబింబులకైక్యవృత్తి
కంబుకంధరముఖదర్పణంబులోడ, నైక్యమునగూడెఁ జంద్రిక కబ్బురంబు.

ఉ. [illegible] [illegible] పొవల దావడెఁ బాయఁబోతుదై
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (వెట్టిఁ) [illegible]
గాటపుఁదెల్లఁదా టాదవెఁ గన్పడెఁ బల్మగఁ గేకిఫించముల్
[illegible] [illegible] మెన్నఁ దరంబె చూడఁగన్.

---

1 [illegible] సమతబింబత—మూ

గీ. అఖిలసుమనశ్శరదంబకాభ్యర్హితంబు, నీరజాక్షతనూభవనీలకబరి
దానిసవతించునేగతిఁబూనవచ్చు, జగముకైనీరములు, మోయుజలవహంబు.

క. అమరెనుకోల్జడ స్రగ్ధర, కొమరుమిగులు పిఱుఁదు దలఁప గొనబగువిపులే
కమనీయతనువు చపలే, రమణీమణి యూర కృత్తరత్నాకరమే.

క. చెలమా సుధ కధరము చం, చలమా కనుదోయి కుచము చాలితకనకా
చలమా చైప్పల్యాజితా, చలమా జఘనంబు ఘనము చానకు నెన్నన్.

క. రాకాచంద్రుని నగు నా, రా*కాంత మొగమ్ము కెంపురావికిమే
రా కామినియధరము చిగు, రాకా పాదంబు సురుచిరాకారమునన్.

క. †నాకము నగుఁ గౌనమ్మా. నాకము(జిగి)గుబ్బ యలపినాకము బొమ యా
లోకముల సుదతి హరిణా, లోకము నిందించు నౌర లోకము మెచ్చన్.

క. ధరమా కుచ మాబలుఘన, ధరమా నూఁగారు ‡నీరదాయకధారా
ధరమా కచంబు స్వర్ణవి, ధురయాధరమా మెఱుఁగు ధరణిజఘునకున్.

సీ. ఇంపారుకీల్జడ యింద్రనీలముఁ జేయు మధురంపు మోము పద్మంబుఁ జేయు
ముత్యాలసరిఁ జేయు ముద్దురదశ్రేణి రుచిరంపుమోవి విద్రుమముఁ జేయు
శంఖంబుఁ జేయును జక్కనికంధర గుబ్బలు బంగారుకొండఁ జేయు
భూమిచక్రముఁ జేయుఁ బొంకైన జఘనంబు తెలరుమధ్యమ్మనంతంబుఁ జేయుఁ
గలికిపాదంబు పద్మరాగంబుఁ జేయుఁ జాననిలువెల్లఁ దప్తకాంచనముఁ జేయు
నెలఁదిఁగోసిగూడుమాటలు పేయునేల, రమణిలావణ్యమొగిసముద్రంబుఁ జేయు

సీ. జలధరమాలిక జగజంపుకీల్జడ చంపకమాలిక సరసనాస
భ్రమరవిలసితంబు కొమరారుకనుదోయి మత్తకోకిల యగుమంజుగళము
శిఖరిణి ప్రమించుఁ జెలువౌ రదశ్రేణి స్రగ్ధరయగు గుబ్బచన్నుదోయి
యనుపమిమ్యామల యగును దనూయష్టి మత్తేభగతియగు మంజుపదము
అంభుజంగప్రయాతమే యూరు దనరు, బంధురంబయ్యె సర్వాంగభవ్యలక్ష్మి
యనిచూడఁగఁబంకేరుహాక్షు పుత్రి. విశదలావణ్యమహిమసద్వృత్తమయ్యె

సీ రమణీలావణ్యాంబురాశిలోఁ గనుపట్టుఁ దేఁటులగుంపులు దెలివిమీఱు
మున్నన్న చందురుల్ ముద్దులమీనము లుప్పిరము లుంపెంగ సొంపునింపు
ముక్తాఫలశ్రేణి మురువంపుఁబవడంబు శంఖంబు గుబ్బలు లపరసనాళ
లందంపుఁజిగురులు పొంకైనజలనీలి బలునైనహారిగము నిబ్బరపుదీవు

---

† [illegible] ము. † నా [illegible] ము.
‡ [illegible] ము.

అబ్బురపుపరపులీనెడునట్టిరంభ, లరిదిగావించు కూర్మంబు లధికమృదుల
పంకజాతంబు లసమానభాసమాన, కాంచనచ్ఛాయ నెపు*డొదవించుతీవ.

వ. ఇట్లు నిండుజవ్వనంబున దేవాసురమనుష్యలోక కాంతాదురాపకామనీయకలక్ష్మీలీలాయతనంబున సర్వలక్షణైకలక్ష్యంబు నగునమ్మోహనాంగిసిఖలవిద్యావిజ్ఞానవిమలాంతఃకరణ యని విశేషించి సకలజనపరమాహ్లాదైకకారణం బగుసంగీతశాస్త్రంబున మిగులఁ బ్రవీణ యగుట యారసి యారసికనీలవేణిముఖ్య సఖీజనంబులు తద్విద్యాపాటవంబుఁ దలిదండ్రులగు ఛాయాసూర్యులకు డెందంబుల కమందానందంబుగాఁ దెలుపం దలంచి యొక్కనాఁడు.

సీ. మేటిమిన్నేటిపొన్నీట మజ్జనమార్చి చిన్ని వెన్నెలవన్నెచీరఁ గట్టి
పొంగుసిబ్బెపుఁజన్ను బొంగరంబులమీఁదసొగసుగ్రొంబట్టుకంచుకము దొడిగి
నెఱికప్పుసిరి నొప్పు నెఱికొప్పు చెలువంద నందంపుఁబూదండ లమరఁజుట్టి
రిక్కరా మొక్కపెన్నిక్కు చక్కఁగఁజేసి చొక్కునెన్నుదుటఁ జేర్పుక్కఁబెట్టి
కలువగమి కెగ్గుగలిగించుకన్నుఁగవకుఁ, గలికి క†జ్జవిగ్గుమిన్కులకాటుక యిడి
యలరు నాణెముత్తెపుసరులకురిని నిలిపి, తీర్చి రేకతి వెలఁదికిఁ గూర్చు చెలులు.

క. కాయమ్మున నాభరణని, ‡కాయమ్మ సఖీజనంబు ఘటియించుచనున్
మాయమ్మె సాటియగు. న్మాయమ్మకు మిగులు నవతు మాయమ్మనుచున్

వ. తదనంతరంబ.

క. విచ్చేయుము నీవిద్యకు, వచ్చునువడి నేఁడు సత్సభాన్వితుఁ డగుచు
న్వచ్చని వేలుపు విలిచెను, ముచ్చటగా నీదుపాట మురిపముచూడన్.

వ. అని విన్నవించిన.

ఉ. వచ్చె సఖీప్రియత్నమున వారిజలోచన వెన్క ముందటన్
హెచ్చు కచాదిభారమున నెమ్మెలుకొ నొగిఁగుల్కఁ గొప్పడా
లొచ్చెము లేనిచీఁకటుల నుప్పతిల న్వడి బెళ్కు మోమునం
దచ్చపుమొల్కనవ్వు జిగి నందపువెన్నెలచాయ లొల్కఁగన్.

ఉ. కాంచెను గాంచనాంగి దనుఁగాంచినదక్షు సమస్త విష్టపో
దంచితచక్షు నాశ్రితజనాననదక్షిణవిస్ఫురత్కృపా

---

*డొదివించితీవె—మూ. †జరెనిగ్గు—మూ.

‡...మ్మున సఖీజ...సంఘటి...చెన్—మూ.

సంచితవీక్షుఁ బ్రాగ్వచనసారతనూజుచిదుగ్నిరీక్షు నా
కుంచితసద్వపుస్స్త్రీయగోపనపక్షు హతాసపక్షునిన్.

చ. కని కరమొప్ప మ్రొక్కినను గన్నియ నాదరణాను *వృత్తితోఁ
గనుఁగొని తన్మనోజ్ఞముఖకంజము రంజిల సత్కరంబుల
న్ననుఁడు కవుంగిలించుకొని యింపుగ మూర్కొని తచ్ఛిరోజము
ల్పనుపడదుస్స్వ చిట్లను నపారకృపారసవార్ధిఁ దేలుచున్.

సీ. పవడంపుఁదీవె రా బంగారుబొమ్మరా పొదలెడురాయంచబోద రావె
గుణరత్నరాశి రా గొనబుఁబూబంతి రా కొమరొప్పుముద్దులగుమ్మ రావె
యతివమేల్బంతిరా యందాలకుప్ప రా యొఱపైనక్రొక్కారుమెఱుప రావె
యప్పచ్చికొండ రా యతనువాలమ్మ రా సొగసైనచందురుసోగ రావె
బ్రాఁతియైనట్టి నాతపఃఫలమ రావె, లలితమైనట్టినవకల్పలతిక రావె
రాణగాంచిననాయింటిలక్ష్మిరావె, తలఁపులొసగూర్చ ననుఁగన్నతల్లి రావె.

ఉ. బంగరు లీనుచూపు గలబంగరుబోటికి సాటియైన మా
బంగరుకొండ వచ్చెఁ గులపావనసద్గుణవార్ధి వచ్చె నా
కొంగుపసిండి వచ్చె మదిఁ గోరినభాగ్యము వచ్చె వచ్చె మా
ముంగిటికామధేను వని ముచ్చట దీరఁగఁ బల్కె వెండియున్.

క. తల్లివి గద కన్యామ. త్తల్లివిగద సొగసుఁగులుకుఁదనముల సిరి మే
ల్లల్లివి గద సుభూరుహ, వల్లివి గద మమ్ముఁబ్రోవ వల్లిసిభాంగీ.

క. ఒప్పులకుప్పా నినుఁగ. న్నప్పటినుండియుఁ బ్రమోద మనుజలరాశిం
దప్పక మునుంగు నాకుం. జొప్పడె నభ్యుదయ మెన్నఁ జోద్యము జగతిన్.

గీ. అమ్మ నినువంటిపట్టి మాకబ్బెఁ గాన, చాయచాయకు మర్యాద

— (ఇక్కడఁ గొంత గ్రంథము లేదు) —

దములప్పాలఁ దనర
గేయవాక్ర్తి యను పేరు గీలుకొనఁగ, వీణ వాయించె నవ్వేళ నేణనయన.

గీ. †తత్పదముభాతి మంగళార్థంబు గీతి, కది పరాత్మవచించుట నంచునెన్ను
శాస్త్ర మాగీత మగ్గీతశాస్త్రవేత్తి, కబ్రిమేభావిసన్మం (గళార్థ) మగుట.

క. రూపవతిగీతిభూషణ, దీపితమై మెచ్చుగాంచుఁ దీవ్రిం బువమా
క్షేపములు వడయునని సభ, నాపాదించుచును మోదమందిరి విబుధుల్.

---

* వృత్తితోఁ — పా. † తత్పదంగాతి — పా.

ఉ. చాయలు వేయు గల్గునెఱిసామికిఁ జాయలు వేయి రిక్క రా
చాయలచాయ జెం సాతిపతిన్ ఘటిల్లె మే
ల్చాయలకెన్న మిక్కుటపుఁజాయఁ బ్రివర్తిలె ముద్దులాఁడి యా
చాయకుమారిగీతి (గసె) సంగతశీతలమానురీశుభ్రికిన్.

వ. అయ్యవసరంబున విశ్రంభరానిర్భరభారాయమాణ దుర్మానకంపాదిన్యశం సదు (ష్టసర్పగారుడ) మణి యగు (శ్రీ)కృష్ణదేవశపటయాదవశిరోమణి వంఖ చంద్రబింబకుక్షంద్రి కాడంబరంబున నిజనయనజీవంజీవంబులకు సంజీవనం బపేక్షించి విరించిపథావధి యగుద్వారనటీపథంబు నాత్మశరణపూతచరణ (సరోరుహ) విన్యాసంబున ధన్యమూర్ధన్యంబు గాఁ గటాక్షించి తత్కటా క్షసమాక్షిప్తగౌరవ పరభాగసందానిత మహాభాగపతిద్విగుణితహరినామా నుసంధానబంధురరోమహర్షాశుభ్రికంచుక సముదంచితసర్వాంగనయాను

నందామృతధారాప్రివాహంబున నపగతమోహాదిదోషపంకాంతరిత తాలఘూకృతంబు నణుపరిమాణంబు నతిశకరణంబు దేలియాడ మగిడి సత్యలోకంబు స్వాలోకవిషయంబు చేయం దలంచిన (జగ) డంపుకూటిజడ దారి గ్రిహరాజగృహరాజంబు సమీపంబున సమీచీనతానధ్రి చీనతదనూ నవీణాగానామృతంబు కర్ణకూపంబులనిండారనబ్బురపడిచేపడిన వీణియువదలి కదలక మైమఱచి పరచితిహా (?)ంబునంద(న)విమందపడి (?) డెందంబు ననంబు గాక మసల మెల్లమెల్లనందేచ్చి కూర్చుండి శిరంబుఁ గంపంబుతోఁ గూర్చి తర్జని నాసికం జేర్చి తనలో నిట్లని వితర్కించె.

ఉ. ఎక్కడిలోక మేఁ గనని దెక్కడిగానము (నాకుఁ గోత్రిగాఁ
దక్కన) దిట్టిగాన మొక తావున నైన వినంగ మృగ్య మ
మ్మక్క యిౕంతిచోద్య మహహా ననుఁ జొక్కఁగ జేసె నద్దిరా
యక్కమలాక్షకీర్తనమునందును డెందము డింద కుండెడిన్.

క. ఔరా మును వింటిఁ బయఃపారావారజకు సాటి (పద్మాక్షి కుమా)
రీరత్న మయ్యో సూర్యన. శారాఘిగుణాఢ్య * నీలయుతులాంశం బై.

క. అక్కన్య సకలవిద్యల, దిక్కులఁ దనసాటిలేక దీపించును బెం
పెక్కు మిగుల గీతములన్, లెక్కింపఁగరాదు మాధురీగుణ మనుచున్.

క. ఆతిరుణి యిపుడు తండ్రికిఁ, జేతం (బిగురొత్త సేవసే) యఁగఁ బోలుం
(బ్రీతిగ నెచ్చెలిఁ గనుఁగొన, కీతతిఁ జవ నాకు డెంద మెనయ దటంచున్.

---

* నీలగుణ ... మూ.

వ. ఇట్లూహించి.

సీ. సంగతతత్పురుషపదనిష్ఠామూర్తి నలరారుపాణినీయం బనంగ
సిద్ధసాధ్యవిశేషబుద్ధస్వరూపతఁ బ్రాకృతవ్యాకృత (ఫక్కియనఁగ)
జ్ఞాతాత్మరీతి నిర్ధూతాంజనాత్మత సాధ్యాలంకృతివిశేషం బనంగ
సరళస్థిరకళావళిశస్తిసద్భావత సరసాంధ్రశబ్దశాసన మనంగ
నరుఁగుదెంచెను నారాయణాభిధాయ, కాష్టవర్ణమనూత్తంసకాభిధాన
చతు స్వరస్వరవిశేష, హరిమహితకరుండు శుభాకరుండు.

సీ. చంద్రోపరి సితాభజలవాహరేఖనాఁ దగుఫాలగోపిచందనము దనర
నైరావతాలింగితాభ్రపగాబ్జలతాలినాఁ బసిఁడిజంద్యములు మెఱయ
నగ్రికాశ్మీరకింజల్క సముదయంబన జటాసమితి వెలుఁగఁ
గలధౌతనగమధ్యగతనీలవేదిక నాఁ గటిఁ గృష్ణాజినము దనర్పఁ
గల్పకస్కంధపరిణద్ధఘనలతమాల, వల్లి యన వీణ భుజమున వన్నెమీఱ
నలుదిశలమేను తెలిపి వెన్నెలలుగాయ, వచ్చె నారదుఁ డవ్విభావసునికడకు.

ఉ. ద్వారమునుండి రా మునికిఁ దూర్ణము బంగరుగద్దె డిగ్గి బ
ల్గారవ మొప్పఁగా నెదురుగాఁ జని భక్తిభయాద్భుతంబు ల
వ్వారిగ సందడించు మది వారిజబంధుఁడు సాఁగి మ్రొక్కెఁ ద
చ్చారుపదాంబుజాతములు సాధుకరద్యుతు లంటి రాజిలన్.

క. మ్రొక్కినఁ *జెయ్యూలసాకిరి. మక్కువఁ గైగ్రుచ్చి యెత్తి మది ముదమలరన్
అక్కలహాశనమునినగు, మొక్కలుచొక్కలముగాఁగ మొగమునసమరన్.

క. దీవించె నీకు దుర్లభ, మేవస్తువు లేదు దీన నిడకుండఁగరా
దేవస్తు వక్షయంబగు, నావస్తువు నీకుఁ జుట్ట మగు నిజ మనుచున్.

వ. ఇట్లు భావికుంభంబుఁ దెలుపు పలుకు వలుకు తొలిపలుకులగమికానిగాదిలి కొడకుం గడగనని వేడుక గడలుకొన ముందట నిడుకొని వచ్చి యచ్చెరువులకు నెలవగు తన నెలవునకుం దెచ్చి దచ్చిదిక్కు లన్పంపుఁ బచ్చిన న్నెలలు సొగసు మునుంగు లోనంగు మగతామానికంబుల పెద్దగద్దియ నుంచి యుపంచితభయభక్తి వినయాతిశయ మ్మగునాశయమ్మున నమ్మహాశయునకు నిర్వ్యాశయమ్ముగా నిజకరకుశేశయమ్మున సదాశయోచితంబు లగు నుపచారంబులు చేసి యాబేసిగుఱ్ఱంబుల తేరినెఱిదొర దొర నెఱుంగని

* జెమ్మలసాకి ?-మగా.

గొప్పలకుప్పం దనకూఁతుం బిలిచి యప్పా యిప్పావరహితునకు మ్రొక్కిం
జక్కంబడని దొక్కటియుఁ జిక్కదు మ్రొక్కవలయు నని మ్రొక్కించిన
నక్కారుణికపురుషమణి పురుషశిరోమణిపాణిగృహీతివి గమ్మా హొమ్మా
యని దీవించి యనుపం బిదపఁ దదనుమతి నమ్మహామతి నిజానుగతసభా
జనంబుల యథాపూర్వోచితస్థానంబుల వసియింప నియమించి తాను
దత్ప్రమీపతలంబున దివ్యభవ్యనవ్య హేమముక్తాఫలాముక్త నిర్మితభద్రాస
నంబునఁ గూర్చుండి యుండెఁ దత్కాలంబున.

చ. *తొలుపటిపల్కు బల్గనులు నుష్టతమోహరణప్రవీణమాం
సలమహిమాన్వితు ల్మహితసత్ప్రభవృత్తినిగూఢభావు లా
కలితదిగంకరాళరుచిగాఢతమూపచిరుల్ సభాస్థలిం
జెలువలరారి రిద్దఱును జీవనజాతము లబ్బురంపడన్.

క. అన్యోన్యకాంతివైభవ, మన్యోన్యముఁ గప్పఁ జిహ్న లవిషయములుగా
నన్యనియం దన్యప్రభను, మన్యాయత్తంబుగాక యలవడె సభకున్.

క. నిండునెలఁబోలు మునివరు, ర్త్రాండుని మార్తాండుఁ జూచి హరి కైమువ్పే
రుండెడుపులుఁగులు భ్రమచే, నొండొండ ముదంబు ఖేద మొందును మిగులన్

సీ. అట్టియెడఁ దమ్మివిడిమట్టుపట్టుదిట్ట, పట్టి యగుపూని కనియె నవ్వేట్ట జేజె
గీ. కొనుపాసమునమోమునీటుగుల్క, మాటవాటకునమృతంబు తేటలొలుక.

క. నీరాక రాక నమ్మద, నీరాకరమునకు సుగుణనీరాకర యీ
నీరాక గాక యాప్ర, న్నీరాకరమునకుఁ దేప నే నెఱుఁగుదు నే.

వ. ఓసుదర్శనకరశుభకరపదభక్తి మత్సుదర్శన నిదర్శనసమధిగత నిఖిలదర్శన
కాలత్రితయపవిత్రతావ్యంగ్యవ్యంజకంబగు భవదీయదర్శనసమంజససంజీవ
నౌషధంబున మదీయతాపత్రయంబపత్రపానిలయంబయ్యెడు మజ్జననంబు
పరార్థభావంబు నొందెడు మత్తేజంబు వేలోల్లంఘనంబునవలరారెడు మద
భ్యుదయం బవస్తమయంబై చెలువారెడు మదీయనివాసంబు విష్ణుపదంబు
నం జెన్నుగాంచెడు మదధికారంబు గ్రహాతీతం బైయొప్పారెడు మత్కళత్రం
బు కాంతిపర్యాయంబై వెలుంగొందెడు మత్సంతానంబు సమందతఁ గాంచి
యు నమందత దైవారెడు నీరేడుజగంబులఁ దేజోవంతులకు దృష్టాంతంబనై
మెలంగెడు భాగ్యంబు నాకుఁ బొసంగెడు సమాధిమత్కళానిధినిరుపాధి

* [illegible]

కకృపాపయోధి వగునీదుసన్నిధికి గమనంబు గమకంబగు మత్పురాతనా గణ్యపుణ్యపరిపాకంబ యని యని యరసి నిర్ణయించుకొనియెద నధిగతపరమా ర్థతకు నవాప్తసర్వకామతకుఁ గేవలపదంబైన భవాదృశులకు మాదృశ రాజసజనంబు ననుసరించి యత్కించిదర్థప్రదానంబునకు సంప్రదానత గాం నుట గగనకుసుమంబు గనుటయె సిద్ధంబని సిద్ధాంతీకరించెదంగా దేని దేవరచిత్తంబు కౌతుకలీలాయత్తంబై యదర్థంబు విషయీకరించి సర్వా ర్థమార్థాభిషిక్తంబు సేయ నవధరించెఁ దదర్థంబు భవత్సన్నిధాన వైభవ సమాసాదితసంపత్సాకల్యతం దగుభవజ్జనుసవిధంబున నస్తీత్యాఖ్యా తంబు సంయోగంబు గాని కారకత్వం బంగీకరించు నని నిస్సంశయంబుగా సంకల్పించెద భవాదృశస్వతంత్రత్వంబునం బ్రవర్తిల్లు నదోవందారు నకు నెందేని స్వాతంత్ర్యం బతంత్రం బవుట చిత్తగించి వాచావిషయత త త్ప్రకాశకక్రియం బ్రసరింపఁజేయ దయసేయవలయు నని పునఃపునారచిత ప్రణామంబులం బ్రార్థించిన.

గీ. ఇట్లు *వేపాదములసామియింపునింపు, మధుర భాషలభాషింపఁగాని వినుచు
హరికథాసుధయూనినయపుడుగాంచు, మోద మందుచు నత్తమోభేదికనియె,

ఉ. ఓయిసమస్తలోకజనరోదయహేతునిజప్రకాశ భ
వ్యాయతకీర్తి నీకు నిలు లాడఁగఁ జెల్లునె యన్యనట్లు నీ
వాయతనంబ వైభవి చరాచరసంజననావనక్రియా
పాయనిదానమూర్తులకు భద్రకరాగమరూపవైభవా.

క. మినన్న దేవత యనుచు. న్నిన్ను నుతింపం బనేమి నిగమావళులం
గన్నట్టి త్రిపదయే నిను, సన్నుతి గావించుకొనుచు సార్థక మయ్యెన్.

క. వెన్నునిఁ గన్నులఁ జూచుట, నిన్నుఁగనుంగొనుట మాకునిజ మొక్కటియోఁ
యున్నలినాక్షు గనుంగొని, నిన్నుం గనవచ్చినాఁడ నీరజమిత్రా.

క. ఇంకొక్కటిఁ జెప్పెదనే, వంక న్వెన నరిది గాన వైఖరిచే నీ
పొంకపుఁగూఁతురు వను నీ, వంకకు రప్పించెఁ జుమ్ము వనజాతసఖా.

క. నీలాలక యిది నీలా, లీలావతియంశ నవతరించిన దగుటన్
నీలాంతికా ప్రొక్కెడు, †లీలాయదువరాళి ముద్దు ప్రేమం బ్రేమన్.

క. ఈరీతిఁ బల్కు నీనా, పారీణయతీందుప్రవచనబంధమధురిమా
సారములు చెవులు సోఁకిన, బారాకారములసామి పలికెం బ్రీతిన్.

చ. హరిపదపంకజాతయుగళాంచితభక్తిపరప్రవేక యా
హరి మనుజాకృతిం బుడమి నందుటకుం గత మెద్ది యమ్మహా
పురుషునిఁ జెందఁజేయఁ దగుపుణ్యప్రసాధన మెద్ది రూప మ
ప్పరమున కెట్టి దింతయు నపారకృపాజలరాశి తెల్పవే.

క. అన విని వీణాముని యయ్యినుఁ గనుఁగొనుచు నగుచు నిట్లను నో రా
వనజాప్త నీదువినయము, విని విని యెఱుఁగము సమస్తవిబుధులలోనన్.

గీ. వేదమూర్తివి నీవె కా వేదవేద్య, నెఱుఁగఁజాలవె యెట్టిన నెన్ని చూడఁ
బరమశాంతజ్ఞానమార్గప్రవర్తకులకుఁ, బ్రష్టభావంబు భూషణప్రవర మనఘ.

క. ఘనజాక్షుభక్తిభరమా, వనుఁడవు నీవెంతభాగ్యవంతుఁడవు బళి
నినునుండి తత్కథాస్మృతి, నెనసితి *నటనాదుపుణ్య మేమనవచ్చున్.

క. దిన మొక్కనిమిష మయిన, న్వనజాక్షుస్మరణ మొలఁగ వానివృజిన మ
ద్దినకృతము సుకృతమగు స్వ, ర్ణవేధిస్పృష్ట నినుము సౌవర్ణము గా.

చ. తెలఁచిన విష్ణు మానసము తొగ్గ మునుంగు ముదంబురాశిఁ ద్వైఁ
బులక † తెసంగుఁ గన్నులఁ బ్రమోదజలంబులు పొంగుఁ బూర్ణతా
ఫలితమనస్కు ... కైన నద్వితా
బళిబళి వాసుదేవుఁ ... వాటిలుమాధురిసార మెట్టిదో.

సీ. సౌశీల్యసంగతి నడలుకావ్యముకీర్తి విజ్ఞానహీన ... విద్యమాడ్కి
నాఘుదానము ‡ లేనిసంపద్వైపడి వరశాంతి నెడయు తపంబుభాతి
కంఠరక్తతమానుగానంబువడువునఁ బాలనసేయని ప్రభుతచాయ
శ్రద్ధానురుద్ధా జాఱుకర్మము క్రియ రాగంబు గాంచని రతిసగుసున
సిద్ధపాండిత్యవర్జితసేవ § తేనె, భూరిపరిమళ మందనిపువ్వుపోల్కి
వాసుదేవపదభక్తి నదలువాని, జన్మము నిరర్థకంబగు జలజమిత్ర.

చ. అలపరతత్త్వ మెంతటిమహాత్మునకైనఁ దరంబుగాదు దాఁ
దెలియఁగ నెట్టిదిట్టలను దెల్పికిరాఁ దెలుపంగ శక్యమే
జలరుహమిత్ర యట్లయిన సంగ్రహసూక్తుల నాదుబుద్ధికిం
దెలిసినయంత దెల్పెద సుధీవర తప్పక యాలకింపుమా

*నిటనాడుపుణ్యా—మూ. †...సంగు—మూ. ‡ నేయునంపద—మూ. § [దేవ—మూ.

గీ. తాప్రపంచంబునకుఁ బొల్తు నెసఁగుచుండు
సచ్చిదానందమయ మాత్మ (సంగ)రహిత
మనసుగతిరూప మన్యవహార్య మఖిల
మానసంచారితరూపాన్యంబు భానుమంత.

గీ. అప్పరంబు సిసృక్షచే నమరితిగుణ, మాయఁగైకొని సగుణత మరగి సర్వ
కారణవిచిత్రకార్యసంఘాతరూప, మగుచు నారాయణాఖ్యతో నలరుచుండు

సీ. తత్స్వరూపావాప్తి దనరు జ్ఞానంబున జ్ఞానంబుభక్తిచే సంభవించు
వేదాంతవిద్యచే వెలయును సద్భక్తి యవ్విద్య గురుసేవ నందవలయు
సద్గురుసేవ నిష్కామత్వమున నబ్బునది చిత్తశుద్ధిచే నమరు నద్ది
కాలుష్య మణఁగినఁ గలుగుఁ దదాత్మకాల్యమలనమునఁ బాపక్షయంబు గాఁగ
నట్టిపాపక్షయంబునే లానవచ్చు, దాన యాగాదిసత్క్రియ లూనఁ గలుగు
నవియుఁ దన్నాశ్రితశక్తి దప్పలుటరిది, కర్తనిష్కామమూనుఁ గాంచకున్న

క. భక్తియె స్వతంత్రకరణము. ముక్తికి నది కొంద ఱంద్రు భూరివివేకుల్
*భక్తిసుసాధ్యజ్ఞానమె, ముక్తిద మది కొంద ఱంద్రు భూరివివేకుల్.

గీ. అఖిల మాత్మేష్టదేవత యనెడుబుద్ధి,నిరతశయభక్తి బ్రహ్మమై పరఁగు నంత
యనుమనీషయు జ్ఞానంబునగుటఁగాన, జ్ఞానభక్తుల కైక్యనిశ్చయము మాకు.

గీ. కమలబాంధవజ్ఞానయోగమ్ము భక్తి, యోగమున రెండుబలునావలొప్పుచుండు
ఘోరసంసారవారిధిపారమంద, ననుచుమునికృష్ణులోకకొన్ని యమరఁబలుకు.

గీ. అరయ శ్రవణాదికక్రమాయత్తమవును, జ్ఞానయోగమ్ము తదితరజ్ఞానవిభవ
ఘటితమవుచుండు భక్తియోగం బనంగ, భావనీగతిఁ బలుకు నిబంధనలకు.

వ. వినుమప్పరమేశ్వరుం డగునారాయణుండు లోకరక్షణపరాయణత్వంబు
నం దత్తత్కాలంబుల నానారూపంబులు దాల్చుచుండు నందువిశేషించి.

సీ. పాఁబలుకుగమిఁ దస్కిపట్టికోఁగూర్పంగ జగమంత పృష్ఠదేశమునఁ బూన
ధరపెఁ గొమ్మునఁదాల్పదనుజాళిమ్ము నగుల్ప బలి నధోభువనంపుఁబెట్టసేర్పఁ
గృతవీర్యజాదిభూపతుల విదారింప వనధిమధ్యం బరావణము సేయ
ముష్టికాదులఁద్రుంపఁబురసత్త్వముహరింపయవనసంహార వైభవముకోనఁగ
జలచరాకృతిఁ గమఠశేఁ జుంకిటిశ, నరమృగేంద్రతఁ గుబ్జతఁ బరశుధరత
రాఘవతహాలితబుద్ధతలలితహయుత, నఖిలజనములుగొనియాడనతఁడుగొనియె

*

గీ. తపన యిత్తఱి నప్పురతత్త్వ మనఁగ, భారకారులఁ గంసాదిఘోరదనుజ
నికరములఁ ద్రుంపవసుదేవునికి జనించి, వఱలుచును గృష్ణుఁడన ద్వారవతి మెలంగు.

వ. అతనిమాయాబలపరిగృహీతదివ్యమంగళవిగ్రహంబునకు నుపమానంబు దు
ర్గ్రహం బన నసంశయం బేమి యనినం గీర్తనధ్యానాదిసాధనంబులం బా
పక్షయార్థు లగుమాదృశు లగుదాసులకుం దదుపమానకల్పనసాహసంబు
న నల్పదోషంబుఁ గాదని విచారించి నాయథాశక్తి నమ్మహాపురుషు నంగ
సౌందర్యం బీషత్తుల్యంబు గీర్తించి కృతార్థత గాంచెద సావధానుండవై
యవధరింపుము.

సీ. ఇంద్రనీలచ్ఛాయ నినయు దేహమువాఁడు ముద్దుగుల్కెడు నవ్వుమోమువాఁడు
ఘనశంఖనిభ మైనకంఠంబు గలవాఁడు చక్కని వెడఁదవక్షంబువాఁడు
జయలక్ష్మి లీలనాజానుబాహులవాఁడు దనరారు సింహమధ్యంబువాఁడు
జనసంపదల మించుజంఘలు గలవాఁడు తమ్ముల మించుపాదములవాఁడు
కటిని జెన్నొందు బంగారుపటమువాఁడు, ధాత్రిఁ గన్నట్టినాభిపద్మమ్మువాఁడు
ప్రబలు శ్రీవత్సకౌస్తుభప్రభలవాఁడు, చక్కఁదనముల *కిల్లైజరుగువాఁడు

ఉ. క్రింకయి రేకమోచి పరికింపఁగఁ గృష్ణుని పాదయుగ్మ మిం
పొంద భజించి యుండుడయి లోకుఁ దనూపమాంశలేశకా
ప్తిం †దినరాగ బద్మములపై రది నోసరి తత్సమంబుగాఁ
గొందుఱు పాదపద్మ మని కుంఠితబుద్ధులు గారె లోకముల్.

ఉ. అంగుళులే నిశంబులు నఖాళులు కేసరము ల్పదప్రభా
రాంగణమున్ దళంబు టొంచితనీలమునీశు లల్పల
ద్భృంగము లై చెలంగఁ గడుఁ దేజిలు శ్రీపదాబ్జముల్ శుభా
శిం గమనించి భక్తులకు శ్రేయములు వాప్పఁ దమోపహారికా.

ఉ. అంగజుమేల్మిపంచయుగ మాకృతి కేమి సమానవైభవం
బుం గయికొంటి మింక సరిపోలును కాంతి సటంచు నక్కలం
‡బృంగి తపించి యిత్తనువు వీడిన నాదొన లిడుగా వన
స్సంగతి నయ్యగూఢ్వహుసజంఘములాను స్రుఁ దలంప శక్యమే.

చ. తిన కుపమానవస్తు విక ధారుణి లేదని కాదె గెల్పుపిం
పున ధరియించు మేల్బిరుదు §హో యిదినాఁగ మణిమనూత్న కాం
చనమయనూపురార్భటి నెసంగెడుఁ దద్ఘనజంఘ లెంచ న
బ్జనజభవుండుఁ జాలఁడు దివాకరతేజుప్రభ నెన్న శక్యమే.

---

*ఇల్లై.మూ. †పగరారిపద్మములు-మూ. ‡బ్రుంగి—అనియుండుట న్యాయ
మైనను గ్రొన్ని ప్రాచీన ప్రయోగములు [illegible] వి. ||[illegible]...లోవిడ- అనుట సరళ
పద్ధతి. § మేల్బిరదపోతము-మూ.

చ. ఉరుగసిడాలు మీఱు హరియూరులతీరిక మేటిసాటికిం
గడఁగి సమంబుగా కనఁటికంబములుం బొరవిచ్చు పోయెఁ బ
ల్విడిసెడి దానఁ జేసి "కదలీ న కదాచన" యన్నిషేధ మె
క్కుడు వడినిల్చెఁ గాదె తమకున్ జగతీస్థలిఖ్యందు భాస్కరా.

గీ. విద్యుదావృత మాధురవృత్తిశోభి, దీర్ఘఘంటానురణనసందీప్తిరత్న
పదలసద్గుణలలితశోభామిళితము, పద్మదళనేత్రు నుత్కటిబంధ మమరు.

క. ఘన మగునేని జడంబగుఁ, దని యాశ్రయ మట్లుగాన స్థైర్యము గొనరా
దని మెఱుఁగుఁదీఁగ హరికటి, ఘనమజడంబనుచుఁ జేలకైపున నిల్చెన్.

ఉ. దండితజాండభాండములతండము లుండఁగఁ దత్ప్రచండస
న్మండలియందునుండి గరిమ న్వెడల న్మగుడం జనంగ బల్
గండి యొనర్చిరో యి దనఁగాఁ దనరెన్ హరిదివ్యనాభి *యు
ద్దండత నల్వఁ గన్నవిరి తిద్దయు నొప్పు (మనుండ) భాస్కరా.

చ. తనదు విచిత్రశక్తికి నిదర్శన మై తనరారఁగా బ్రప
ర్తని మృగరాజభద్రగజరాజులఁ గొనున యూనరీతియుం
దు నలవరించి మించె ననఁ దోఁచును దద్విభుమధ్య యూనము
లనుఁగొని యెన్న నచ్చెరు వగున్ హరిసుందరభావ మిద్ధరన్.

చ. కవిబుధచంద్రలోకహితకారకమంగళజీవకేతునై
భవకరిపూత్కరంబు గెడపం గడుఁ గూర్చిన కాలసర్పమో
గవిధిఁ బ్రకాశమందెను నభండ †లసద్భుజనందకాండనై
భవముల నొప్పు మాధవుఁ బ్రస్తుతిసేయఁ దరంబె భాస్కరా.

చ. అమర ధరాంబరద్వయమునం దెసలారుగుణంబునందు ది
వ్యములు(!)సురారివైరికనాకృతి దాలిచెఁ గాన(దా) నసం
తమణిసితాసితాన్యగురుధామ వినూతనచంద్రసౌమ్యభా
వముఁ గనఁజాలునే రికనభావము లోనఁ దలంప భాస్కరా.

ఉ. కలికితినాన నోట మిటు గప్పెడి నాపను లింకఁ జెల్ల వం
చలవలరాజు చేతికసితాసియుఁ బల్కియు నాన ముంగిట
న్నిలిపి స్వజన్మదేశమున ‡నిల్చెనునాఁ గనుపట్టె నాసను
నులుకొఱుకరంబు నల్లయదుకుంజరుఁ డొప్పుఁజుమీ యహర్పతీ.

---

* [illegible]-మూ. † [illegible]-మూ. ‡ నిల్చెఁగనా-మూ.

క. చతురాస్యవదనమారుత, గతిచే వక్షమున నెగసి కనుపడు నాభీ
వితతపయోరుహకేసర, వితతి యనం గౌస్తుభంబు వెలయున్ హరికిన్.

క. ఒత్తులలువనుచు మార్దవ, భృత్తయు *సుస్వనత లేక వెలవెలఁబోచున్
రిత్తనడి శంఖ మచ్యుతు, కుత్తుకయై పొలిచి నిలిచె గుణాఢ్యి యగుచున్.

క. మంజుభుజకీర్తిహీరా, సంజితధనశిమము భూమిసాకల్యధురా
రంజితము కంసదానన, భంజను కేలమరు శేషఫణిసన్నిభమై.

చ. తను వెలగాఁ గొనుం బసిఁడి దాన మెలంగుటఁగాని చెల్వొలే
దని యలకెంపు తద్విభుళముద్వ్యక్తమై నవరత్నకోటికాం
చనతను †నియుఁ బుమ్మికొనసాగి విదోషసదోషభావతన్
గొనబు వహించుఁ జూడ్కులకుఁ గోరిక లీరిక లీనుచుండఁగన్.

క. అకలంకగోవిలాస, ప్రకటిత దోషాపరుద్ధభావతఁ గొనుచు
స్వీకసించు తన్ముఖంబున, కకటా దుష్టములు నెలయు నబ్జము సరియే.

చ. తమిగొను ముద్దుకై తలఁచు తామరసాలముకన్య కన్యకా
భ్రమ జనియింపఁ దచ్చనకుఁ బన్నిన నిద్దపుఁదళ్కు మించుట
ద్దము లనఁ గోఁచు జూపఱకుఁ దద్దయు మేల్మినుజెక్కుటార చి
త్రములను వాక్కునం దలఁపఁ దత్ప్రభ సన్నుతిసేయ శక్యమే.

క. బలుగండ్లు నోఁపఁ బవడము, జలజాక్షుని మోవి యయ్యె సాగెనట వధూ
విలసద్రదనక్షతములు, తొలఁగ దెచట బాధ రాగదోషము గొన్నన్.

చ. ఘనపదనాలవాలమునఁ గమ్రిపచస్మిత నాటుదేర చి
న్నినగవు వెన్నెలం గలసి చిక్కనయస్పవహంపు మోసులో
యన రదనాళి యింపొనరె నాదటఁ దళ్కుసలం బనంగఁ గృ
ష్ణుని మధురాధరంబు గడుసొంపు వహించు సిలింపనందితా.

క. కమలాహితవర కాంతులు, శమితతిమిరజాస్త్ర లమలసత్ప్రథవర్తుల్
భ్రమిమించు తాటకంబులు, కమలాక్షునియుంబకములు కడుఁ దనరారున్.

ఉ. భవ్యతరంబు గాభరణభావనలాంచితసృష్టియుక్తమై
నవ్యపయోజజాతయమవం బయి యుత్పలమాలికాకృతి
స్తవ్యము గాంచి రాజిలును దైత్యవినోధిశుభేక్షణాలి త
ద్దివ్యముదారనైఖకులు తెల్పఁగనా కగునే విభాకరా.

---

*సుస్వ సత-పా †వివ. పా.

క. తీవిన్ శ్రుతిపదగములై, భావింప సువర్ణశబ్దభరణాంకములై
దైవాఱె మంగళమహా, శ్రీవృత్తము లగుచుఁ బొలిచె శ్రీపతిపీనుల్.

క. హారికపృథుపరిగ్రస్తము, *సారెదిగ నవ్వదనచంద్రుఁ జుట్టికొను దళ
త్సురరాజనీలశోభా, పరిపంథిపృథులఁ దనుపరివేష మనన్.

క. హారిచెక్కుల సొంపారెను, గురుతరనవపద్మరాగకుండలరుచి శ్రీ
తరుశీకృతిమంబరవి, స్ఫురదురుతాంబూలరాగముం దలఁపించున్.

గీ. విషయగంధరాగవిహృతిచేఁ జెన్నారు, కమలపత్రనేత్రఘ్రాణమునకు
విషయ మనఁగ రాదు వివరింపఁగా గంధ, ఫలి†గంధమాత్రఫలిత మగుట.

క. గుణవృద్ధులగుచు రాజిలు, ఫణిరాజశయానుబాహులు పరికించునుగా
గుణిగణము వక్రమే †యని, గణుతింపఁగ వక్రతమమె కా‡ యిదియనుమున్.

క. చక్షుఃప్రియమృగమదతిల, కాక్షీణసులక్షణైకహారి యగురమా
ధ్యక్షునలికంబునకు నప, లక్షణనకరింపు నెల తొల యనం దగునే.

గీ. ప్రథమకైవడి సత్కళాప్రథనహీంచు, దీపితాకారమై సంవృతి కెన యగును
శక్యమే సన్నుతికి యదుసార్వభౌము, లాలితచ్ఛాయమృదులఫాలాలికము.

గీ. మహితజలధరమాలికామైత్రిఁ గాంచి, వఱలుచుండెనుహరివాలబంధ మొప్ప
లఘుగుణోజ్జ్వల్యముఖ్యత రాజిలంగఁ, జాల రహిఁ జెందుచంపకమాలి కనగ.

గీ. అతిసుసౌందర్య మతిసుకళ్యాణగుణము, లనవశేషంబుగా నెన్న నలవిగాదు
వదనములు నాల్గుగల్గినవానికైనఁ, దలలు వేయింట మొనఁగొను విలువనైన.

ఉ. అట్టిసమస్తలోకనిధి యట్టిజగద్ధితవేషధూర్వహుం
డట్టిదయాపయోనిధి యట్టిమహాఘహనామకీర్తనుం
డట్టివిచిత్రరూపఘను డట్టిమహాద్భుతకార్యకర్తనీ
పట్టికి మేలుపట్టుగను పట్టు సుమీ పరికించి చెప్పితిన్.

క. మదిలోపల నిక్కమ్ము, వదల ననౌచిత్యమ చట వదలదును వదా
వదపదనవజములు సమ, పదభాషితభూషణంబు పద మందదుగా.

గీ. అబ్జగంధన యింతపర్యంత మిట్లు, హరికథాగోష్ఠి సమయ మత్యంతమధుర
మగుచు వెడలెను సత్యాలోకానుసరణ, వాంఛ దీర్పంగ నాసతీవలయుననిన.

---

* సారెదిగనన్ వ. గా. ప్ర. - † గంధమాత్ర పరిగ్రహము. ‡ కొంత తావుల 'యని' యనియేకలదు

సీ. ఇట్లు బలు *పోటువాటలనింపుగాంచు, మించుజడదారిరతనంపు మేలుమాట
లాలకించి ముదంబాత్మఁ జాల నించి, యనుఁడునవ్వ క్రేఁబల్కె మెల్లనహసించి.

ఉ. అంతట మోహనాంబుజలు పాయుప నేసుపు గల్గెనాకు నే
కాంత మనంత మా నుదుటు మంది తిరంతిపదంబు గంటి శ్రీ
కాంతసుధాతికాంతకథఁ గర్ణయుగం బాఁగఁ దన్పి తీవు వా
క్కాంతలినూడ నమ్రజనకల్పకభూజ సుహృదనోత్తమా.

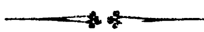
క. ఏకగుణహాని యెఱుఁగని, జోక విశేషోక్తి యందు శోభిలు నమ్మృత
శ్రీకలితసామ్యదార్ఢ్యము, లోకహితాచార బోధలలితవికారా.

గీ. అనఘుమీరానతిచ్చినయట్లు నడచుఁ, గాక యీజనుఁడన్యథాగతిమెఱఁగునె
నైదికోక్తి మీవంటివారిమాట, కరయ సత్యత నీరెంటి కర్థమొకటి.

వ. ఇట్లు వచించి వినీతచరితునియుకు సవినయంబుగా నమస్కరుండు నమస్క
రించి యుగం డనుగఁ గొంతన వ్యనుగమించి ముగుడఁ దదనుజ్ఞ భరించి తిరిగి
వచ్చి కూఁతుం గాంచి నుర్చి కౌఁగిలించి మెచ్చుగా ముచ్చట దీర న
మూల్యభూషణాంబరంబులు ధరింపించి తక్కనసీల వేణీముఖసఖీజనంబులకుఁ
దగిన సభాజనంబులు సభాజనదృక్సభాజనంబుగాఁగావించి యయ్యంతి*మె
లుపుటింతులతో సంతోషంబునకు సనుపుటయు.

క. పాసమార్గరూప వినమ. †చ్చలీనమార్గవిధాన దక్షసంస్కృతనావా
సునమాన్య మానచరితా. పరతానమానీంద్ర హృదయపంకజభృంగా.

గద్యము. ఇది శ్రీమదామ్రచంద్ర చరణారవిందమిళిందాంతఃకరణ పోలగాని
మాధవయజ్వసముజ్జ్వలత్కృపాకటాక్షసాధితపాండిత్యాభరణ ప్రభంజన
వంశాబ్ధిరాకాశశాంక నిరంతరారాధిత విచక్షణశశాంక అభినవనన్నయ
భట్టారకాహోబలపత్యాహ్వయకవిమహోపాధ్యాయభట్టారక ప్రణీతం బైనకాళిందీకన్యాపరిణయం బనుమహాప్రబంధంబునందుఁ బ్రథమాశ్వాసము.

*. పోటువాటల-పా. | మేలుపుటింతులతో. † నిగమమార్గనిధాన. ‡ ఆమ్రపత్య-పా.

కాళిందీకన్యాపరిణయము

—: ద్వితీయాశ్వాసము :—

క. శ్రీమైథిలీమనోహర, కామితఫలదాయ సుజనకల్పమహీజా
శ్యామలవిగ్రహ నుతిసు, త్రామా సాకేతధామ దశరథరామా! ౧

వ. దేవా దివ్యచిత్తంబున నవధరింపుము. ౨

క. తనతండ్రికి నారదుఁ డా, వనజాక్షుచరితములను వర్ణింపంగా
విని మనము నాఁటి కామిని, తనకుం దగినట్టివిభుఁ డతండని తలఁచెన్. ౩

ఉ. ఉల్లము రంజిలం దనుఁ బయోరుహ* నేత్రలు గొల్వవచ్చి తాఁ
దల్లికి మ్రొక్కి యాయమ ముదంబున సేస లొసంగి దీవనల్
తెల్లముగా నొసర్ప నొకతీరునఁ గైకొని యొయ్య నొయ్యనే
పల్లవపాణి యందుఁ దగుబంగరుగద్దియఁ జేరెఁ జింతతోన్. ౪

చ. వనజభవేంద్రచంద్రధరవాఙ్మనసాతిగమై వెలుంగు కృ
ష్ణునిలలి సొంపువింపు జిగిసోయగము న్విభవంబునుం దగ్రియా
తనునకు నారదుండు తమదంతము సాంతముగాఁగఁ జెప్పఁగా
వినిన మొదలంతె తచ్చువడి వేగిమొలచ్చె హృదంబుజంబునన్. ౫

చ. తలఁచినయంతనే మిగుల దప్పికఁ దేఁపఁగ సంతకంతకు
న్వాలపులు చింత వంత బలవంతపుఁగాఁకలు వింతసేయఁగాఁ
జెలులకెఱుంగనీక తనచెక్కిటఁ జెయ్యిడ నేరకుండె నా
జలరుహపాళి భాగ్యమునఁ జెయ్యలు దక్కుచు లోనఁ గుందుచున్. ౬

ఉ. వీనుల విన్నయంతయును వెన్నునిచక్కఁదనంబు సంతత
ధ్యానము సేయుచో నతనియాకృతి కన్నులఁ గట్టినట్లయై
మానుగఁ దోఁచినంతటన మానిని సిగ్గున మోము వాంచినం
గానమి నంతలో వగచి కన్నుల నించును బాష్పపూరముల్. ౭

చ. నెలఁతకు వెంటనే మరుఁడు నెమ్మదికొల్మి వియోగవహ్ని గా
ల్కొలుపను మించఁగా నెడలు క్రొత్తతిగాడ్పన వేఁడియూర్పు బై
ల్వెడలఁగఁ దదుగ్రతాభినవఘర్మకణాంకురపాళి నాఁ బయిం
బులకలు నిండెఁ దద్రసము పోలికఁ గ్రమ్మె శ్రమాంబు చెక్కులన్. ౮

చ. తలఁగక నే మెలంగినను దామర*కంటికి మోముదమ్మితో
నెలఁదొర వరంగు పొంగిడెను నీటరి సాటి యటంచుఁ బల్లఁగా
నులియలు లోఁగ వైరి యిఁక నుండఁగ నీకము గాదటంచుఁ దా
నలివలు లయ్యెఁ జెప్పట నొయారపుఁగస్తురిబొట్టు మోమునన్. ౯

ఉ. క్రమ్మిన చెక్కు క్రొంజెమట కస్తురికరంబులఁ గ్రమ్ముచున్ గను
ర్పున్మొయి పైఁడిదువ్వలువ మూఁత దలిర్పఁగఁ గోఁక ల్మది
న్మమ్మక మేనియు స్మఱుఁగుఁ బూని త్రపావశత న్వయస్యలం
గొమ్మ యెఱుంగనీక యటు గొంత మెలంగెఁ బ్రమోహమగ్నయై ౧౦

క. ఈగతి విన్నంతనె మను, లాఁగక రేఁపన్ హృదంబుజాష్టపునస్సం
ధాగరిమన్ గరితకు నాఁ, లోఁ గనఁబడియెన్ రమేశుమూపం బెల్లన్.

ఉ. శౌరియచింత్యరూపపటుసంపద సింగిణి గాఁగఁ దగ్గగో
దారత నారిగా హరిప్రధానమనోహరసౌమనస్యశ్రీ
గారము లంపకోలలుగఁ గైకొని మన్మనుఁ డేయఁజొచ్చె నే
పార శిరీషపేశలము లైనతలోదరిసుప్రతీకముల్. ౧౨

ఉ. ఈయమసార్వభౌముకథ లిట్టివి భావభవానుమోదదం
బై యెదఁ బాయకుండె సఖులార సదా యితనుప్రభావమో
హా యని వారువారుఁ బ్రకృత్యోక్తు లనన్విని మఁగ్గ గాన్పున
న్నామెఁ గూర్చి పల్కుటని నానతాననయై వసింపుచున్. ౧౩

వ. అంత నగ్గద్దియనుండి ముద్దియ దిగ్గన లేచి. ౧౪

సీ. శుక్తికానిర్ముక్తమౌక్తికంబులరీతిఁ గన్నుల బాష్పాంబుకణము లొలుక
జాలాంతరవిలోలచక్రద్వయములీలఁ జన్గవ పైఁటలోఁ జౌకళింప
ఘనసంఘనిర్గతకరకలకరణిగాఁ దుఱుమున నరవిరు ల్డొరఁగుచుండ
సారసోపరిహిమజలబిందువులపోల్కి మోమునఁ జెమ్మట మొల్లలెత్త
నడుము గడగడ వడఁకఁగ †బెడఁగుగడప
నుడిగపుఁబడంతు లుడిగము లొగిఁ బరాకు
చేయుచును జెల్వకైదండ సేయ నదియు
నిచ్చగింపక యింటికి నేగి యచట. ౧౫

---

* కంటుక—మూలము. † బెడఁగు కదుల—మూ.

7

—: కాళిందివిరహావస్థ :—

క. కసికాటుగ భుజియించుచు, విసువున నేతెంచి పాన్పు వెసఁ జేరె మనో
రసజాతతీవ్రవిరహా,భరసుమనస్సహతాప యగుచు రమణి రయమునన్. ౧౭

చ. ఎడయనిమోహవేదనల నెంతయుఁ గుందుచుఁ గృష్ణురూప మే
ర్పడ నునులేఁతకల్పతరుపత్రమునందట వ్రాయు వ్రాసి యిం
పడరఁగఁ జూచుఁ జూచి తనయక్కునఁ జేరిచి ముద్దుగొంచు నా
పడఁతుక నెమ్మనంబు బొడమి పాయని ప్రేముడి రేఁప నెంతయున్. ౧౮

క. వనితకుఁ దాపజ్వర మెచ్చినచోఁ బ్రియుకథల రతిని జెందుచు ననిశం
బును మెలఁగ నయ్యపథ్యం,బునఁ గాదే మిగులఁ దాపమున్ గలుగుకొనెన్.

గీ. సంతతధ్యాతహరికథాసరసిలోన, నెప్పుడును దేలుచుండు నాయిగురుఁబోఁడి
కదియ సుమ్ము వియోగతాపాహితజ్వ,రాంకురంబున కగుహేతు వాదిమంబు.

సీ. తళుకొత్తుచెక్కుటద్దములకాంతులతోడ మందహాసంబులు మంద మయ్యెఁ
జెలులతోఁ జేయుముద్దుల ముచ్చటలతోడ శృంగారరచనలు రంగు దప్పె
నుడుగక వెడలు నిట్టూర్పులగమితోన కన్నీటిముసురులు గడలుకొనియె
సతిమనోహరరుచిరాకారములతోన మేల్మిబంగారునెమ్మేను డస్సె
మోహదశతోన కోరికల్పొంచుకొనియె, వెడఁదకన్నులతోఁ జేష్టవిప్పవదలె
బడలికలతోన చెమటలు వాడమఁ జొచ్చె, విరహవేదన నక్కాంత వేఁగుచుండ.

క. గురుతరమదనజ్వరవి,స్ఫురణా
జూడ నప్పుడు, ఖరశిఖిసంతప్తకనకకళికకు సరియై. ౨౧

వ. ఇట్లు దినదినప్రవర్ధమానవిరహవేదనాదోదూయమానమానస
న నిట్లని వితర్కించె. ౨౨

చ. నిగమగణోక్తకిం బరమనిర్మలమానసవృత్తికి న్సదా
సొగయునియట్టి కృష్ణపదసూచితవస్తువుఁ గాంచు (సేసెదన్)
పయోనిధి నీఁదఁగోరెద
న్నిగుల సుధాంశుమండలము మిన్నక చేతులఁ బట్టఁ గోరెదన్. ౨౩

గీ. అమ్మచెల్ల మహావిరక్తాగ్రయాయి,
ధికరాగసదావృతస్వాంతులైన, మాదృశులకబ్బననుచు నమ్మంగవచ్చు.

క. చిత్తము గోరిన నబ్బలు, విత్తము లభియించునెడ దు
వత్తరమై తాపవహ్ని వారకపుట్టెన్. ౨౪

సీ. నిఖిలగాయనగాయినీదుర్లభం బైన యింపులపాట నా కేల యబ్బె
నబ్బుఁగా కేమి నా
నంపుఁగా కేమి నే నగ్గతి వినిపింప నద్దివ్యముని యేల యటకు వచ్చె
వచ్చుఁగా కేమి యవ్వాసుదేవస్వామిలాలితచారిత్ర (యేలచెప్పె)
యచ్యుతునిఁ గోరె నీకోర్కి యజ్ఞరచిత
కావ్యశేఖరి విఫలతఁ గాంచి హాస్యపదము గానున్న దిం కేటిబ్రుకుత్రోవ.

ఉ కన్నజ
విన్నయతండు దీర్ప మదిఁ బెట్టునొ పెట్టఁడొ పేర్మిఁ బూన న
న్నన్నలినాక్షుఁ డియ్యకొన నయ్యెడునో మఱి కాఁడొ యిట్టినా
బన్న ౨౭

గీ. వేఁడివేలుపు కృష్ణునివేఁడఁబోవ, గురుత కొంచించుకాంతయే కొఱఁతవడిన
గౌరవము వోవు నని చెప్పఁగాఁ బనేమి ౨౮

ఉ. చక్కనివారిలో మిగులఁ జక్కనిచానలు చాలఁజాల న
చ్చక్కఁదనాలకుప్ప యగుచంద్రునిఁ దామె వరించి రన్న నే
నక్కతఁ బోల నెట్లు
సౌఖ్య మీవిరహ మెట్లు తరించెద నేను దైవమా. ౨౯

క. అరయఁగ బహుకాంతాజన, వరణాస్పదమైన వరుని వరునిగ మదిలో
ధాత దా నఘ మొందుఁగా.

* * * *

వ. ఇట్లూహించువేళ నబ్బాలయూహాబలంబున. 3౧

ఉ. కన్నియయుంగకప్రదిమ గన్నులఁ దమ్మి జయింప బల్వెత
న్నిన్నక పంచతం గొనుచు మేల్గొనఁ దన్ను భజించు నమ్మిలం
దిన్నఁగఁ దెల్విచేసి పగ దీర్పఁగ వేళ యిదంచు మన్మథుం
*డన్నువవెంట నంటుచు రయంబున లోఁగొనె నైదుబాణముల్. 3౨

ఉ. తమ్ములుఁ గల్వలు న్మరు బృథగ్గతి సాటికి గాక నీటిలోఁ
బమ్మి తపం బొనర్చి మెయి వాయుచు నెచ్చెలికన్ను లయ్యెఁగా
యస్మదనప్రతాపతపనావృతిగాఁ దమచేష్ట వాయమిం
జు మ్మరవిప్పు మోమ్ములను జూడఁగ నయ్యెను నింతినేత్రముల్. 33

---

* దన్నువెంట- మూలము.

క. కలువలుఁ దమ్ములు సరిరా, మెలఁగుట కోర్వంగలేక మెలఁతుకకన్నుల్
*బలుకోపుగదుర నిష్ఠుర, నొలయన్పను వికాసభావ మొందవుఁ దలఁపన్.
క. కాంతకు మదిఁ బుట్టినతల, పోంతలతో వేఁడియూర్పులతో మరుబ
ల్గోంతలతో మయిపూఁతల, రోంతలతో శేలు హాస్యాలు ష్టము లయ్యెన్.
క. కృశగాత్రి యనుచు నెప్పుడుఁ, గుశబుద్ధులు పిలువఁ బీనకుచయుగంబుల్
కృశతఁ గొన బుధగణోక్తులు, వశమే తప్పింప నెట్టివారికి నైనన్. ౩౬
క. రవణములు †మిఱిఁచిపడియెన్, ధవళేక్షణమేనుకిఁగ దాఁ గృశియింపన్
రవళి యిటు మాఱుఁ జెల్లదు, తవిలెన్పృథ్వ్యతయె నిల్వఁదరమాయనుచున్.
క. తరుణికిఁ గ్రమమున రుచితో, నరుమలు మిక్కుటము లయ్యె నలివకురుచిగా
కురువేదన దినదిన మ, చ్చెరువుగ నంగంబు లెల్లఁ జిక్కఁగసాగెన్. ౩౮
క. ఆసమయంబున గుణవతి, యాసురచనసాధ్వలంక్రియాసాహిత్యా
బీసడ చేసి నిజేష్టర, సాసన్నస్వాంతవృత్తి నైమె వర్తిల్లెన్. ౩౯
ఉ. ఉత్తమగాత్రి కట్టియెడ నుత్తమ మయ్యెను గేశపాశ ను
త్యుత్తమ మయ్యెఁ జిత్తము మహోత్తమ మయ్యెఁ గటిప్రదేశ మే
కోత్తమ మయ్యె మోహనపయోధరయుగ్మము చిక్కనంగను
ల్మత్తచకోరలోచనకు మధ్యమువైఖరిఁ గాంచెఁ జిక్కుచున్. ౪౦
చ. విరహనిదాఘకాలమున వేమఱు మోము వడంకసాగె ని
ర్భరహృదయానురాగరసవారిధు లన్నియు నుబ్బ నూర్మికో
త్కరములు కంకణాకృతులఁ దాల్చె నెలంతకు నంత నింత యి
ట్లరయ ఘటీపలేఁడె ఘటనాఘటనాకృతి మారుఁ డెంతయున్. ౪౧
గీ. మారనాశింధముఁడుతాపభారవహ్నిఁ
గ్రాఁచి తనతూపుమొనవాఁడి ‡కమ్మిముచ్చ
చేత సంఘర్షణముసేయఁ జిక్కిచిక్కి
కనఁగనఁగుఁ జెల్వలలితాంగకనకలతిక. ౪౨
గీ గోకులాయతచేష్టసంకోచ మొనవె, నన్నిపురివిచ్చెఁగాలుమ్య మిన్నకొనిమొ
హంసజాతాంగయాతనాయత్తమైన, యతనుశరవర్షమవిరళంబగు నంబరగ.
మ. స్మరదావాగ్ని హృదంతరాళము దహింపన్ బైకిఁ బొంగెక్కని
ర్భరధూమ్యాభి యనంగ నంగమున ధావళ్యంబు దైవాఱె భీ

* బలుకోప్పు— † మిఱుపడితన్— ‡ కలిమియిమ్ము— మూలము.

కరతలామలకరప్రవర్తనమునం గన్పట్టు దూర్వా(తృణాం)
కురపుర *జొంపమనంగఁ దీప్పు నెఱపెఁ గుంపై నెఱు ల్గోమునన్. ౪౪

గీ. ధార్తరాష్ట్రవినాదంబు లార్తులొందవ, మీఱఁగాఁ బాండురాజకుమారగోచు
లీనుగ సద్వర్గమామోదమంద మెలఁగ, నతనుశరశయ్య గాంగేయసుతను †వారగ

క. పువ్వులవిలుతునిపువ్వుల, యువ్వుల నునుఁబూలబంతియువ్వులు మఱచెం
బువ్వులు నవ్వులు మఱచెం, బువ్వులు దవ్వులను మఱచెఁ బూఁబోణి తగన్.

సీ. తనువున నవమహాధనచేలము ధరింప దమలంపు టుకుకర్దము మలఁదగు
మోహనప్రాలంబముఖమాల్యములు గొన దతిరువిరలలంతి కాము లిడగు
భృంగికనకధారణాంగీకృతికి రోయు నశనవాంఛకు దూర మగుచునుండుఁ
దాంబూలరుచు లానుతలఁపుగో మెలఁగను చమువులపై భ్రాంతి యొదవనీను
హీరమయపంజరాంతర చారుకీర, శారికారావములు వినఁ జేరఁ జనదు
చిత్తపద్మనికేతన శ్రీనివాస, కూపజాలంబులోఁ జిక్కి రుచిరగాత్రి. ౪౮

గీ. అతనుసుమహేతిసముదయం బతనుకుచను
నతనుసుమహేతిసముదయం బమ్యో నపును
అతిఘనాబ్జసుచిస్ఫూర్తి యబ్జనయన
కతిఘనాబ్జసుచిస్ఫూర్తి యగుచు మెలఁగె ౪౯

క. అతిసూక్ష్మాంబరకుసుమో, ద్గతగంధము లానుపూర్వకము లేకుణక
అతిసూక్ష్మాంబరకుసుమో, ద్గతగంధము లానుపూర్వ గతిఁ గననయ్యె.

లయగ్రాహి. ఆటలకు ముందెసఁగుమాటలకు
నింపొనరుపాటలకు లేనగవు తేటలకు నెమ్మే
నీటులకుఁ గప్పురపు వీటులకుఁ బూఁబఱపు
జోటులకుఁ గేళవనవాటులకుఁ గూర్పుం
బోటులకు రేనిమరపాటులకు రవణముల
కోటులకు బోనముల నేటులకు శారీ
చాటులకు సౌధముల చోటులకుఁ గిళలయుల
వాటులకు బాల యొలెవాటులకు రోసెన్. ౫౦

గీ. అంతరంగము మాధవధ్యానపటిమ
కలితమై యొప్పఁ దద్వశగతము లగుచు

* జొంపమునారి— † వరగ— మూలము.

సకలవిషయములు మెలఁగ బాహ్యాంబు మఱచి
యయ్యయోగిని యోగిని యనఁగఁ బరఁగె. ౫౧

క. అదిమఱచె నిదియుమఱచెఁ, న్వదవతి యని పలుక నేల మది హరి నొకనిం
గదియించి మఱవదెప్పుడు, నదియునిదియన నేమి బాహ్యానుంతయు మఱచెన్.

గీ. సర్వకార్యాంతరాయంబు సంఘటిల్లు, ప్రియసఖికొన్న నదిచూచి ప్రియమూని
ప్రియవతియాత్మలోని యభీప్సితంబు, కన్నతండ్రికి వినుపింపఁగాఁ దలంచు.

చ. నగుఁ దల యూఁచుఁ గన్మొగుచు నల్గడఁ జూచు వడంకు లేచు బ
ల్వగఁగాను నూర్పుసుం బొరలు వాడును శౌరిఁ దలంచి వేఁడు మై
గగురుపుఁ జేర్చు నుస్సు రను గద్గదపాటు గనుం జెమర్చు నిం
పగుచెలిఁ బిల్చుఁ బల్కుఁ జుమ్ము నంబుజలోచనమన్మథార్తయై. ౫౪

శా. రంభాయూపిని చెట్టవట్టికొన నారంభించు శ్రీకృష్ణుడో
స్తంభం బంచు గృహేంద్రనీలరచితస్తంభంబుఁ దచ్చారువ
క్త్రాంభోజం బని గేహకుడ్యఖచితప్రాంచన్మహాదర్పణాం
బంభోజానన ముద్దులాడ మొగ మొయ్యం జేర్చుఁ గామార్తయై. ౫౫

శా. నేత్రమ్లానమనస్సుచైత్యవిరతం నిష్కంపతాం స్విన్నతాం
గాత్రం యాతిచ హృష్టరోమచయతాం కంపైకసంపన్నతామ్
పాత్రం దుశ్చ్యవిసంగతే ర్భవతి సద్వక్త్రం చ తైశ్వర్యభా
క్ఛత్రాత్త ప్రభ వామనే స్మమజని శ్రీవా ప్యయోగక్రమాత్. ౫౬

క. మదనాసమశరమయ మని, మొదమున లోకంబు లెల్లఁ బొగడుట నిజమై
యొదవ మదనాగగామిని, మదనాసమశరమయంబు మానక యయ్యెన్.

క. అరయఁగ సస్ఫుటతాసుం, దరతాన్విత మగుచు సాధుతాభావిత మై
తరుణీమణివచనము ప్రాగ్విరచితసరసప్రబంధవిధములు దెలుపున్. ౫౮

గీ. విషమశరశరభేదనోద్విగ్న మైన, వెలఁదిమోముదిఁగ భారతీవృత్తిఁ గనియె
నట్టివేళన పంకేరుహాప్తసూతి, విన్నదిమొగంబు భారతీవృత్తి వదలె. ౫౯

గీ. వాక్ప్రతోడుత నత్తేటచెక్కులాఁడి
చాలఁజాలంగ నెడసెఁ బాంచాలిపొందు
చిత్రమొనరంగ నవ్వేళఁ జెల్వమేను
చాలఁజాలంగఁ గొనియెఁ బాంచాలిపొందు. ౬౦

గీ. విషమబాణుండు విషమాస్త్రవేధ సేయ
నతనిహూము మహాతపం బడరి కాయ
నతసిసేనాఘునార్భటు లరిది డాయ
మోహనాకార బలు వైనమూర్ఛ మునిఁగె. ౬౧

—: కాళిందివేదనకుఁ గారణము నీలవేణి యడుగుట :—

వ. ఇబ్భంగి ననంగదశాలింగితాంగి యై పొరలు యమునాతరంగిణీసోదరిం గని సఖీసుముఖి లందఱు గుంపులు గూడి కూడనిమనంబున గుజగుజలఁ బోవ వారల వారించి యయ్యంచుఁబోఁడి విషాదంబు నివాదం బై సంభవిల్లుటఁ దన్నిదానం బెద్ది యని నిదానింప నంతఃకరణం బకరణంబుగా నేర దిది యే మొకో తెలియఁ దగు నని సఖీజనంబులు నెఱుంగకుండ రహస్యంబుగా నీలవేణి యయ్యాలివేణి డాయం బోయి. ౬౨

ఉ. అల్లన లేవఁగాఁ దిగిచి యంకతలంబునఁ జేర్చి కన్నులం
జల్లఁగ జాఱునస్రువులసంతతి కైవనఁ బాపి పెన్నెఱుల్
త్రెల్లిన గుంపుదీర్చి చనుమిట్టలపైఁటఁ గుదిర్చి కౌఁగిటం
జల్లఁగ దార్చి చెక్కుఁగవఁ జక్కఁగ నొక్కుచు మేను దువ్వుచున్. ౬౩

క. అమ్మవుగద రెండవమను, నమ్మవుగద కాఁకదేలు నట్టియుదిరి మే
లొప్పిమ్మవుగద మరు నాలివ, యమ్మవుగద యనుచు ముద్దులాడుచుఁ బలికెన్.

క. కన్నియ విశ్వంభరుకుఁడి,క న్నన రాజిల్లునట్టి ఘనుఁడు గదా నిన్
గన్నట్టితండ్రి గావున, నెన్నఁగ దుర్లభము నీకు నెద్ది జగములన్. ౬౫

సీ. వ్యాకోచనలినంబు వన్నె తక్కువగాఁగఁ గన్నులు విప్పవే వన్నెలాఁడి
యుదితరాకాచంద్రు నొఱపు కొఱంతగా మో మెత్తి చూపవే ముద్దులాఁడి
కలికి చిల్కలపల్కు కులుకు లుల్కులఁ జెందఁ దేటగాఁ బల్కవే నీటులాఁడి
తఱపివెన్నెలరంగు తలఁపుఁబోఁ మెలఁగంగ గొబ్బుగా నవ్వవే గుబ్బలాఁడి
విన్నఁదన మేటికే నీకు వింతలాఁడి, యేమి కన్నీరు నించెదే యించులాఁడి
వగకు నింతకుఁ బనియేమి సొగసులాఁడి, తెలుపవే తెల్లముగ మోవితీపులాఁడి.

గీ. మగువ యక్లిష్టముఖపద్మమండలమునఁ
బాయకుండెడు బిందుసంపాతమునను
మాధుకులు దేల్పఁ దలఁచి లోమాఱుఁ దెలియఁ
బలుకఁగాఁ జిత్త మిడవమ్మ పైఁడిబొమ్మ. ౬౭

శా. కొమ్మా నీవిధ మెంతయుం దెలియ మాకుం దోఁచ దేమమ్మ నీ
విన్నా లోపలఁ గుందుచున్నదిఁ గని మా కెంతే భయం బయ్యెడు
న్నెమ్మి న్నీ కొనఁగూర్చునెచ్చెలిని నే నిన్నంటి యుండంగ నో
యమ్మా చెప్పిన దోసమే యెఱుకసేయన్రాదె యే వింతనే. ౧౯

క. ఏమైన మున్ను నాతో, నేమంబునఁ జెప్పుదుము నీ కిపు డీవిం
తేమన్న తెలియఁ బలుకవు, తామరసదళాక్షి యింత దాఁపుర మేలా.

గీ. అతివ నీప్రాణపద మైనయట్టివస్తు
వితతిఁ బోఁ గొట్టికొన్నట్టివిధము దోఁచు
చున్నయది నాకుఁ జూడ నో సన్నుతాంగి
మాయ వెట్టక యెఱిఁగింపుమా నిజముగ. ౨౦

క. మానుగ నాకన్నను నెన, రైనచెలు ల్నీకుఁ గలరె యరమర సేయం
గా నేల తెలుపు నీతం, డ్రానసుమీ నలువతండ్రియానయుఁ జుమ్మా. ౨౧

ఉ. ఈగతి నీలవేణి కమలేక్షుని యాన మెలంగఁ బల్కఁగా
నాగజయాన సిగ్గు మది నాఁపఁగఁ గొంకుచుఁ గొంత దేఱి చే
తోగతిఁ బ్రేమతోడ వగ దొట్రుకొన న్మును నారదుండు దా
నాగరుడధ్వజుం దెలుపు టాదిగ నంతయుఁ జెప్పెఁ జెప్పినన్. ౨౨

వ. విని యక్కాళిందీకీరవాణికి నానీలవేణి యొక్కింతవిచారించి యిట్లనియె. ౨౩

క. ఇంతె యింతటిపనికిం, జింతింపఁగ నేల యొకటి చెప్పెద వినుమీ
యెంతైనఁ దల్లిదండ్రుల, వంతుసుమీ కూఁతుఁ దగినవరునిం గూర్పన్. ౨౪

వ. అదియునుంగాక. ౨౫

గీ. బాల్యమున మాతృపితరులు ప్రాయమునను
మగఁడు *ముదిమిని దనయుండు మగువ కరయ
నధిపు లగుదురు తదధీన లగుటఁ గాన
మానవతులకుఁ దమయిచ్చ మలయఁ జనదు. ౨౬

క. జనకాధీనలు కన్నియ, లనుట నిజం బౌట వార లనుమతి సేయం
జనుఁ గాని తమకుఁ దామే, పనుపడి వరుఁ జేరఁ దగదు బాలల కెందున్.

వ. కావున మావలన నీవిధం బెఱింగి నీతండ్రి యగులోకలోచనుం డుచితో
పాయంబున శ్రీకృష్ణదేవుని రప్పించి నీమనోరథంబు సఫలంబుగాఁ బెండ్లి
సేయు నంతకు ధైర్యం బవలంబించి యుండు మని పల్కిన నీలవేణికిఁ గా
ళింది యిట్లనియె. ౨౭

---

* ముదిమిం దు-మూ.

—॥ కాళింది నీలవేణికిఁ దనయభిప్రాయంబుఁ జెప్పుట ॥—

ఉ. కూఁతురు పుట్టినన్ జగతిఁ గోరికతోఁ దలిదండ్రు లెల్లెడన్
భాతిదనర్చు మేల్వరుని బంధులలో వెదకంగఁ జూతు రి
ట్లీతతి *నప్రయత్నగతి నిట్టివిభుండు లభించు నప్పు డ
య్యో తలిదండ్రు లేలొకో నయోచితిఁ గూర్పఁగఁ జాల రంగనా. ౭౯

ఉ. తల్లి ధనాఢ్యు సశ్రుతునిఁ దండ్రియు బంధులు సత్కులీనుఁ గా
నెల్లరు నోదనప్రదుని నెన్నఁగఁ గన్నియ రూపవంతుఁగా
నెల్లెడఁ గోరు నిన్నియును నేడ్తెఱఁ గల్గినకృష్ణుఁ గూర్పలే
రుల్లము రంజిలం దన కయోచెల యిట్టి యయోగ మారఁగన్. ౮౦

శా. ఎన్నాళ్లో గొలె నాకుఁ గూర్మి గలవారే కా చెలు ల్వీరలై
నన్నున్ డెందమునందుఁ బొందుపఱుపంగాఁ జాల రై రక్కటా
నన్నుం గాంచిన తండ్రిగా తపనుఁ డైనం దాఁ బ్రసన్నుండుగా
కున్న న్వెన్నుని మన్నన న్ననయుఁగా నూహించువా రెవ్వరో. ౮౧

చ. తమమది నెన్నసె వరుని దార్చినకన్యలబుద్ధి నెట్లుగా
నమరునో యంచుఁ గాదె జను లట్ల స్వయంవరక్లృప్తిఁ గాంతు రిం
తమనికితంబు లేక యిటు నాథుని మాధవుగాఁగఁ గోరికాం
టి మది గరంగి తండ్రియు వడిన్ ఘటియింపఁ డి దెట్టిభాగ్యమో. ౮౨

ఉ. కాఁకలు ముంచికొన్నమెయి గాంచినవానికి జన్మమంది నేఁ
గాఁకలు ముంచికొన్నమెయి గాంచితి హేతుగుణంబు గార్యము
న్నోఁకదె తప్పనంటిఁ గొఱనోములు నోఁచిననాక యిట్టి బ
ల్గాఁకలు గాక యాజమున కాఁకలు గాంచెనె సూర్యజాత మై. ౮౩

చ. గ్రహములు గన్నవారు గ్రహరాజకుమారిక సాటి గాంతు రే
రహిం నని తోడ నాడఁగ విరాజిలుదు న్మది నట్టివారె ప్ర
త్యహ మవియుక్తలై కువలయాప్తశిలామయసౌధవీథిలో
బహువిధసౌఖ్యము ల్గనఁగఁ బంకజలోచన నేనె చూచెదన్. ౮౪

వ. అని యిట్లుత్తలపడి పలుకు నమ్మత్తకాశినిచిత్తంబు పురుషోత్తమాయత్తం
బగుట యెఱింగి యన్నీలవేణి యప్పువ్వుఁబోణి కిట్లనియె. ౮౫

*సంప్రయత్న-మూ.

క. ఇపు డేను బోయి రవికిం, గృపవుట్టఁగఁ జెలియఁబలికి కృష్ణుని బిలువం
జపలాక్షిఁ బంపి వచ్చెదఁ, జపలత వోనాడి స్థిరతసంధిల*వమ్మా. ౫౪
గీ. అనిన సమ్మతించి యతివ ధైర్యంబూని, చలన ముడిగి కొంత శాంతిఁబొంది
స్నానపానవిధులు సలుపుచు నొకరీతిఁ, జెలులఁ గలసి మెలఁగి చింతదేఱె.
ఉ. అంతట నీలవేణి చెలు లందఱ కవ్విధ మెల్లఁ జెప్పి మీ
రెంతయు నాటఁ బాట మఱి యింపుల గానవిశేషవైఖరిన్
ఇంతికిఁ గృష్ణుపై మమత యించుక యైనను దోఁపకుండునా
వింతలు చూపుచుండుఁ డిట వేగమె యేఁ జని వచ్చునంతకున్. ౫౫

—(నీలవేణి ఛాయాదేవికిఁ గాళిందివృత్తాంతముఁ దెలుపఁబోవుట)—

సీ. అని నీలవేణి యి ట్లతివలతోఁ జెప్పి కాళింది నూరార్చి కడఁకమీఱ
నతిరయంబునను ఛాయాదేవికడ కేగి సరవి నాయమ కుపచారవిధులు
సలుపుచు సుతవార్తఁ దెలిపి వే వెలుఁగున కావార్తఁ దెలుపంగ నవసరంబు
వడయక సందడిఁ బడియుండె నిచటఁ గాళిందియుఁ దమకూర్చు లేమగముల
యాటపాటల వింత సయ్యాటములను,హంసగతులను కేకినాట్యములఁజిలుక
పలుకులనుమఱపుపుట్టింపఁబడియుఁబడక,వంతమరుఁడేఁచమన్మథావస్థఁజెంది.
చ. బయలును గాఁగిలింపఁ గయిబారలు సాఁచు వికావిక న్నగుం
బయఁటఁదొలంగి కన్నుఘను స్తనగుచ్ఛము లప్పళించుచు
న్నయమఱి పాదుదప్పి ధర నల్గుచుఁగైకొను పువ్వుఁదీఁగెఁ బో
లి యొరలి సజ్జపైఁ బొరలి లేచు వగ న్మరుబారి కగ్గమై. ౬౦
క. చదల శశాంకుని గనుఁగొని, మదిలో శ్రీకృష్ణు వదనమండల మనుచున్
ముద మొదవ సువదనామణి, వదనం బొగి వాంచి వ్రేలవసుధన్ వ్రాయున్.
చ. వలపులు గుల్కుపంకజము వారిజలోచను వక్త్రమంచుఁ దా
వలపులు బల్వు గైకొనఁగ వాసనచూడఁ దదంతరాళిస
మ్మిళదళి వే చుఱుక్కనఁగ మెత్తనివాతెఱ నంట నొచ్చెరా
తలతలరి ఘూర్త యని తన్వి మొగం బెగఁ ద్రిప్పి వేమఱున్. ౬౧
చ. చెలువలు మేసిపూఁతకయి చెంగటఁ బెట్టు మృగీమదంబుఁ దాఁ
నొలయక †యొల్లమీఱి వికచోత్పలలోచన రోషవీక్షణాం

* గమ్మా. † నొల్లమీఱికెనుకన్ వికసితోత్పలం-మూ.

చలములఁ జుర్చురం గను నిజప్రియనీలతనూపమంబుగా
మలయజగంధి గన్గొను నమందరసావహదృష్టిలీలలన్. ౯౩

క. ఘనసారరజముఁ జూడఁగ, వనజేక్షణ వెఱచి శౌరివరహాసశ్రీ
తనవు నని తలఁచి వేమఱుఁ, గనుఁగొను నొకకాంతతవ్వు కడుమోదమునన్

ఉ. సిగ్గున మోము వాంచి నునుఁజెక్కులఁ జెమ్మట గ్రమ్ముదేఱ మే
లగ్గుమిటారిగుబ్బచనుజక్కవ లుక్కున నిక్కి గ్రక్కునన్
లొగ్గక పైఠణీఱవికలో నుమటారఁగ సారసాక్షి చే
నిగ్గులతన్ని ద్రిప్పు హరినిద్దపుఁగై సుడివాలు *డంబుగన్. ౯౪

సీ. మృదులఫాలమునమ్మృగమదంబు ధరించి ఱొమ్మునఁ జారురత్నమ్ముఁ బూని
నాసికాగ్రమునందు నవ్యమౌక్తిక మూని కరమున రత్నకంకణము లూని
కరతలంబున వేణుకాండంబు ధరియించి నెమ్మేన హరిచందనమ్ముఁ దాల్చి
కంఠదేశమున ముక్తాస్రజంబులు గూర్చి రాణించుపీతాంబరంబు గట్టి
కాంతతవ్వు సుఖింపను కోమలాంగి, యాత్మనాయకకమలాసహాయవేష
సముచితాలంక్రియావస్తుసమితిఁ గొనుచు, నార్తిచేఁ గొంతసేపునకవియుఁగినియు.

గీ. మాధవుని పొందునకు నేను మనసుపడితి
నింపు గాకున్న నతఁడు నన్నేలఁడేని
అక్కటా యిద్ది కథయు దృష్టాంత మగుచుఁ
బరఁగునో యేమొ యిల రసాభాసమునకు. ౯౫

సీ. ఏగతి నతనిపొం దే నందనమ్మోద బహువల్లభాప్రియుఁ బడయ నేమి
నీరజాక్షుని గన నేన పోయెద వేగ నీయెడ నింకేమి సేయుదాన
నిచెతా నెవిభుఁ డిట కెలమి నేతెంచెఁగా యితనిమోము గనంగ నెనయదు మతి
వేళంబ కావలె వెన్నునితోఁ బొందు నింతలో నీసౌఖ్య మేల కల్గు
నిట్టిచెలువున మెలఁగెడు నింతివిడుచు, మనసు గైకొన వెట్ట్రియే మాధవుండు
ననుచు మన్మథవేదన నబ్జవదన, భావభేదంబులను జాల బడలుచుండు. ౯౬

గీ. ఇట్లు దరిలేనివేదన నింతి యొఱల, నింతనంత మెలంగెడు నిగురుఁ†బోండ్లు
మిగులవగనూరుమనసుల మేలుదక్కి, భామ వినకుండ మెల్లనఁ బల్కుకొనిరి.

గీ. తలఁప జగతి నయోగఖేదంబు గాంచు
వెలఁదులను గన్నయది లేటో వినఁగ లేదో

*డంబొగిన్. †బోట్లు.

మనచెలి యతఱూఁగవేదన గనఁగ నరిది
గడనసేయుచు విరహదుఃఖంబు నైన. ౧౦౦

క. మగబొమ్మఁ జూడనొల్లని, మగువ మగఁడు గావలె నని *మరుగుచు వేర
మ్మగుసిగ్గు మూలముట్టుగ, దిగఁద్రోచెను గాక యింతతీండ్రము గలదే. ౧౦౧

చ. అనుచుఁ దొడంగునిందుముఖుఁ లందఱు నెవ్వగఁ జెంది యొ†ట్లొకో
వనరుహపాణి నివ్వెతలఁ బాపునుపాయము నీలవేణి వ
చ్చినతరువాత నన్నియును జెల్వగుఁ జేఁకపోయె నంచు ని
ల్వనఁ దలపోయువారలకు లోలవిలోచన డాసి నిల్చినన్. ౧౦౨

వ. ఇట్లు నిలిచిన నచ్చెలు లందఱు నీలవేణి మనమాటలోన వచ్చె నిఁక నేల వలవనివలవంత చింత లనుచుఁ గచ్చుకొని తన్నుఁ జుట్టుకొని గజిబిజిపడు నగ్గజగమనలం గనరుకొని తనతరువాతిప్రోడ యగుశుకవాణి నిది యేమి యో॰ యని యడిగిన నప్పుడంతి యప్పొలంతి కి ట్లనియె. ౧౦౩

——। కాళిందివిరహమును శుకవాణి నీలవేణికిఁ జెప్పుట ।——

ఉ. కప్పురవీడ్య మొల్ల దొసఁగన్ జిలుగున్ జిగివల్వ గట్టఁ గా
నొప్పును చామరంపువిస రోపఁగఁ జాలదు పూలదండలం
గొప్పున నుప్పఁగానియదు క్రొన్నిలుటద్దముఁ జూడ ‡దింక నే
మప్పరొ యూడిగంపుఁబను లప్పను లన్నియు మానె నింతికిన్. ౧౦౪

చ. దిరిసెపుఁబువ్వువంటి నునుదీఁనబంగరుమేను కాఁక చేఁ
దెరలఁగఁబాటె నైనసముదేర విభూషలు జాఱెఁ §జెయ్యులం
గఱకటివాటె గుబ్బచనుగట్టు వణఁకఁగ వేఁడియూపుల్
దఱచులు మీఱె నీకొలఁ దనం గనరాని విరాలిఁ గూరెడిన్. ౧౦౫

క. ఎక్కుడితాపము చెలువకు, నక్కజ మిది చూడ ముక్కువందలిముత్యం
బెక్కుడునూరుపుఁగాఁకల, స్రుక్కుచు బలవైరినీలరుచి స్రుక్కించెన్. ౧౦౬

ఉ. చక్కనిపెన్నిటెం గొన విచారము సేయఁగఁ గార్యసిద్ధికి
న్నిక్కము చాలఁ దప్ప నటునిల్వఁగ నంటునఁ గందు దీనిమే
నెక్కెడ నిట్టితాపభర మెక్కఁడఁ గప్రపుఁదావు లీను నీ
చక్కనికొమ్మ నెమ్మనము చాల మహానలకీల లీనెడున్. ౧౦౭

*మగనిమరువేరెమ్మను- †ట్లకో- ‡జింతయే- §చెవ్రులు-మూ-

చ. అలికులవేణి సన్ముఖమునందు వసించు ద్విజాళి నాఁగు మే
ల్గల పవడంపుఁగోటగు నోకాటపుమోవిది వేఁడియూర్పులన్
బలువిశిఖంబులం బగులువాఱఁగ నేసె మరుండు వానిపై
నిలువది యెంత నీ యెఱుక నిక్కముగా మన యాసుదీఱెనున్. ౧౦౮

మ. చ్యుతసంస్కారతఁ గాంచి రక్తిమ గుణస్ఫూర్తి న్నివారించి సం
తతపారుష్యము మించి సద్రసమృదుత్వంబు ల్విసర్జించి సం
గతిఁ దప్పించి ప్రణంబు మించి కుకవిగ్రంథంబువోలెం గటా
సతిదంతచ్ఛద ముక్కహాస్యపదతం జాలించె వీక్షించితే. ౧౦౯

చ. హృదయమున *స్నివిష్టజగదేకభరాతతకుక్షి శౌరి దాఁ
గదలక యుండుటం బోడమెఁ గావలె మేన నలంత సేవని
మ్ముదితకుఁ దత్పదానుగతభూరిభుజంగవిషాగ్నికీల లో
వదలక నిల్వఁగాఁ బోడము వక్త్రవినిస్సరదాసుగావళుల్. ౧౧౦

క. అనలంకృతి వ్యాకీర్ణతఁ, గని యక్రమమై పతత్ప్రకర్షం బగుచున్
వనజాక్షి కచకలాపం, బనభిజ్ఞకవిత్వరీతి నతిఖిన్న మగున్. ౧౧౧

క. అక్క యిక్కాంత చింతకు, నెక్కడిమే రకట చెక్కు నెడయమి హస్తం
బక్కుసుమధన్వుఁ డేయుం, జిక్కినని మాసాఁడు దప్పి దిలుక స్మృనఁగన్. ౧౧౨

ఉ. పంజరమధ్యసీమ శుకభామను బల్కులు నేర్ప దుంచకు
న్నంజలు గూర్పు దున్నదశిఖాస్వితపాళికి నాట్యవైఖరుల్
రంజిలఁ జూప దింపు లలర న్నశిపింశియు మీఁటి పాడ ది
స్సంజులవాణి †నోండిలీక మాతరమా తరలాక్షి చెప్పఁగన్. ౧౧౩

ఉ. అంగన కంగజాతదశ లంగమునం గడుఁ దోఁచె సందియం
బుంగన లేదు కృష్ణుకడ మోహము దాహము దాఁకె నేలయం
చుం గనుపించుకోక సతి చట్టు మెలంగితి నీవు వచ్చి తిం
కం గర మారయం దగునుగా యనఁ జెల్లెలి కక్క యిట్లనున్. ౧౧౪

గీ. వినుము శుకవాణి నీకన్నమునుపు నాకుఁ, దోఁచె నేఁ జెల్లయీ చెల్వ దోసమేమి
యువత యేనియు వెన్నుని ‡యవ్వనాఢ్య, భావరేఖావిలాసవిభ్రమము లెల్ల.

ఉ. కన్నులఁ గన్న వీనుఁగవఁ గ్రన్నన విన్న నటంతనే వడిం
గ్రొన్ననవిల్తుఁ డమ్ము విలుఁగూర్ప నెడ న్మాగిలేక పైఁడిజం

---

*స్వివష్ట. †నిందలిక- మూ- ‡యావన- అనుట యుక్తము, గాని, పాదాదియందు యౌవశయనుటకు యువతయని ప్రయోగించుటచే గవిప్రయుక్త మిదియె యేమో. కాని ప్రామాదికము.

టన్నగు కన్నెగేదఁగితుటారిమిటారికటారిఁ దాఁగటా
మొన్నికఁ దీసి యాయముననే యదరంటఁగ దానిఁ గ్రుమ్మెదే. ౧౧౯

గీ. అయిన నిట్టిమాట యావెలందుకయొద్ద, ననిన డిల్లగుచుచు నట్లు గాన
నరయుదను పసు డని యతివలఁదఱు దాను,నింతియుంటికేగి యెదుటనచట.

క. కనుఁగొను నెడ నచ్చేడియ, తనమది మదనానలంబు దరికొని కాల్పన్
వనటం బొగులుచుఁ గృష్ణుఁడు, తనకన్నులఁ గట్టినట్లు దనరినఁ బెలుచన్.

—। కాళింది మనసునఁ దోఁచినకృష్ణుని బ్రార్థించుట. ।—

క. పలుకుం జెలి నునుముంజేఁ, బలుకుం జిగి ముద్దుఁజిలుకపలుకులఁ బ్రోవం
బలుకుఁగులుకొలుకుపలుకులు,పలికెం బాల కూర్మిచిలుకు భావముదోలఁక .

ఉ. కాయము మారుబా(ణముల) గాయముల న్వగఁ జెంది వేఁడఁగా
దాయపు మోముఁ జూపవుగదా యమునుఁడీయ పూని యేఁపఁగా
నాయము గాదు సిగ్గు విడ నాయముగా దని మిన్నకుండఁగాఁ
జేయదు పాప మీవలపు చిత్తము తత్తఱ మాఱఁజేరవే. ౧౨౦

సీ. ఇపుడుగా కనుగల్వ లింపుసొంపులు మీఱి వెలసె నీరాకకు విబుధచంద్ర
యిపుడుగా యీమేన నెనయుతాపం బాఱె నినుఁజూడ సత్కాంతినీరవాహ
యిపుడుగా హృత్పద్మ మెసఁగె సామోదమై సరస నీవుమెలంగ సాధుసూర్య
యిపుడుగా మానసం బేర్పఱిభేదతమంబు స్రుక్కె నీచే సుతేజోమహాత్మ
యిపుడుగా కామినీమాత్ర మెనయలేని, సౌఖ్యసంపదఁ గైకొంటినన్నిధాన
యిపుడుగాసౌమనస్యంబుసిరపుకొనుచు,సొబగుమీఱఁగనలరెదసురభిచరిత.

సుగంధి. మానరా చలంబు నిన్ను మాని యన్యుఁ బూనరా
పూనరా నిజాప్తి మాన్పఁ బుణ్యమొందు గానరా
కానరా కృపం దనర్చి కావు నేను దీనరా
దీన రాసక్తి లేదు దేవ నీకు దానరా. ౧౨౨

ఉ. చొక్కితి నీదుముద్దుజిగి చొక్కపుబ్రాయపు రూపుమేల్మికిం
జిక్కితిఁ గమ్మఁదేనె జడిచిల్కులఁ (జిన్నెను) మారుబారికిన్
దక్కితి నీకు వాక్యసుధారసధారలు గుమ్మరింపఁగా
గ్రక్కున గారవింపు బిగికౌఁగిట జాగిటు లేల మేలరా. ౧౨౩

చ. మనమొగి సర్వకాలమును మానక నిన్నె భజింపఁ దద్బలం
బున భవదాకృతిం గనియెఁ బుణ్యవరేణ్య మనంబు కూర్మియుఁ

మనసిజవేదనాభరము మానుగ దేవరకేల లేవొ యి
ట్లనఁ దగు నెట్లు నీవు ఘటితాఘటనాకృతిఁ బొదు విశ్వరా. ౧౨౮

చ. స్థిరత గనంగఁ జాల దొగి చిత్తము బాహ్యవిశేషవస్తుపం
సరణము గాంచు నంచుఁ బలుజంపులు సేయుచుఁ బ్రోవకుండెదో
యరయ నణుప్రమాణ మగునట్టిమనంబు సమస్తకుక్షి నై
పరఁగెడు నీవు ముంచికొన బాహ్యముఁ జేరఁ జరింప నేర్చునే. ౧౨౯

ఉత్సాహ. వగపు జాఱ వగలు మీఱ వలపు లూరఁ జేరరా
నగవుసోన మొగముతోన నలువుపూనఁ బ్రేరరా
తగవు మానఁ జనదు గాన తలఁపులూనఁ గూడరా
బిగువుఁజన్ను లురము చెన్నుఁ బెరయ నన్ను నంటరా. ౧౩౦

క. కరుణ వొడమ నీకరణిం, గరుణ స్వనతఁ బలుక మదిఁ గనఁబడు మాయా
తరుణుం డూరకయుండినఁ, దరుణీమణి హృదయసీమఁ దలకొనుచలుకన్.

గీ. ననరుచేఁ బాలొసంగెడు నెలఁత పాలు, విసముగాఁ దలపోయుచుఁ బిన్ననాఁడు
అకట తెగఁబార్చు పసివాఁడ వౌటఁ దెలిసి, వెండి నినుఁ గోరు కెల్లను వెఱ్ఱిగాదె.

చ. కల నయినం బరుం గనుట గానని వ్రేతలనెల్ల శీలముం
దొలఁగ విరాళి ముంచి రతిఁ దోఁగఁగఁ జేసితి వాదియందు ని
వ్వల బతిమాలినం దిరిగి వంగియుఁ జూడ వటన్న విన్కని
న్నలయఁగఁ గూడదా వలపు గట్టిగఁ బట్టిన దేమిసేయుదున్. ౧౩౦

క. అగుణుఁ డమాపుఁ డనామం, డగుట న్నాకతఁడు లక్ష్యమా యని శ్రుతులే
తెగి చాటి చెప్పఁ దెలిసియుఁ, దగని తగులునకు మనంబుఁ దాఁ బరువెత్తెన్.

చ. మునుపటిపుట్టుక న్భువనమోహిని మైథిలకన్య (కూర్మి) నిం
డినతనభార్యఁ జిచ్చున వడింబడఁ జేసెను నిర్దయాత్ముఁడై
నను నిపు డమ్మనోభవునసారత బాణపరంపరాహుతా
శనఘనకీల మ్రుంద నిడఁ *జాలఁడె తాళఁడె పీఁడు జాణఁడే. ౧౩౧

గీ. ఒఱలు చిట్టు కృష్ణునోడ దెలుంగక దూఱు, కొనుచు మోహవశతఁ గూరుచున్న
తరణితనయఁ జూచి తరుణులు మది మీఱు, నార్తి డాయవచ్చి యతివ కనిరి.

క. వచ్చె మనసీలవేణి చె, మచ్చికఁ గను విచ్చి చూడు మనికిత మెల్లన్
విచ్చును సత్యం బాడెద, మెచ్చెము లేకిచ్చలెల్ల నొదవెడుఁ దల్లీ. ౧౩౩

---

* జా లెదు-మూ-

వ. అని పలుక నచ్చెలుకలకొలికి యించుక కన్నువిచ్చి హెచ్చు మనోజవేదనాభ
రంబున. ౧౩౪

చ. అదె సఖులార పట్టుఁడు మదంతరశాంతినితాంతరాగసం
పదలు హరించి చోరుఁ డటు మాయముఁ జెందు నటంచుఁ బ్రాఁగా
మదితరొ వింతె యా నవును ముద్దియకో యని తారకాణగా
మది సరిపుచ్చుకొంచు నడుమాననినెవ్వగ నీలవేణియున్. ౧౩౫

ఉ. డాయఁగవచ్చి యమ్మరుకటారికి డాయఁగవచ్చు నెచ్చెలిం
బాయసికూర్మిఁ గాఁగిటికిఁ బాల్పడఁజేయుచుఁ దల్లి చింత నీ
కీయెడ నేల చింతిత మొకించుకనాఁడు సహింపఁ జేకుఱుం
గాయజునాన నానకృప గల్గఁగఁ గల్గని దేమి నీకగున్. ౧౩౬

క. పరమాణుమధ్య వినుమా, పరమాణుద్రష్టలేని పట్టఁగ నిది మా
తరమా యనఁదగునట్టిది, పరమార్థం బైన దొరకుఁ బరమార్థముగన్.

క. తరళేక్షణ పరిమాణ, స్వరసంధిక్రియ విపత్తిఁజను పటుధైర్య
స్ఫురణము తద్ధర్మాంచ, త్స్వరసంగతి పాటి శోకసంగతి కమరున్. ౧౩౭

గీ. ఇట్లు నీలవేణి యొంతేని నెనరునఁ, జెలులతోడఁ గలసి చింతదేర్చు
చుచితమైనయట్టియుపచారములు చేయు, చుండియించుకెడయనొకదినమున.

క. ఇంతి యయోగవ్యథచే, నెంతయుఁ బెలుప్పెక్కు మేన నెనయు త్రియామా
కాంతద్యుతులుం బెలియు ని, తాంతోష్ణిమచేత మిగులు తాంతతకలిమిన్.

క. మొగు లెఱుఁగనిబలుచిత్తడి, మిగుల నొగిలెఁగన్నుదోయి మొలఁతకు దానన్
మిగులుచు నష్మాయితాపము, తొగకంటికిఁజిత్రమరయఁదొలఁగక నిలిచెన్.

—(కాళింది చెలుల మొఱఁగి యుద్యానమున కేగుట)—

వ. అప్పు డమ్మోహనాంగి సొంపు దొఱంగి కుసుమశరుండు కుసుమశరాసనం
బు గుడుసువడ భసలగుణంబునం బొసంగించి మించి కుసుమశరవిసరంబు
లు విస్మృమరగతిం గసరి ముసురుకొనఁ బరఁగింప వెఱఁగుపడి విరహపరితా
పశరధిఁ దరియ దరి లే దని తదుద్భటభట చటులమహాటవిం బడి వడిం ద
ద్విశిఖశిఖిశిఖాసంఘాతంబుల నిష్ఠియొడలు వివుతు నని కడిందిసాహసంబున
నుడిగంపుఁబడంతులఁ గూర్మిమడంతుల నెఱుంగ నీయక యొంటిఁ బడుకింటి
లోని పాన్పు డిగ్గి వెడలి చనుసమయంబున. ౧౪౨

క. అత్యుద్ధతకుచజఘన, ప్రత్యుక్తం బగుచుఁ గ్లేశపడు నవలగ్నం
బత్యంతదుర్బలం బై, యత్యుద్ధతు లొదవఁ బేద కబ్బునె సుఖముల్. ౧౪౩

చ. వెనకపాలంతు లత్తెరపు వేగఁ గన స్స్రమనో వ్రిజంబు గాఁ
బెను నెఱిగుంపుటి గ్లొరసి పెల్లు విడుం గఠినంపురత్నముల్
కను *నటసేయఁ దద్గుణము సన్నను దత్కృతి కేల చాలెడుం
గనుఁగొన †నట్టి నైకగుణగామిత సన్మణులందు వింతయే ౧౪౪

క. వలఁ బొసిన జక్కవకవ, వెలె జాలియు నేఁయు మేలు బంగరుబొంగ్రం
బులు నాలెఁ గుచము లగపడ, బలుతో మ్ముపయి స్మెలంగుపయ్యెదజాలున్.

చ. తెఱవకుఁ గెంపుఁగంట నెడతెర్వని బొమ్మకణంబు లత్తఱిన్
ముసు వగుఁదొల్తఁ గావి తెలిముత్యములై మఱి వెండి యూర్పుఁ బె
క్కఱిమినఁ గందుమోవివయి నాని వెసం ‡గయిపెక్కుఁ గెంపులై
నెఱిఁ బనుగట్టులన్ దొరసి నీటనుఁ గ్రిఁగిన పౌనరజంబులై. ౧౪౬

గీ. కన్ను కైదండ లేక ముస్నెన్నఁడేని, నడుగు వెట్టఁగఁజాలని యబల తెంపు
కతన లేనిదిజనమూనికడఁగినడచె, నహహపూఁబోఁడులధికసాహసలుగారె.

ఉ. అంతము లేని పంకజభవాండము లొక్కెడఁ దాల్చుకుక్షి మే
ల్వింతలమాయఁగొల్లని నవేద్యమహాఘహిమంబుచే నగు
స్వాంతమునందు లీలగ నహర్నిశమున్ భరియించునట్టియ
క్కాంతికిఁ దోను గావలెనె కంతుఁడు తోడుగ నొంటి §గూడునే. ౧౪౭

వ. ఇట్లు చని యంత. ౧౪౮

క. ఘనరసఫలరుచిశోషిత, కవిరాజము సుప్రసాదఘటితము ననుచున్
ధనశాక్షి సమ్మతం బగు, కవిసత్కృతిఁబోలు కేళికానన మొందెన్. ౧౫౦

స్రగ్ధర. చిగురాకుఁ జమ్మమంటన్ జిగిదళుకొని పింజించి పూఁగమ్మదుమ్ముల్
మొగిసుళ్లుగట్టి మింట న్మసరు తెసువునఁ బువ్వఁదేనెల్ జడి న్మం
పఁగ మేల్పెంపంగిపుప్పొంబదువు రవితిరు ల్పర్వఁ గల్పాంతకాలం
బుగతిం బొల్పారుకొనం బొరపడు మ వడి న్మాకృల్పొలంబొఱియంతన్ ౧౫౧

ఉ. తెప్పిలి యెట్టకేల కలు దెర్లినఁ బైపయినుండి పూవిరుల్
గుప్పిల నున్పమేనునను గొబ్బున బొబ్బలు లేవఁ గ్రిందటం
బుప్పొడి సోఁకి పాదములు పొక్కఁగఁ జేతులఁ దోఁగితోఁగి చే
యుప్పటియట్లు పొక్కినను హాయని యూర్చుచుఁ బొర్లిపొర్లి యున్. ౧౫౨

ఉ అంతట నొయ్య లేచి చరణాబ్జములం గలకాబ్జపత్రపున్
దొంతర దాకనూలుకొని నూల్కొనఁ గట్టి జరంగుచు నద్మిం

*నటు సేయఁగ యను-మూ †క-ట-మూ- ‡గయిపెక్కు-మూ §గూడ నే.

జంతిలె నక్కటా మొదలు చెచ్చెర పీడఁ దలంచిరక్షణం
బింతట నిల్వఁగా దొరకునే మఱి యిటులొకో దాఁటి వచ్చితిన్. ౧౫౩

వ. అనుచుఁ జింతింపుచుఁ గనువిచ్చి కనుంగొనఁ గట్టెదుట నంత. ౧౫౪

ఉ. తామరతూఁడునాళములఁ దార్కొను గుమ్మద యున్నగుండు లు
ద్దామతఁ గూర్చి వల్లగిసె తావులపుప్పొడిమందు గూరియున్
హేమలత ల్పుమాగ్నిశిఖ లేరుచు జానకి త్రొ దమర్చి యా
సై మొగరంబుగట్టిన తుపాకులపెల్లెలగోలుమూఁకలున్. ౧౫౫

మాలిని. చిలితలుకుఁగట్కు ల్జిల్కు జాళ్వామోఁమా
నికరవుఁబనుల న్రాగించుగేదంగిపువ్వు
ల్గులకఱకు మొనయీఁటె ల్గుంపుగాఁ గూడి యచ్చోఁ
బ్రికటత నెలగోలుంబారు నెన్కం జెలంగన్. ౧౫౬

సుగంధి. పచ్చఱొతిడాలుఱెక్కపక్కెరల్ చెలంగఁగాఁ
బెచ్చుపంచదార మెక్క బీసుమీఁఱు రంతులన్
గుచ్చి పాంథవైరకోటి గుండె లల్ల ద్రేఁగఁగాఁ
బచ్చి దేఱు మారు తేజిపౌఁజు లొప్పె నాదటన్. ౧౫౭

ఉ. తుమ్మెదసర్పణ ల్మొరయ దూఁకొని పుష్పరసోరుదానముల్
గ్రమ్మ భరమ్ముగాఁ గురియఁగాఁ జిగురుంజిగి మేఁధాతుచి
త్రమ్ముగ నొప్పఁ బువ్వగమి దట్టపుడాలు మెఱుంగుఁగత్తులై
ప్రిమ్మగఁ గుంజకుంజరపుఁబంక్తులు రంజిలె *నక్కజంబులన్. ౧౫౮

మత్తకోకిల. వల్లిరశ్మిపినద్ధచక్రనిబద్ధకోకిలఘంటికా
వేల్లదారవకీరఘోటకవిస్ఫుటోదయ కేవల
త్ఫుల్లసూనశరాసబాణమనోజ్ఞతూణసమగ్రతా
సల్లలత్సుచిత్రభూరథసంఘ మాదట నొప్పగున్. ౧౫౯

శా. నానాసేనల నీగతి న్భువనసమ్మాన్యాత్మజైత్రైక యా
త్రానూనంబుగఁ జైత్రమంత్రివరుఁ డాయత్తంబు గావింపఁ దే
జోనవ్యుం డరమాయుధుండు నిజవిస్ఫూర్తి న్విడంబించిన
ట్లైనం జాన యిఁకె ట్లొకో ౙైజకువం దాత్మ న్విచారింపుచున్. ౧౬౦

మత్తకోకిల. ఇంకనొక్కయుపాయముం గల దీతఁడుం దనప్రాణముల్
గొంక నొక్కతెతోన్ హరింపుడుఁ గూరి కాఁతియ వెట్టకే

నంకి లంతయుఁ దీర వేఁడెద నాతనిం బ్రియమొందఁ ద
త్పంకజేక్షుశరాగ్ని దుస్సహతాపమున్నైన నోడఁ జేత్ప్రచూన్. ౧౬౧

క. మారుదయ చాలు నతనికి, మారుతులెల్ల వెఱచు నొక్కమాటను దేటల్
మారుతములు శుకపికభా, మారుతములు మదనదహనమారుతము లౌగిన్.

వ. అని నిశ్చయించి. ౧౬౩

చ. పసిఁడిమిటారిగట్టుదిగువం దగునెత్తమునం దఖండమై
పొసఁగు మెఱుంగుఁజప్పరపుఁ జిగిరత్నపు మేలుచట్టునై
బసగలకోనలోఁ దళుకుబంగరరంటులతోఁట కోటలో
ముసరి జవాదిపుష్పవలపుం దగ సూరెలపై బుసులొత్తఁగన్. ౧౬౪

శా. పూవుం దేనియ కాల్వ చెంత విరిమావు ల్పొన్న చాల్కంచెగాఁ
గ్రేవ న్సంపెఁగగోఁటల్ బెరయుచక్కన్మల్లెగుల్పెందపూఁ
దీవల్లుం *బలుదాక్షకప్పుగల †పందిళ్లంటులోఁ దమ్మిపూ
బావిం జెల్వగుచల్వచప్పరముగప్రింపుంబలుందిన్నెపై. ౧౬౫

శా. కందర్పుం డిగవొందఁ బాంథవనితాకాం × తాంగధాతువ్రజం
బందంట న్వశీ గుల్చిచ్చి త్రిప్ప నెస సాయాధాతువు ల్గ్రిమ్మ సం
దందం బొందగుఁ జెందొవ ల్మొదలుగా నట్టేర్చి పువ్వమ్ములా
రం దాఁ గొన్పు రచించి యుండుసయిఁ దాఁ బ్రయోపవేశంబుగాన్

వ. ఒడలిడి యుడుకుచుఁ బడంతుక ప్రోడ గడలుకొన నుండి తనమనంబున.

చ. తనమదిలోన నుంచుకొనఁ దాపము దుర్భర మయ్యె మేనునన్
ఘనవనవహ్నిగ్రోల నగు ‡కాఁకకు నేగతి సైఁచె నొక్కొ య
వ్వనజదళాక్షుఁ డక్కట యబద్ధము దోఁచెఁ §జరాచరాత్మయా
ఘనున కిదేలయబ్బు మాయిఁగాఁక మనుం డిడునంచుఁ జింతులున్. ౧౬

ఉ. అక్కట వేగిరంపడుచు నందితి నమ్మరునంపపెజ్జలో
నెక్కొనుశౌరి ఖేదపడునేరమి నచ్చె నటంచు లేచుచుం
జిక్కెనె యిట్టివేళనకు శ్రీపతి యాశరరాశిమీఁదఁ దా
నెక్కొని సౌఖ్యమొందె నని నెచ్చెలి (వ్రాలెను) సెజ్జ మెల్లనన్. ౧౬

గీ. మదనునాఱవయ మ్మన మ్రగ్గునెలఁత, యాత్మనైపమ్య ముడిపిన దైన నింతిఁ
బాన్పువై ఖరిచే బాధపఱిచె నమ్మ, లెనయునౌచిత్య మిల నచేతనము లెల్ల.

వ. ఇవ్విధంబున వనంబునం గుసుమశరశయ్య మెలంగు మెలంగ నంతనక్కడ.

---

*బలుదాక్ష †పందిళ్లు × తాంగ ‡కాంక్ష §జరాచరాంత-

ఉ. సుందరయాన యిందుమణిసుందరమందిరసీమ లేమికిం
దందరఁ జెంది సుందరులు తద్వ్యథ యెంతయు నీలవేణికిం
జొందుగఁ జెప్పినం జెలులఁ బల్కనఁ జూచుచు నుల్కి యెమ్మదిం
గొందల మంది హా యెటకుఁ గోకకుచామణి యేగెఁ జెల్లఁబో. ౧౭౩

క. అని చెలుల దూఱుచును మది, వనటం గూరుచు లతాంగి వడి నచటచటం
గనఁగొని చొప్పరయుచుఁ జెలి, ఘనతరశృంగారవనముఁ గనిచొచ్చి వెసన్.

చ. అడుగులజాడఁ జూడ మలయానిలపోతవిధూత మైనపు
ప్పొడి పయి సంతతం బొదవు పూవిరితేనియ వానఁ గానఁగా
నృడమిఁ బుప్పొడిం బొదలి చిగురుమావులు తావుల జోకమోక చొ
ప్పడు నిరవు లొల్కుటెలంకుగమివజ్జలు నన్నియుఁ జూచి యంతటన్. ౧౭౪

ఉ. ముమ్మర మైన మైసెక లపూర్వవృటూడ్చి కడిందినెట్టయుం
గ్రిమ్మఁగ మిక్కిలిం గమలి కన్పడు నిర్గడ తీవెజొంపముల్
*గుమ్ముడి జాజుపువ్వులును గుబ్బచనుంగవ పీడురత్నముల్
కొమ్మపదారవిందములు గూడఁగ నొంచినత్రోవఁ దెల్పఁగన్. ౧౭౫

క. అత్రోవను జన నొక్కెడఁ, జిత్రభవుపయింపసెజ్జఁ జేరి బలువగల్
కుత్తుకబంటిగ నొంటిగఁ, జిత్తము తత్తఱముఁ జెందఁ జీ తులుదానిన్. ౧౭౬

చ. పగలొనరించుతేవి సెకి పర్విన్మ లేఁదొగతేవి శేకలోఁ
దగవున కేగుదాని సెకదాఁలుపువేఁలుపు పోఁక జోకవో
నొగిలినపూలదండ వగ నూల్కొనుదాని వసంస్కృతాంగి యై
జిగి × విడనాడు కాకవితదివ్యతనంబు వహించు నెచ్చెలిన్. ౧౭౭

సీ. పీనులు ముదుు వచ్చి † వె (సనంగు) ఘులుపీడుఁ గలకంఠకలకంఠ గానతతికి
ముసుఁగు వెట్టఁగఁబూని వెసఁద్రోచు బటియుంటమాధుర్యమాధుర్యమధువిస్మృతికి
సీత్కరించియు వెండి ‡సీత్కరింపమిఁ జెందుఁ బల్లవపలవభల్లహతికి
వడఁకియుమగుడ గొఱుపాఱు మలయాగమలయాగమసమీరచలకృతికి
నిల్లుదొలుదొల్లథయపడియెడఁగియుంతఁ, దనువుదొఱఁగంగఁదలఁచినదానికకట
మారుచెయ్యల కేలొకోయూఱడొనఁగ, ననుచు వెచ్చగనూర్పుచునడలుదాని

చ. కనుఁగవ విచ్చి చూచు మదిఁ గన్పడుఁ గృష్ణుఁ డటంచుఁ జెంగటం
దనసుతమాలసాలముచిధట్టము దాల్కను రిత్త కౌఁగిలిం

*గ్రొమ్ముడి-మం... ... భారతవ్యాఖ్యా- కొమ్ముపేయనివ్యవహారము
† ... † ...- ‡ సీత్కరింప...

చినఁ దనచేతిలోఁ బడమిఁ జెన్నఱి కన్నుల నీరు *నించి వం
(ది) వనలపాన్పుఁ జేరి విధిఁ దిట్టుచు వెచ్చగనూర్చు నెచ్చెలిన్. ౧౭౯

క. ఉడుగనికన్నీర్వఱదం, బడి జాఱెనుశయ్యఁ జూచి పాపప్రదేశం
బొడలిచట విడువ × నీయఁడు, చెడఁజూచెడుఁ గటకటాయినీయును దానిన్

ఉ. అత్తమొలం జెలంగెడుమహావసనంబు కనంబు చేగచే
హత్తి హరింప మున్ను మన సందనవాఁడఱు మమ్ముఁబోటులన్
రిత్తమొల స్మలంగ విహరించుట నీమది కెగ్గ దోఁచునే
దత్తురకాఁడ యంచనఁగఁ దృక్కయ నీవొనరించు టెన్నఁడో. ౧౮౧

ఉ. పల్లవవృత్తి నీ వధరపల్లవఘాతకు మొగ్గు టేటికో
పల్లవమున్ హసించు జిగిపట్టెని యంచునొ తత్సమాసము
న్వల్లభ సంచయిాఘటన వర్తిలఁ జేసితొ యంచు నే సన
న్మల్లనఁ బంట మోవి గొని మేలగు కెంపులు నించు టెన్నఁడో. ౧౮౨

చ కలికిమిటారిగుబ్బచనుగట్టుల వేగుచ కోర్వఁజాల వి
చ్చలు క్షణమాత్రి నాయెడఁ బొసంగఁగ నిల్పుదునో సుధారసం
బు లోలుకనీక మోవి పలుమోపున నానుదునో యిఁ కేమి కా
వలె నది గూర్తునంచుఁ దమివాఱఁగ నిట్లలరించు టెన్నఁడో. ౧౮౩

చ, తలఁపున నిల్పుచు న్మమతెఁ దాలిమి నిల్పఁగ లేక కౌఁగిట
న్నిలుపున గుబ్బిచ్చి మోముపయి నెమ్మెగ మూఁది యు మోవి తేనియ
ల్పలుమొన లాని చెక్కుఁగనఁ బల్మఱు గీటుచు నంతెఁ గేళిమై
యలరులపాన్పుపైఁ †బెనఁగియాడుట యెన్నఁడొకో మనోహరా. ౧౮౪

చ. మగని ‡మెఱుంగుఁజేల మిటుమూర్పడఁ గట్టిన వాతఁడు (నయ
మ్మొగ భవదీయవస్త్రమును బూని నెఱుంగ రిదేమి వింత యిం
త గలవటే సయాటములు నాతిగొ సన్నకుసన్న పోయి పూ
ర్వగతి బొసంగరాదె యని రామ లనంగ మెలంగు టెన్నఁడో. ౧౮౫

చ. అని పలవించుదానిఁ దను వారయ నెంతకడింది యోడ ది
ట్లను విడ వార యం చిటునటుం బొరలాడెడుదాని నింక న
న్ననినఖరాత్మ దూఱికొనఁగాఁ బనియేమి దయం దొలంగెఁగా
నెనరుది నీలవేణి యని నెవ్వగ వెల్లి మునుంగు పైదలిన్. ౧౮౬

*నించమె.....వనల. + నిప్పఁడు ‡పెసఁకుహారు- మగా. పెసఁకువాకుఁ అనియు నవ
వ...... † చెలఁగి......

గీ. సకలభూషణలక్షణసంగమంబు, పీడనాడుచుఁ జూడ్కికి వింత యగుచు
లలితవైఖరి గనియునబ్రింబుగాఁగ, సదృశవస్తునిబంధన సడలుదాని. ౧౮౭

చ. అనయము మాఱుఁ జేయుపుప్పుటమ్మల నెమ్మలు గాఁడి వాడి నె
మ్మనమున వంతఁ జింతిలుచు మక్కువఁ జెక్కిటఁ జేయిఁ జేర్చి నె
క్కొను (పెను) వేఁదురంను ననుఁగున్నవలారతినంబుఁ జూచి గ్రి
క్కున భయవిహ్వలాత్మ యయి క్రొమ్మెఱుఁగారు మిటారికత్తెలన్. ౧౮౮

ఉ. సందడి చెందకుండ నొకచాటున నుంచియు నీలవేణి తా
ముందుగఁ బోయి కౌఁగిటను ముద్దియఁ *జేర్చి ముఖాంబుజంబునం
జిందునునుంగురు ల్లతగఁ జేరిచి చెక్కిట నిచ్చలంబుగాఁ
బొందిన మేలు కేల్దిగిచి పొంకుగ విందులు సింద నిట్లనున్. ౧౮౯

ఉ. అమ్మకచెల్లి చెల్వ క్షణమైన వయస్యలఁ బాయ వెన్నఁడై
నమ్మతి వారికన్నఁ దమి నాపయి నెక్కుడుగల్గుదాన నీ
విమ్మెయి నొంటి రాఁ దగునె యీకడుగోలవు నీకడింది చె
డెమ్మలిఁ గేమనందగుఁ బదమ్ములు పుష్పాడి కెట్టు లోర్చెనే. ౧౯౦

ఉ. పల్లవసంగతి న్మలఁగుపాచము లుండెడుచోటు మాటకే
యుల్లమ మైన బేరజము లీఁగెడుమోవి విపాళిపాటు లిం
పెల్లెడిఠావు చూడఁగనె బెట్టు హరించెడిముద్దు హెచ్చు సొం
పెల్లెదుసిక్క యక్క యిగి భీతిల కిచ్చటి కేలవచ్చితే. ౧౯౧

క. నగువారి నెఱుఁగనైతివి, తగ వారడిపాలు సేయఁ దలఁచితి వయ్యో
మగువా యింతటి కట్టిడి, తెగు వాను మటంచు నెవరు దెలిపిరి తల్లీ! ౧౯౨

క. శయ మానుచుఁ జెక్కిట సం, శయ మానఁ బనేమికుసుమశరువలననయో
భయమూ నవలా నీకు న, భయ మానలినాక్షుఁ డిచ్చుఁ బరమార్థముగన్.

చ. సకియ మనుండు నీమకనుసన్నలవాఁ డట యొక్కకుత్తుకై
పికము శుకమ్ము నీపలుకుఁ బేరిమి దాఁటఁగ లేదు నీదు న
త్రికపుగుణంబు నంచగమి; శివి వసంతుఁ డలంతి నీపనీ
పనుఁ డలి సద్దు చేయుచు భవాద్భుత క్రీట్టులు రాఁగ నర్హమే. ౧౯౪

క. మొదట వసంగుఁడు మదనుం, డదనున విరియంగఁ బొఱునట్టివి శరముల్
పగల పవి మృదులవిషనుతి, మదనువలన భీతి నీకు మది వలదమ్మా. ౧౯౫

ఉ. నీరపరాగదోషముల నీటు దొలంగఁగఁ దాఁ బయోరుహాం
బీరుచిరంపు గన్నులకు నీ డనఁగూడక యుండుఁ దొల్తఁ బద
న్నీరజజాతికిం దపము నేఁడు ఫలించెఁ గదే కటాకటా
నీరపరాగము ల్గలిగి నీ టటు నీకనుదోయి సాటిగన్ ౧౯౬

చ. చెలువరొ పూవుఁ దేనె బలుచిత్తడి నైనను మాన కెప్పుడు
న్మలయుచు నుండుఁ బుష్పరసదుర్మార్గము నేగతి నోర్చితమ్మ సం
కులమదబంభరప్రకరకుట్టన నైనఁ దొలంగ కెంతయుం
గలయఁగఁ బర్వు తేనెజడి* కోరియు మూరియు దాని నైఁచితే. ౧౯౭

సీ. జలమున జీవించుజలజనాళంబులు దినుమందగతులు సంధిల్లుచోటు
వతిరక్తముఖత సంతతసత్ఫలచ్ఛద నడుకల్లరులు నక్షత్రాదునిక్క
కను గెంపుగదురఁ జొక్కపుతేఁజిగుర్వ్రేడిచి మనుపిసాళులు చెలఁగుబాయ
మలినచ్ఛదముఁ బూని మధుమాత్రవాసన సొక్కుమత్తాళి పెంపెక్కనంక
యిటను మెలఁగంగఁ గటక కేమిటికి వచ్చి
నో ఘనమ్మృణాలభుజకాండ యోసుబింబ
దశనవసన యోకిసలయతనుతానగా
యోసురభిళాంగి నెమ్మది నోటలేక.

చ. మెలఁతరొ కృష్ణుపై మనసు మెత్తని దెంతకడింది యయ్యెనే
కలితమృదుత్వసంపదల గాదిలి చందురమాము యాదిగాఁ
గలసుకుమారవస్తువులఁ గా దను నిచ్చెలువంపుమేను నేఁ
డెల యిటువంటి బల్కటికి చేష్టలఁ బెట్టఁగఁ బట్టె నక్కటా. ౧౯౯

క. గురుశిక్షచే మహాగమ, గురుమర్మము గనియె మున్ను గురుకుచ యిప్పుడుం
బరికింపఁ గనియె మన్మథ, గురుశిక్ష మహాగమంపుగురుమర్మంబుల్ ౨౦౦

గీ. అతిఘనాగమసంబంధ మతివ కమరె
నతిఘనాగమసంబంధ మబలఁ గన్న
యినుఁడు చెందఁడొ చాయయు నెనయ లేదొ.
కారణగుణంబు కార్యంబు గనఁగ రాదొ. ౨౦౧

గీ, కృష్ణునందు సరాగత గీలుకొన్న
యింతి కపరాగసాంగత్య మెట్లు పొసఁగు

నెన్నఁగఁ బరాగ మొప్పుసు సహించునింతి
కిపుడు దాని సహించుట యెంతయరుదు. ౨౦౨

గీ. విదుషి వర్ధ్యర్థితపదార్థవేత్రి వీవు, తండ్రిఁబోలుచు మమ్ము సంతాపపడఁగఁ
జేయ నేటికిఁ దల్లిపూ ఛాయ బోలి, చల్లఁ జేయవె మమ్ములఁ జంచలాక్షి.

వ. ఇట్లు పల్కుచు నాలోన. ౨౦౩

ఉ. అక్కట యెందునైన హరిణాక్షులు చక్కనివారిఁ గోరరో
మక్కువెతెంగి తండ్రి గరిమం బ్రియుఁ గూర్పఁగ వే గమింపరో
చక్కఁగఁ గూడి యిట్టిపలుజాడలబూమెలు మూదినారవా
యక్కరొ నీకు" గల్గె నని యాడెను చేడెలఁ జూచి వారలన్. ౨౦౪

చ. కనలుచుఁ బల్కు పల్కు కసుగందని ముద్దులగుమ్మ యమ్మనీ
మనమునఁ గోరుకొన్న యులమాధవు నీధవుఁగా ఘటించు నీ
జనకుఁడు *నేఁడొ తేపొ యతిసౌఖ్యము నొందెదు తెల్లవాఱినం
గనుఁగొనువారు మెత్తురు వగల్గొని తెంపున కిట్లు చొత్తురే. ౨౦౫

చ. పొలఁతిరొ యాఁడుచందమునఁ బుట్టినవారికి నెల్లఁ గోరికల్
గలయవె నీకె యున్నటులు గాదిఁక నే మని యంటివేని పైఁ
దొలఁకఁగనీక కూర్మి మదిఁ దొట్టిన గుట్టుగ మట్టు సేయుచు
న్మెలఁగుపొలంతి యెన్నఁదగు మేటి నెలంతలలోనఁ బైదలీ ౨౦౬

క. కన్నుల నీ రేటికిఁ దెలి, గన్నులచెలి కొల్చునాళ్లు గడవం దగవే
కన్నుల మూఁతం జేకొని, కన్నులవిలుకనితూఁపు గడచెదు పిదపన్. ౨౦౭

మ. అని సిగ్గక్కఁగఁ బల్కనం దగుణి యయ్యబ్జాక్షి కంఠంబున
న్ననుఁగేల్దమ్ములు గట్టిగాఁ బెనఁచి కన్నుంగోనఁ గొత్రెన్నఁడినీ
ప్రోవక న్వాడినమోము దమ్మి చెలిముద్దుం జన్నుఁబూబంతులం
దను సొత్తిల్లఁగఁ జిక్కఁ జేర్చి ‡రహించిందం బల్కు మందంబుగన్. ౨౦౮

†ఉ. కాఁకలుమునుచు మేనుగలకట్టెడితండ్రికిఁ బుట్టునాకు మై
కాఁకలుగాక (సౌఖ్యములు గల్గు) నె యక్కట తప్పవంటిఁగా
కాఁకల కోసమై కొఱఁతగాంచిన నోములు నోఁచునాకు బ
ల్కాఁకలు గాక యాజమున కాంచెనె కాఁకలుతత్తనూజయై. ౨౦౯

ఉ. సానలుపట్టి నొర్చు నినుచక్కని కూఁతురఁ (గాళిమోరగా)
నూనవిహానలిచ్చటల కోడని §యేటికి ముద్దుఁజెల్లెలన్

* [illegible] ‡ [illegible] † [illegible] పద్యము [illegible]. § [illegible].

హానికి మూలమై జగతి నాడిక కోర్చినజేసితోడఁ గా
నేని భరింప నావశమె యిట్టి యయోగదవాగ్నికీలలన్. ౧౧౧

చ. నను గనినట్టివారలకు నావయిఁ గూర్మి గొంకింత లేక య
వ్వనటఁ దోలంగఁజేయుట యవాస్తవమై యిటు లుండుకోఁగ ని
ప్పుని మది మీకుఁ బట్ట దని పాల్పడి చెప్పఁగనేల యిద్ది మీ
కనభిమతంబ యేని రుచి*యుబ్బిన గ్రక్కున నీద్భశోక్తులన్. ౧౧౨

క. అటువంటితల్లిదండ్రుల, నిటువంటి యనుంగుఁజెలుల నే నందుటఁగా
యిటు లాప డెడసి కోరిక, చిటుకురు మనకుండ నమరి చెలు వందితిఁగా.

ఉ. నీలరుచుల్ద్రోలంకు సురనిమ్నగచెంగట దర్శచంద్రికన్
మేలగుదచ్చినాదముల మెచ్చుగ నప్రిజకన్నమూకు లే
వేళ నుతుల్ ఘటింతు రతివేలమదీయమనోవ్యథాభిదా
లాలసతం జనించి యతిలాలితిఁ జెందెడు మీదుకీర్తులన్. ౧౧౩

సీ. కన్నవారికిఁ జెప్పి కరుణ పుట్టఁగఁజేసి తలఁపు చేకూర్పరే తల్లులార
మీరైన వారికి నామేనితాపముఁ దెల్పి యుతని సిం దంపరే యమ్మలార
మున్నిట్టికార్యంబుఁ జెన్నుగా ఘటియించు చెలువల వినరటే మెలఁతలార
భాగ్యవంతుల కిలఁ బ్రాణదానము మించు పుణ్యంబుగలదటే పొలఁతులార
నే విశేషించి మీదాన నెలఁతలార, మనసు మీదెంత కటికియో మగువలార
యనునయంబునఁ దీసునే వనితలార, తాళఁజాలను మీయాన తరుణులార!

సీ. వెత కింతకైనఁ దాళితి నయో నేఁజెల్ల నేనెంత కటికనే నీలవేణి
యాఁడుఁబుట్టుకఁ జెందినట్టి యింతులకెల్ల నీలాగు లేదటే నీలవేణి
యెటువంటిపని యైన నీదేర్పఁగల నని నెమ్మి నమ్మితి నిన్ను నీలవేణి
కూర్మిచే నుండెడు కొమ్మలలోఁజాల నెనరుదానవుగదే నీలవేణి
నీదునెన రెందుఁ బోయెనే నీలవేణి, నేర్పుచేఁ గార్య మీడేర్పు నీలవేణి
యేల యీవట్టిమాటలు నీలవేణి, తాళ వారియాన యిఁక నేను నీలవేణి

ఉ. చక్కెరవిల్తుఁ డేయుసుమసాయకపంక్తిఁ దర్పాభిమానముల్
గ్రక్కునఁబోకమున్న చెలికత్తియ మొత్తము సేయునారడిం
జిక్కఁగఁ †బల్కు లంగడికిఁ జేరకమున్న ప్రియంబుగాఁబ్రియు
న్నక్కున గారవింపఁ గలయంతకు నోఁచితినంటె నెచ్చెలీ. ౧౧౪

* యబ్బదె †బల్కులంనడి?

సీ. మాధవాధరసుధామాధుర్యమునఁ దేలు వంశంబుచందంబు వడయ నైతి
హరిభుజాంతరవాససరతి నింపార హారమణిస్వరూప మై యమర నైతి
యాదవహాళిమోహాసితాపాంగకలాపంబు నై యేని యొప్ప నైతిఁ
గమలామనోనాయకమనఃప్రియోద్దామమాధవి నై యెట్లు మలయ నైతి
నకట వీనిలో నేదైననొకటి యైనఁ, బొంగునుబ్రియాంగసంగమాభంగసుఖము
తపనసుత నైతిఁ దాపంబుఁ దలఁగ నైతిఁ, జెలులు మీచేతిరట్టు చేసలయ నైతి.
క. వలపు పగవారి కైన, న్వల దది యెఱులన్న నట్టి వలపున నేనం
దొలఁచెదఁ బ్రాణము లీగడె, విఖుపుట యేగండమయ్యె సిక్కుము చెలువా.
గీ. ఒరులవెత యొరు లెఱుఁగ రా నుర్వి ననుట
నిజ మనుఁగుఁజెల్వ లే రవ్వ నెఱపఁజొచ్చి
రకట మదితాప మిటు మీకు నరసి తెలియఁ
బడదు మోచు (వాఁడెఱుఁ)గుఁ గావటిభరమ్ము. ౨౧౯
చ. పతులను గోరు నెల్లరకుఁ *బ్రాఁకులివే యయినట్లు లైన నీ
సతులు చెలంగి నన్ను నెకసక్కెము లాడుదు రే యిదంత నా
కత యగుఁబోలు నెట్టయినఁ గాసిము ప్రాణము లిప్పు నేఁడ ను
న్నతటిఁ గదా యిఁ కిన్నాళు నవంగల యాడిక లజ్జ గాంచవా. ౨౨౦
గీ. ఔర యప్రస్తుతప్రశంసాన్వితంబు, పల్కినను వ్యాజనిందానిగ్దసూక్తి
లలితసంగతిభాష నేర్పొలయునన్ను, మీకు నవ్వుటయెఱుఁగ నెమెలఁగౌర
గీ. వనితి యర్థాంతరన్యాస మొనరు నిట్లు, మదికి పరపేక్షవస్తుసమర్థనమున
మదికి విం పగుఁ గాదె సామాన్యఘటిత, భవ్యవస్తువి శేషసంబంధమమర.
సీ. కలదన్నఁ గలవానిఁ గలిమి చేడియ తేనిఁ గరమున నుడివాలు గలుగువానిఁ
గడలినుండెడువానిఁ గడఁగాచునగవానిఁ గరుణసిల్కెడుచూపుగాంచువానిఁ
గలికినవ్వులవానిఁ గౌస్తుభద్యుతివానిఁ గనఁగ నళిక్యహా కతలవానిఁ
గనకంపుఁరుచు లీనఁగలపచ్చడమువానిఁ గలుగుకాలంబెల్లఁ గలుగువానిఁ
గన్నివేత్రలవడుసులు గొన్నవానిఁ, గన్నయింతయు నవలీలఁ గన్నవానిఁ
గన్నులను†మించు సెకమించుగన్నవాని, గాంతుగానోఁచునకాంత కాంతకాంత.
చ. అలదమయంతిఁ (బోలె) నను నంచితపుణ్య నొపర్ప మన్నలుం
దలఁపుము మాధవాప్రకృతతాకథనస్ఫుటభాగ్యగా నమో

* †

విలసిత యౌవనమాత్రమున విస్మృతి నొందకు మంచి వైనదిన్
వెలయుము తత్క్రమోత్కృతి వేగ నొసర్చి క్రమాసమాంతరిన్. ౨౫

వ. అని తనచిత్తనవరాత్రికుణి యయోగతిథిశిఖామణి యై పలుక నప్పలుకులు (ములుకులు) నాటె మదికి నలుకచిలుక నచ్చిలుకలకొలికి యక్కలికికి ధైర్యంబు గుదురక నెనరు సెగరం దియ్యదనంబు వాదురి సల్పెయు ౨౬

సీ. పంచత్వమే కోను ప్రాణము ల్గాంచిన యతనుండు సిస్నేహ యందగలందు
*ఘనప్రాయమున మందగతి (బ్రూపు) వెల్లవే రాయంచగను దేహము సేయంగలందు
మధుసేవనంబున మాట వ్రాయు పికాళివలసిభయం బేమి వచ్చె నీకు
మాధవత్వమున భూమివనాళిన్నగుణాన్విత దేహభృంగములు నీ కేశపురాపు
బహుపక్షవిధ సురాసంకజారి, జపతి గుణగంధమాత్రంబు వనయుగాలి
నెక్కు సప్తవాలలాము మల్ జిక్కెజిలుక, యంతమాత్రంబునీ కేలవంతతల్లి.

గీ. చెట్టు చెట్టున కొకకొమ్మ మొట్టకుండ
[illegible] నొకకొమ్మ [illegible]
మానుసేలు నీవంటి మానసులు
ధైర్యకంచుకా మనగించ దండ మన్ను. ౨౭

మ. [illegible] శృంగము నూలుపోగునను [illegible] నిండ్రను [illegible]
[illegible] గానుగాడి [illegible] మానాంశమున్
మమునంతం బజ (ద్రో)చి గాలముం గ్రమ్మం జేసి [illegible]
బజంతీ దమ్మంగ జేసి [illegible] ధమోత్పాతంబు నీ కేటికిన్. ౨౮

వ. అని యాజశీలం బలికిన నప్పలుకులయెడ ననాదరంబు చేసి నెడనవ్వు నవ్వి యవ్వాల్గంటి నీలవేణి కట్టసియె. ౨౯

చ. కలికి [illegible] చేడియవు గాన నిసం బిది యోటు దీంగాం
బలికితి విం[illegible] నీకు మరుమాట వచింపగం జాలం గంటివూ
ములుకుల మున్న నాయెడలు మోహము దాక త్రోలంగుం బాణముల్
బలువగ నిల్పి తింతవసిం బట్టంగ లేక నిక్క మోచెలే. ౩౦

ఉ. కన్నులు మూసినట్లు పొడకట్టిన (నాథుం) గౌగి లింయం
చున్నమవంగ నోరెగువం జూడంగ†నీ దప్పు జేతనుంకి బో

* [illegible] † [illegible]

వన్నుచు వచ్చు నాదుప్రతిబంధము వీడ్రదయు నంతలోనె నే
నున్ననుచుం జలించును గనుంగవ విప్పఁగ మాయ (మా) సఖీ. ౨౩౧

మత్తకోకిల. నీవు నాయెడఁ గూర్మి బోటివి నెమ్మి నాపయిఁ గల్గినం
బూవుఁబోఁడిరో నాదుకోరికఁ బొల్చు నొక్క రహస్యమే
మూనె నీమది నెంతలేదని చూడ కప్పని వేగనే
చేసి దప్పిక తీర్చి దేవియుఁ జెప్పద న్వినుతక్రియన్. ౨౩౨

వ. అది యేమని యంటివేని. ౨౩౩

శా. సాక్షాన్మాధవగాత్ర సంగతికి నోఁచం గావుసన్ దీని క
స్త్ర్యాక్షుం గస్తురినన్నె జృంభితసువర్ణాంభోజపత్రంబుపై
నక్షీణస్థితి వ్రాసి నన్నును దదీయాంచన్మహోదారస
ద్వక్షోమధ్యమపీఠి గూర్చిగ లిఖింపం జూచి మైసం జెలీ ౨౩౪

క. బిత్తరి చిత్తములోపలి, యుత్తల మొకకొంతయైన నుడివెద నిటుగాఁ
జిత్తము నిలుపంగదవే, యుత్తమసుకృతంబు నీకు నొనరు నటంచున్ ౨౩౫

చ. పలికి గళ న్మరందరసబంధురగంధరసాంధబంధురా
కలితరవంబులం బ్రసవకల్పమువిభ్రమరిసాగ్రమతాగ్రమకో
మలనవపల్లవగ్రసనమంజకపాయితకంఠ కాకలీ
కలితకలకంఠనాదములఁ గల్కి ఆటాలున నుల్కి యుల్కియున్. ౨౩౬

వ. అప్పు డప్పల్లవపాణి కపటగోపికాపల్లవాచుల్లక మొల్లం... దురంతసంతా
పంబున నెంతయు నొల్లంబోయిన నీలవేణి తోడి నీలవేణులం గూడి కటక
టంబడి చింతించి యీయుంతికి సంతాపంబు బలనంతం (బలంతుల) నంతం
బుఁ జెందినగ దీయెడఁ గొంతకొంత శాంతిబొంద శిశిరోపచారంబులు పచ
రింపం దగు నననఁ గత్సహితలై తత్సహితలు తక్రియాయత్తచిత్తలై
గయ్యాళనసగంబున. ౨౩౭

—కాళిందికిఁ జెలులు శిశిరోపచారములు సేయుట—

ఉ. తావుల మోక* మావిగమి తావుల గొజ్జఁగనీరుయంత్రముల్
క్రేవలఁ జిల్కఁగాఁ జిగురు† గేదఁగిపూదడిగట్టి వట్టివేర్
పై వజిలాపుచెంగలువపందిరి చెందొవ రేకనంటి క్రొ
మ్మోవులచందువాపొగడమొగ్గల నిగ్గులచప్పరంబులోన్ ౨౩౮

* [illegible] † [illegible]

సుగంధి. కప్పురంపుఁదిప్ప నొప్పఁ గమ్మపైఁడితమ్మిమే
ల్పుప్పొడి రచించినట్టి పువ్వుసెజ్జమీఁదికిన్
అప్పడంతిఁ దెచ్చి, తెచ్చి రంభలాక్షు లందఱుం
జెప్పరాని వేగ మూని శీతలించు వస్తువుల్. ౨౩౯

ఉ. సారసచంద్రనైణమదసంకుమదాగురు కేసరాళిక
ర్పూరపరాగకుంకుమసముజ్జ్వలపల్లవహల్లకాచ్ఛక
హ్లారతుషారనీరబిసహారసమంజసపుష్పమంజరీ
వారము లాదిగాఁ గొనుచు వచ్చి కరంబు దాసునేర్పునన్. ౨౪౦

చ. ములచుజటిద్దమం బొడల మూటి కలంది మృణాలవల్లికీ
వలయచయంబు లంఘ్రులను బాహువులం గదియించి వేనలి
న్వలయఁగఁ దెల్లదమ్మి యిడి పెల్లుగఁ గస్తురి కంధరంబునం
గలయఁగఁ బూసి యింతి శివునకై వడిఁ జేసి రనంగభీతికన్. ౨౪౧

చ. మృగమదచర్చ యంతటను మేన నలంది పరాగరాగసౌ
భగకదళీదళంబుఁ గట్టిపై నిడి చెందొవపువ్వుటొప్పుఁ బొ
ల్పుగ నొనరించి పూసవాల్చె ననారతశౌరిభక్తయో
గతుఁ జాఁతొంగ యటంగానఁ గదాకృతిఁ దాల్చెనో యనన్. ౨౪౨

ఉ. అంగజుఁ డంగనాఘనహృదంతరకస్పరసీమ స్వైహను
ష్ఠాంగి కభంగురంబగుచు భాసిలఁగా దశపై దశాంతరం
బుం గదియించి క్రోవఁ బటిపూర్ణతఁ గాంచి యయోగదీప మే
చం గడు ప్రుష్కచుం గిసలసంఘటితవ్యజనానిలంబునన్. ౨౪౩

సీ. పదములఁ జిగురాకు లొత్తవించి జంఘల స్మరతూణతిలకము ల్మగుపుఁబొల్పి
తొడల నరంటిద వ్యడరించి సొబగారుకటిపైఁ బరాగసైకతము నించి
నడుమఁ బుష్కరభంగి దొడరించి యూపిన జోఁకగాఁ గస్తూరిరేక దీర్చి
చన్నుల గుచ్ఛము ల్పవరించి నెమ్మోనఁ జందనం బలఁది భుజంబుల బిస
కాండమిడి చెక్కులను జంద ఖాడములఁ దీ, వేణి శైవాలమునఁ గూర్చి వెలఁదియుంగ
సామ్యసదసత్పరీక్షావిచారణ బలెఁ, జెల్వ లీరీతిఁ జేసిరి శిశిరవిధులు.

చ. ఎడపక యింతులెల్లఁ గదియించినపల్లవసూనగుచ్ఛముల్
తొడరి వియోగవహ్నిసెక దొట్టఁగ *జివ్వున నీరుదీసి యె

క్కు౯ము గమలంగ నప్పు డలకోమలిగాత్రము నొల్చె నాసరుం
డడరుచు నోహదఃప్రియకృష్ణ నిరసించిన లేఁతతీవనాన్. ౨౪౫

సీ. ఉరు తాపదీర్ఘాలస్త్రృసుప్పంబులు మిత్రిక౦మాన్జపక్రియఁ గఱపరాదు
నవఁ బొగయో౯ని మంట లెగయు డందంబునఁ జంపకస్నేహంబు సలుపరాదు
పర్ణీటినజాదలు గ్రమ్ముచద్దృష్టుల ఘనసారజలధార లునుపరాదు
నిట్టూర్పువహాలిఁ బట్టాదు మైఁదీఁగ నల వహ్నిశిఖ నిల్పఁదలఁపరాదు
దంసనుము కాంత తేజప్రచండకరణ, దండవిభవ
మోహబహుళాంధకారంబుముంచిజాఱ, తృగమనంబుపఁదిలక మర్పింపరాదు
గీ. అతను తాపంబు హరియింపఁగములను, జెలులు సేవ్చిబహువిధశీతలములు
నతను తాపంబు హరియించె, సంగవితతి, నతను తాపంబుహరియింపనబ్బురంబు
గీ. జడములగుటను సంతాపశాంతి సేయు, నంచుఁ జెలులేలయిడి సుమాదిగములు
జడతఁ గాంచినదిన్యము ల్దగలిపడుసి, గలిసి సేయుఁగఁదస్నహా తాప్యనోజ్ఞ
క. తనులతఁ బల్లవసుమములు, ఘనతం గొను నేగి యతనుఘనశిఖ రోచిం
దనులత తాపం బడఁచునె. ఘనములు నవియున్న కృష్ణఘనమే చిక్కన్.
క. ఈవిధమున నోర్పునఁగ, నావిధి [illegible] నవ్వంచి [illegible]
తా [illegible] [illegible] నేవేగం దోశి తెచ్చి [illegible] క్రీడన్.
సీ. [illegible] మనుబాఁగొన్నుమిాఁద
[illegible] నుఁచి నోచ్చ [illegible] మిాఁటలఁ
గలితపుణ్యా [illegible] సంగఁబు చేసెఁ
[illegible] నుండిన ముద్దు చేసి.
క. మాయాగాన [illegible] మునితా, [illegible] మాయభవ్యసాకేతపురా
[illegible] మునిగేయ జలద. [illegible] లనతాయు సకలజగదున్నేయా. ౨౫౧
గద్యము. ఇది శ్రీమదాంధ్రచంద్రి [illegible] మిళిందాం [illegible] మాధ
[illegible] జ్ఞానముజ్వలత్కృపోక్తితకటాక్ష సాదర పాండిత్యాభరణ సభీభంజన
సంశ్లాఘ్య [illegible] నిరంతరారాధిత విచక్షణశేఖరాంక అభినవ నన్నయభ
ట్టారక [illegible] పత్యాహ్వయకవి మహోపాధ్యాయ భట్టారక ప్రణీతం
బైన కాళిందీకన్యాపరిణయంబనుమహాప్రబంధంబునందు ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు

కాళిందీ కన్యాపరిణయము

తృతీయాశ్వాసము.

క. శ్రీరాజమౌళిధ్యానయ, స్ఫారాంబుజచంచరీక ప్రణమజ్జనతా
ఘోరాఘతిమిరదినకర, తారానల్లభవిరామ దశరథరామా. ౧

వ మహాత్మా దివ్యచిత్తంబున నవధరింపుము. ౨

—♦ సూర్యాస్తమయవర్ణనము ♦—

క అంతట నంతటినెచ్చెలి, యంతర మగలంగఁ గూఁతు నలమట గనుచుం
గాంతి దొలంగుచు వ్రాలెను, జింత వనం దనదు కాంతి చెదరఁగ వ్రాలెన్.

గీ. వారుణీసేవతనదుదుర్వార*మహిమ, మంతికంతకుఁ దఱుగనొయ్యన నెనుకకు
మేను†నొగులంగ నప్పుడుభానుమంతు, డధిక (దీన)స్వరూపంబునధిగమించె.

సీ. అసుర క్తమండలుం డగుచుఁ బూర్వాగమ మూని ప్రబోధ మిం పొప్పఁజేసి
సర్వవర్ణాశ్రమాచారము ల్నడిపించి తా సత్పథంబునఁ దనరి నిలిచి
నలుదక్కులను గరంబుల (చేత) నలగారి చక్రిసద్విజవృత్తి చక్కనునిచి
కుముదంబులకుఁ బొంగు గ్రుంగునట్లు మెలంగి పద్మిని కామోదపటిమ గఱపి
కాలగతి వయసుమించినఁగడఁకదక్క, శాంతిగైకొని యుపరాగమాంతమంది
నసువు సుచి కిచ్చి పరరక్తభావుఁడగుచు, నఱలునానందవారిధి వ్రాలెనినుఁడు.

గీ ప్రాచి పశ్చిమదిశయుఁజేపట్టి యూఁడు, బంతిగాఁదిత్తరచ్చువిస ట్టినూర్యుఁ
గానిచో నెద్దికత మన్యకాల మెడయు, నరుణిమచ్చట సంజలఁబరఁగుచుండ.

గీ చండమార్తాండకోళిరఖండసహ్నా, కీల నెంతయుఁ గ్రాఁగినఁ జాలఁజాల
నగణిను భజించె నాజగతాతపమున, దండినెఱుపెక్క బ్రహ్మాండభాండమెల్ల

క. కొండలకు మేలుబంగరు, కొండలరాయనికి మైత్రి గొనకొనఁ జివురుల్
మెండుకొనుమావులకు దరు,షండములకు నట్టియెడఁగచాళచి యమరెన్.

మ. తను లోకంబులు లోకబాంధవుఁ డనం దాఁగర్మసాక్షిత్వముం
గొను చత్యున్నతిఁ గాంచి కాలగతిచేఁ గుంఠీభవత్తేజుఁ డై
చని యవ్వారుణిసేవ గైకొనియె నుష్ణప్రాంశుఁ డ ట్లౌటచేఁ
గనియెన్ ఘోరగభీరవార్ధిపతనాకాగోరుపాతిత్యమున్.

---

* రతిల- †నొగలం-గ

సీ. సకలజగచ్చరజంతుసంతానసంతత నేత్ర రశ్మిసంతతులతోడఁ
జక్రాంగదాంపత్యసరసాభిలాషసంఘటనైక హేతుభాగ్యంబుతోడఁ
గనుధారణక్రియాధావదుచ్చావచపక్షభృద్వ్యాప్తిభరముతోడఁ
బద్మినీముఖపద్మభవ్యతరామోద కారణాదృష్టవైఖరులతోడ
నస్తమించెను జలరాశి నతిరయమున, వనధిజల మెల్ల నధికపావనతఁ జెంద
దొలుత నుడి నెడునుడువులఁ గడలుకొనెను, బెడఁగు బోఁడిమి గైకొన్న పెద్దవేల్పు
గీ. అక్షిగతురీతి జనులు దన్నక్షిగతుగఁ జలుపఁ జైరి పితృప్రసూసంగియనుచుఁ
గలుష మదినోవఁ గడిగి వలయునసిరియొ, వనజమిత్రుండు వేగంబ వనధిమునిఁగె
సీ. ఇనపాతకృత మైనఘనవివరంబునఁ బైకెక్కు బాడబప్రభ యనంగ
జలములోనుండి యుబ్బలు తోఁచి మీఁదికిఁ బొంగు లేఁబవడంపురంగ నంగఁ
గాలుండు జక్కవకపమది నేర్పఁగఁ జిందించి పొడమించు చిచ్చనంగఁ
గుముదిని నిద్ర పైకొనకుండ వసరాశ వెలయించు దీపంపువెలుఁగనంగ
నప్పుడు సూర్యుండు హరియూటవలెసితోడఁ గొంతదవ్వేగియుతఁడభ్రంగు కిపోనఁ
దీరమున నిల్చుగరుడని తెటయనఁగ, నింపు నలుకొత్తె సాంధ్యరాగంపుసొంపు.
చ. అరయఁగ సర్వమిత్రుఁ డగునట్టి యినుం డనుగంగ నింక మా
కిరవులు సేరి సన్నడఁగి నొప్పటి యుండెడి వేళ యే నిశా
చరుఁ డధికారి తాఁదృశుల సౌఖ్యము గాంతు రటంచు సంకుల
సర్వములు సేయుచు న్విహగజాలము సేసెఁ గులాయసీమలన్. ౧౩
ఉ. తారలఁ బెండ్లిగూడఁ బ్రమదంబున రా జగు దేర నింపు సొం
పార నభోంబురమణి యాకసపుంబలు వేదిమీఁద వి
స్తారముగాఁగఁ గప్పుసుమజాలము నించెను నా నభంబునం
దారక లుల్లసిల్లెఁ గలితద్యుతు లెల్లెడఁ బర్వుచుండఁగన్. ౧౪
క. చండాతపతప్తదిశా, శుండాలము లుదధిఁ గ్రుంకి శుంభచ్ఛుండా
దండములఁ బైకిఁ జిమ్మఁగ, నిండెడి శీకరము లనఁగ నెఱసెం దారల్.
చ. పగ లొనరించు చుగ్రకరభావము గైకొని మమ్ము నేఁచు మాం
దగు లయినట్టి పంకజపితానము నేదు నినుండు వోయె నె
వ్వగ మది మాను మాని నని వారణ శీతకరుండు రాజు దా
నాగెఁ జను దెంచు నంచుఁ జెలువొందెను మిన్నునఁ దారకాప్రజల్. ౧౫

గీ. పుట్టినప్పుడుసుత వహ్ని యూర్వాని కువలయంబు(నేఁచెడు)నిను(జేగ నట్టి కాని
గానములకుమాటలున్నె కొన్న కొమరురాజు,వచ్చునని తారకాప్రజవఱలెఁజదల.

సీ. రాణ సక్ప్రత్నజారాతులు గడిదేఱ ద్విజవృత్తు లెల్లను దెంపువాఱ
జారచోరస్ఫూర్తి చాల విజృంభింప సరసులసౌఖ్యవైఖరి కృశింప
వరధర్మవిజ్ఞానవార్తలు నశలంగ నమృతాభిసంధి చయ్యాన మెలంగఁ
గుముదంబుల మెలంగుకొంకు శంకను జెందఁ బరఁగి ప్రదోషంబుపటిమనంద
నంజనాచలరోచిర్న వాభ, కాంతి, భంజన మొనర్చు చాయ లపారములుగ
నంధకారమహాకలి యావరించె, నఖిలదిశల నరాజకం బైనయపుడు. ౧౮

ఉ. వేలుపుఱేఁడు నామయుఁగు వేకొని యమ్రాతనస్నాటిఁ జెంద న
జ్జాలి ననూయ పుట్టఁగ విచారము సేయ కభావమంచు న
న్నోలి రచించె గౌతముఁ డహో యిదె రూపము నాబలంబు లో
కాళి గనుంగొనన్వలయు నన్నగఁ జెలసెం దమశ్ఛటల్. ౧౯

సీ. తా నొకబలియుఁడే తరణి లోకాలోకగిరిదుర్గమునఁ బడి కరము లన్ని
గలిగియు నావలెఁ గడవఁగా శక్తుఁడో మెట్టులో నారాక మెఱిఁగి నీళ్ళఁ
బడెఁ గాక పట్టరో భవ్యనున్నామగంధమున నతను బట్టఁ దమము శక్తి
గాంచెను నారాక గననియచోటనె తనకాఁకలును దాను బనికివచ్చు
నంటరానివానియందుఁ దా నసువెల్ల, దాఁచి పోయెఁ గాన దక్కెఁ దనకు
ననుచు వేగ వచ్చె నన బలునీలిమ, గప్పికొనఁగ నిరులు గప్పికొనియె.

సీ. నే ననిర్వచనీయనిజరూప మగు చనాదిత మెలంగుచుఁ దత్త్వధీ నడంచి
వెలయు నవిద్యనై మెలఁగెద మచ్ఛబలతఁ గాంచియే యమూర్త బ్రహ్మ మయ్యె
నటుగాన నాయందు నసురు కారణలక్షణం బతివ్యాప్తిదుష్టంబు గాదు
బ్రహ్మవిద్య యెటుండ్న బలవత్ప్రమాణంబు మఱి గుహాశయత బ్రహ్మంబు నేన
యఖిలమును నాదురూపంబునను సరించి, నిలుచునో లేదో చూతుఁ డీనిఖిలజనము
లనెడి వైఖరిరోదసు లాక్రమించి, యంధతమసంబువరఁగెఁ బయుంబు పెరుఁగ.

క. ఘోర తమోబల మయ్యెడ, నేరీతి వచింప శక్య మేరికి నైసర్గ
ధారాళతరవివేకవి, హారులకును వస్తు వరయు టరుదై తోఁచెన్. ౨౨

గీ. చంద్రతారావివాహంబు సమయ మనుచుఁ, గాలకజ్జలకారుఁ డఖండపద్మ
జాండమంజుకరండంబు నిండుకొనఁగ, నునుచు కాటుక యనను ఘనతమంబు.

ఉ. వేళ యెఱింగి సూర్యుపయి వేళము వచ్చుగుహాంతరాళధా
రాళతమంబు వెంట గ్రహరాజహతమ్యతు లౌట వచ్చి య

వ్వేళ నినుండు పోవుటకు వేదనఁ గుందుచునుండు జ్యోతులో
నా లలిమించుఁ గప్పు పయి నల్వుగ నొప్పు గృహప్రదీపముల్. ౨౪

క. వడి నినుఁడు చనఁగ వెంబడిఁ, బడిచనఁదడఁబడుచుఁ జిక్కి బలుసిరులుగొనన్
వడి యుడిగి యచ్చటచ్చటఁ, బడియుండెడురత్నము లనఁగ భాసిలుదివియల్

చ తలఁపఁగ శబ్దమాత్రవిదితం బగుచున్ గుణమాత్రహీనతన్
మెలఁగుచు నప్రతీతగతి మేనురసంశయవృత్తి నందుచున్
బలునస్మృతంబు వాదములపట్టగుచుం గరుణాప్రయత్నముం
దలకొని కుప్రబంధమతిఁ దాఁకొని యుండెను లోక మత్తటిన్. ౨౫

ఉ. రాజవియోగవేదనఁ గరంబుఁ గృశించి తమంబుఁ గాంచి ప్రా
గ్రాజనిభాస్య రాణసెడరాఁ జనుదెంచును వేగ మంచు వే
శౌజలజాక్షి దెల్ప నతిలాలసమూన........దన్ముఖాం
భోజము నవ్వుపూనె ననఁ బొల్పెసఁగెం దొలితెల్పు ప్రాగ్దిశన్. ౨౬

చ. విరహిజనంబు నేఁచ నశివేగము వచ్చు ననంగవీరుభా
సురతరకేతకీశరముసొంపున రేక, తదర్ధచంద్రసుం
దరవిశిఖంబునా నగము, తజ్జయకారణచక్రమో యనన్
సురుచిరబింబము న్వహుసఁ జూడఁగ నొప్పెను ప్రాక్కకుప్పునన్. ౨౭

—♦ చంద్రోదయవర్ణన ♦—

క. అలప్రాచి కుంకుమచ్ఛవి, నలరెడుమోమునను నీల మగుమృగనాభిం
దిలకము దిద్దె ననంగాఁ, గలువలచెలి కెంపుమేనఁ గప్పపు దోప్పెన్. ౨౮

సీ. విరహిజనంబుల వేఁగింప మారుండు తెలివిఁ బెట్టిన గండదీప మనఁగఁ
గమలచక్రము తేర్పఁగడలితోఁ బొడముచు హెచ్చిసొచ్చెడువింతచిచ్చనంగఁ
గుముదినిపాలింటి కొమరారు పూర్వంపు బలుతరంపుఁదపంపు ఫలమనంగఁ
గలశాబ్ధి వెడలి వెన్నెలపుల్గునిసువులం బోషించు నును వెన్నముద్ద యనఁగ
విరహిమోహాకకరకాండవిసరమండి, *తస్మరైక్షవవృక్షకోదండ మనఁగ
దండిరుచులనజాండంబునిండుకొనఁగఁ, బండువగవచ్చె నైందవమండలంబు.

చ. †నలువటి యంధకారవసనంబు ముసుంగిడి యున్న యద్దిశా
లలనల మేనఁ గప్పు శిథిలంబుగఁ జేయుచుఁ గప్పురంబుఁ దా

* తస్మరైక్షదవృక్ష † నలుదరి-మూ.

లలితకరంబుల న్నినిచె లాలిత మీఱి నన న్నిజచ్ఛవుల్
నలువెసల న్నెలంగ నలినంబులసూడు వెలింగెఁ బొంగుచున్. 3౧

చ. సరసులు స్రుక్కెఁ జక్రములు సంగతి దక్క వియోగమానసం
బరుదుగఁ బొక్కెఁ గల్వగమి కందము లెక్కెఁ జకోరపాళికల్
శరబడి వొక్క ఘూకములసంస్మృతి నిక్క ధరాళి నూష్మము
ల్బరువడిఁ జిక్కెఁ జక్కెఁ గనుపట్టెను రిక్కలతేఁకు గ్రక్కునన్. 3౨

సీ. సురలయాఁకటిచిచ్చుసాబగార్చు మేఘంబు పాంథులపాలింటిప్రళయవహ్ని
జారమలిమ్లుచోచ్చాటనమంత్రంబు హాతదృష్టిపేచకేద్ధాంజనంబు
కుముదిని నేపెము కులదేవతామణి యురుచక్రసంతాపహుతభుగరణి
సరసజీవంజీవసంజీవనౌషధి తాపదరిద్రతాదానకర్త
తంద్రి నుబ్బించునందంపుదాఁపురంబు, పొసఁగు తమ్ములబసలికపుట్టినిల్లు
కళలు నాఱుపదింటికిఁ గాణయాచి, చెలఁగుఁ జుక్కలతెరువున సితమరీచి.

చ. హరునకు సొమ్ము కమ్ము జలజాకరపాళికిఁ జక్రవాకసం
సరణము కీడు దోడు జలజంబులసామికిఁ గైరవాటవీ
స్ఫురణము పొందు విందు సురభుక్తి(క్తి) భవ్యచకోరపారణా
చరణము పొంగు రంగు గని చాల వెలింగెను నింగి చెంగటన్. 3౪

సీ. కలశపాథోరాశిగర్భసంజాతంబు ప్రాగ్గిశావసథవిభ్రాజితంబు
విమలనిజద్యోతవిశదీకృతాశంబు నభ్రంలిహాదభ్రవిభ్రమంబుఁ
గాశికసంచారకార్యధౌరేయంబు నురుకరోద్ధూతపద్మోదయంబు
బహుళద్విజాళిసంభరణప్రవీణంబు నుపకంఠతారాళియోజితంబు
దివి నేరబడె శశభృత్పైరావణంబు, రుచిరతారకమార్గసగోపురంబు
భవ్యనక్షత్రవీథికాబంధురంబు, సంకుసకసద్గ్రహగ్రామసంకులంబు. (?)3౫

గీ. క్షీరజలరాశిదీప్తిసం(శీ)వనంబు, పంకరుహకాండఖండనపండితంబు
పక్షయుగధారి తారకావర్తచారి, రాజిలుచునుండె నవ్వేళ రాజహంస.

క. చెన్నారుచుండె వెన్నెల, మిన్నా వెన్నెలలతేట మించియొసఁగఁగా
నన్నలినజాండ మొప్పెను, సన్నపుఁ దెలికప్పురంపుసంపుటముక్రియన్.

క. చందురునివంటిబిడ్డని, పొం దెడయఁగలేక పాలమున్నీ రరుదే
నింపెల్లఁ బాలు నిండెన, నందగె లోకమునఁ గుముదనాథాంశురుచుల్.

సీ. కలువలగములచొక్కపువాసనలతోడఁ గమలసంకోచంబు ఘనతగాంచె
వెన్నెలపులుఁగులచెన్నుఁదనంబుతోఁ జక్రాంగఖేదంబు చాల మించెఁ
జంద్రకాంతోపలస్రవదచ్ఛవారితో విరహినేత్రాంబువు ల్విస్తరించెఁ
గాకారిముఖజంతులోకాభయంబుతో జారులమది భీతి సందడించెఁ
బుడమిచెలి మేనఁబుట్టిన భూరితాప, భరముతో నంధకారంబు పఱవఁబోచ్చె
వలులనెఱితావు సద్గుణావలులప్రోవు, నీరజంబులదాయ వెన్నెలలు గాయ.

క. లోకాలోకాంతరమున, భీకరమై యుండుతమము బెదరి గిరిగుహా
కోకహృదంతరసీమలఁ, గాకెక్కుడుఁ బాఱి యుండఁగల దీవేళన్. ౨౦

క. చలివెలుఁగుచాయ తమముం, గలయన్ హరియించు ననుట గాదబ్రము కో
కులహృదయము నిది చిత్రము, తలఁపఁ దమోమయముగాఁగఁ దప్పుచి చేసెన్.

ఉ. అడరి తమంబు సర్వజగదాత్మకవస్తువు గ్రమ్ముచుండఁగా
వడఁచెను గోవిలాసముల నత్తను మంతయు వస్తుదృష్టి చే
పడఁగ నొనర్చె సద్వ్రతతి భవ్యముదంబుధి నోలలార్చెఁ దా
నెడయఁ డుదారవిష్ణుపద మిాద్విజరాజు మహాత్ముఁ డెన్నఁగన్. ౨౧

గీ. తలఁప నబ్బుర మిాకళాధరునిగోవి, లాసమాధుర్యమహిమంబులబ్ధవర్ణ [గ
హృదయములుతత్ప్రసక్తిగా నెంబలుకరఁగ, కుండుఁ దెలిఁజాలుగరఁగుటకొప్పికొనఁ

సీ. నిజగోవిలాససన్నిహితనానాపదార్థప్రపంచంబున స్తృప్త మగుచు
మాధుర్యము ప్రసాదమహిమతో నెనయంగమిగులనర్థవ్యక్తిమెఱుఁపు గొనఁగ
నన్మృతవాగాదిదోషాత్మకతిమిరంబు దూలింప స్వస్థలంకారరసము
లలరారఁ బ్రత్తబంధాదివిశేషము ల్వెలుఁగ శుచిరసాస్వాదిరసిక
వరకవులుమెచ్చినవరసాస్వాదమందఁ, గుకవిబృందంబుత్తస్నప్రపకటమహిమఁ
జూడఁ జాలక స్రుక్కఁగ జోడులేని, లాలితి వెలింగె మేటి కళాధరుండు. ౨౨

చ. ...మొక్కఁ దేప్రబలునొందుగుణంబు గనంగలేక వి
స్ఫురణము దక్క లోకమున శోభిలఁజేసె గుణావ్యవస్థ దా
విరహిజనాంతరంగములఁ బెందమమున్ గుముదంబులందు ని
బ్బరపురజంబుగాకరి............గిరిసత్త్వము న్నుపచున్. ౨౩

క. వెన్నెలరాయునివెన్నెల, వెన్నులపైఁ బర్వ గిరులు వృక్షము లెల్లన్
వెన్నెలజిగి గిరితరువుల, యన్నలుఁ దమ్ములు ననంగ నలరెన్ ధాత్రిన్.

మ. తొలుపక్షంబునఁ దారకల్ విరళతం దు............తంతకుం
జలిని గ్గక్కుడుచాయఁ జేకొన మదిన్ సంధిల్లె నిత్తెల్వి తా
రలు మేటుల్ మగఁ డేఁకుదేరఁ బరమార్గ్రింబై నభావంబునం
జెలువొప్పన్నదు రేఁగి *తత్తనువు నాశ్లేషించె నంతేనియున్. ౪౭

గీ. మృదులశీతలకరముల......చుఁజేసి, కువలయానంద మొనరించెఁ గూర్మిరాజు
కువలయానంద మొనరింపఁగోరు వాఁడె, రాజనుచు నెన్నుదురుబుధరాజితెల్ల

చ. ఇరుఁడు చనంగ సందుగొని హెచ్చినరక్తత నైంద్రిఁ బొంది య
...నిన్ని శాచనుఁ గొ.దూరమునం గర మంది నన్ను న
య్యమనిపతిప్రశం జెనక నేపునఁ జేరెను నీవిఁ జూడు నీ
పని యని పద్మినీరమణి పద్మముఖంబును వాంచె గ్రన్ననన్. ౪౯

చ. సరసి తుషారశీకరసంగతశీతుషారశీకరో
త్కరఘనబాష్పపూరములు గ్రమ్మఁగఁ దామరమోము వంచి యుం
తరతరులీనభృంగచయతారనినాదము లుప్పతిల్లఁగాఁ
బురణ దొలంగి జక్కవలు పొంగక పొక్కఁగ నేడ్చె స్రుక్కుచున్. ౫౦

క. రతు లుడిగి పొంత ద్విజవం, పతు లడలఁగఁ జూచి(చూచి)పాపక్రియకున్
వెత గదుర సరసి లజ్జా, నతముఖియై యుండె నపుడు నలువెడలంగన్ ౫౧

సీ. తనతమ్ములను జేరఁ దలఁపఁగఁ బగవాని శరబడి తొవల సంసర్గఁ జేయ
ఖరకరుం డగునిచుం కుముతీప్రశేఁ గడంగి పవలుగాఁచించు నుత్పలవిచికిల
బాద్యాగారంబులఁ బడిపోవు యున్నాపు మధు రాన్నములులేక మాఁడఁజేయు
నిడుఁ గాఱఁబోలి చల్లపరాజు చనుదెంచి బెడఁగుకరంబుల వెడలఁ దిగిచి
కలువపూఁబళ్లెరంబులఁ గఱపుదీఱ, హితరసాన్నము గల్పింప నింపు గాఁగ
నారవస్తుతు లెసఁగంగ నారగించెఁ, దనివిమదిఁదీరఁగ మధువ్రతద్విజాళి౫౨

ఉ. చల్లనిరాజు వచ్చి కరసంగతిసేయు నిమంకు సీయుఁగా
కెల్లఁ బొలంగ నంగసుఖ మొంతయుగా సుఖనిద్రఁ జెందెఁగా
కెల్లరుఁ బద్మినీరమణి యెప్పుడు నుల్లను చంద్రునందు రి
క్కల్లకు మెత్తురా యని పకాపక నవ్వెఁ గుముద్వతీపతుల్. ౫౩

గీ. సరసులకమిత్రుఁడగు నెమాచందమామ, యలఖరాంసుంకుదస్మేమియాదరించెఁ
గాఁకగావించిజీవనగ్రాహిగాఁగ, ననుచు సవునవ్వొననఁ గల్వ లపుడు విరిసె.

---

* త తరువు.

గీ. ఆర్యు లెల్లఁ బ్రసాదమాధుర్యముఖ్య
సద్గుణాలంకృతుల కెల్ల జన్మభూమి
యితఁ డనుచు నెన్నుదురు నిన్ను నెట్లు తద్వ
యోభిపజ్ఞానకలన నింపెసఁగునతులు. ౬౬

గీ. అసితరుచి మించు హాలాహలముకంటె
వెలివెలుంగుల యీచంద్రవిషము మించు
నసితవిష మెల్ల మ్రింగెను హరుఁడు రాహు
వీని మ్రింగియు నోపక వెడలనుమిసె. ౬౭

గీ. సైంహికేయు వివేకంబు చాల కీవు, ద్విజులరా జని మ్రింగక విడిచి తేల
వీనిద్విజ*సంతతిద్రోహి వీనఁగాడె, మహిఁ బ్రసిద్ధికెక్కె నీకుఁ దమఃపదంబు.

సీ. ఘనతమాగమములు గాంచితి వేరీతి వానియూంతరములు గాన వైతి
రహి నన్నియును బదార్థము లెట్లు దెలిపితి వ్యాప్తి నకుంఠితవడయ నైతి
వాగి నపూర్వాలోక మొందితి వేగతిఁ బ్రాభాకరచ్ఛాయఁ బడయ నైతి
పురుతమోహతి నెట్లు లొనరంగఁ జేసితి సత్ప్రకాశముఁ జేయఁజాల నైతి
కాదు తెలివికిఁ బదవిభాగంబు సేయ, వ్యాకరణవేత్తవై యెట్లు వఱలితీవు
జగతి నెన్నఁగ నీవతిజడుఁడ వయ్యు, నహహ యెట్లు కళానిధి వైతిచంద్ర!

గీ. చంద్ర సన్మార్గవర్తివై జరుగునీకు, సత్ప్రకాశంబు సేయుఁగఁ జనదె చెపుమ
సరవి దప్పంగఁ బలికితి సత్ప్రకాశ,మిలఁ దమోగ్రస్తునకు నెట్లు గలుగనేర్చు.

గీ. అకట పదదర్శనమ్ము కరాగ్రమునన, యున్న దని చంద్ర యేటికి నుల్లసిలెదు
సంధివేళలఁదమము మస్తరముగాఁగఁ, బ్రకృతిభావంబె తెలియఁగఁబడదునీకు

గీ. పంకజాతారి సంతాపపదమ వగుట, వాసికెక్కను నీకళావత్త్వ మెన్న
నకటకట నీవు జడభావమందియుండి, యరసిచూడ మహత్త్వంబునంది తెల్లు!

గీ. మేనిది నిశాసహాయత మెలఁగె ననుచు
సామ్యవైరంబుచే బాధ సంఘటింపఁ
జనునె పద మాద్యము హరిద్ర నొనరఁ బలుక
శబ్దమాత్ర సమాయాతసమతఁ గంటె. ౭౩

గీ. †నలినబాధక గుణవర్గణాంబులోన, గణన గొనలేవు ముగుదలఁ గ్రాఁచ నీవు
అరసి చూడంగనిది చిత్రమయ్యె నెట్టు,లవని నిన్నుఁగళావంతుఁ డనిరిబుధులు

*సంపతి-మూ †నలినబాంధవ-మూ

చ. హరియణుమాత్రమానసమునందు జనించి మరుం డనంగుఁ డా
కరణిని నీ వతీంద్రియతఁ గాంచితి వేని నిశేశ మాకు సౌ
ఖ్యరమ ఘటిల్లదే యటులు గామి వియోగులభాగ్యహానియే
హరిహరి తప్పనాడితి ననంగుఁడునయ్యు నతండు నేఁచఁడే. ౭౫

చ. చలువలరాయ నీకు హరిసన్నిధి వర్తిలుదాన నౌటచేఁ
జలియల నైతిగా వరుసఁ జెప్పఁగ నైనను నన్నుఁ బ్రోవుమీ
చలియలి నేఁచుఁ దోడనుచుఁ జెప్పఁగ వింటివె యింత చెప్పఁగా
వలవదు తోడనే పొడమి వచ్చినచెల్లెలియిల్లు నిల్పితే. ౭౬

ఉ. తమ్ములమేల్* నిజోదయత దాసినయాతని కూల్చి సుప్రభా
తమ్ములఁ బక్షపాతసుఖితమ్ముల సద్విజరాజచంద్రజా
తమ్ముల నెప్పుడుం బొగలఁ దద్దయుఁ జేయుచు నుండు నీకు నో
తమ్ములదాయ సద్గతియుఁ దద్ద్విజరాజత గల్గె నెట్లొకో. ౭౭

గీ. రాణ గైకొని నే ద్విజరాజ ననుచుఁ, జెప్పికొన నీకు మదిలోన సిగ్గుగాదె
విప్రయోగులపాలింటివేరువిత్తు, వది నిశాచర నీకెన్న †ననుచితంబు. ౭౮

సీ. పదియారుదినములు ప్రాప్తమా వెంటనే యతిగెడుసిరిక మి న్నందికొనుచు
ద్విజరాజసాంగత్యవృజినంబు గైకొంచు సరసులు బెగడెడుచాయఁ గనుచు
ద్విజవృత్తిహరియించువెరవులో మెలఁగుచుస్వప్రకాశోన్నతి చన మెలఁగుచుఁ
జెలఁగి మాన్యక్షేత్రములనాక్రమించుచుమావంటియనదలమన్నిగొనుచుఁ
దెరలనికలంక మూనుచుఁ దిరిగితిరిగి, యడిగిపోయియధోగతిఁబడెదునిన్ను
...ద్విజరాజవని...యెన్నకొనెదు, కోశకారులు జగతిలోఁ గొఱఁతపడరె.

గీ. చంద్రత్వద్వాచక(ంబగు)చంద్రపదము, పలుకు విపరీతలక్షణాకలిత మగుచు
ఖేదకారిత్వ మిది వింతగాదు తెలియ, దర్శపదము విరుద్ధబోధకము గాదె.

క. కిరణసితరుక్కలంక, స్ఫురిత‡తాసీ(ల)రుచులొదవఁ బూర్ణేందుఁడు సం
హరిణారిఁ బోలు నేనియు, విరహిమృగము వీనిఁ గనుచు విడుచు నసువులన్.

క. కరము సుఖంబొనరు బుధ, స్ఫురణంబున జగతి నీకుఁ బొడమినబుధవి
స్ఫురణంబు జగదుపద్రవ, కరణం బని యెన్నవయ్యెఁగా భువిఁ జంద్రా!

క. సకలాలంకృతి వేగతి, నకట లలితచిత్రరూపకోపమ్యంబుల్
వికలములు నీకు మఱి దీ, పకభావవిరోధములును బ్రకటం బగునే. ౮౩

*మేలునిజోదర-†ననుచితంబె. ‡స్ఫురితాసీరుచు-మూ.

వస్తువు గ్గొను నల్వ పశ్యతో హరచోరుఁడని పాపములలోఁయు నలయహీన
బలములఁ గాఁపుంచి పడ వైవఁగా వాని నటుచేసి తద్ధనం బంత గొనుచు
మమ్ము వేధింప వచ్చితిమలయపవన,మనవిగాఁ జెప్పెదను నాదుమాటవినుము
ధైర్యమనియెడునొకమహాధనముగలదు, వెన్ను నకుదానిలాగెడు వెరపుగనుము
చ. పురహరమూర్తులందు నొకమూర్తివి బాలసమీర నీవుగా
హరునకు నెప్పు డక్షిగతుఁ డైనయనంగుని క్రింద నిఁగఁగాఁ
బరిణతి మయ్యె నెట్లు మది భావము నీ కళిమూనశూన్యమే
హరిహరి తప్పఁ బల్కితి వనంగత నీవుఁ బిశాచ మాదువున్. ౧౧౨
గీ. బాలభావత జడుఁడవై వచ్చుకీముఁ, దెలిసికొనలేక ననుడాయుఁదలఁచి పవన
వచ్చె దేటికి మోసంబు వచ్చు నీకు, ఫణిశయానునిసన్నిధిపట్టు మాకు.
క. కట్టా యేఁచెదు చెలువులు, చెట్టలపాలయ్యె నేమి*చేరెడుఁ బుట్టక
పుట్టవ యాఁదోఁడులతో, నుట్టిపడితె యాకసంబునుండి సమీరా. ౧౧౨
ఉ. కందపుఁగొండ నండగొను కట్టిఁడి పాపవిషాగ్నికీలలం
జెందఁగఁ బోయె నీజడిమ శీతత గల్గినఁ గాఁక చేయుదే
మందత నిట్టి ధీ యొదవె మానగు శైత్యము నీకుఁ గల్గెనా
యందలి దందశూకచయ మంది గ్రసింపఁగ నిందు వత్తువే. ౧౧౩
గీ. విరహిజనముల ప్రాణముల్ వేగఁగొనఁగఁ,బవననీకెట్లుదగు జగత్ప్రాణసంజ్ఞ
యశ్వకర్ణాదినయమున నది పొసఁగు, నొండె విపరీతలక్షణ నొనరునొండె.
గీ. నిరతిశయమత్తనూష్ణిమ నీకు నెట్లు, లుష్ణిమ యడంగి శీతత యుద్భవిల్లు
నాతురతఁ గానిపనికి నీ వరుగుదెంచి, తహహ జడునకు విజ్ఞాన మబ్బునెట్లు.
గీ. పాంసులకు నిన్ను నుండియుఁ బడనిపాటు, లెట్లు లన్ననుజంద్రశీ(తేం)ధనమున
నతనువహ్ని సమింధనంబగుటయరుసు,మలయపవమానపయినీవుమలయకున్న.
క. మాయన్న శమనుఁ డనుపఁగ, మాయన్నా వచ్చినావె మమ్మరయంగా
మాయన్నదూత వగుట, న్నాయున్నయుఁ బోలె నీవు మమ్మలఁచెదవో.
చ విరహుల నేఁచుపాతకము వీడిఁడి వోవునె జాడ్యభుంజతా
భరమునఁ గుంచి బల్లలలపాలుగ నుంచి భ్రమంబు నించి రూ
పరిదిగ డించి యప్పు గవు లంట రచించి యహీనభీతి మే
దరము రచించి నిన్నుఁ బలుశ్రోతల బెట్టెడుఁగాక మారుతా. ౧౧౪

*చేరెడుబట్టల్ పుట్టలయాం-మా.

గీ. పాంథజనదాహ మణఁగింపఁ బవన నీకుఁ, జెల్లునసలాభిధానంబు చెల్ల దనిల
శబ్ద మచ్చట నిత్యసంసర్గఘటన, మహీజనంబుల కెల్లఁ బ్రేమాదికంబు.

చ. మలయసమీర, రీతి గన మంచిది శబ్దము నువ్వు శైత్యముల్
బలువులు సుప్రసాదత యపారము మాధురి హెచ్చు వాసనల్
గలుగు రసంబు పూర్ణ మని కా వినుతించు ఘనాళి యట్టినీ
చెలువపుఁ గీర్తి నాచెవుల చెంత (నితాంత) కఠోర మేలొకో. ౧౧౦

— । శుకకోకిలాద్యుపాలంభనము ।—

క. కలకంఠి యిట్లు గందపు, మల మెలఁగెడుగాలిఁ బల్కి మానక శుకకో
కిలబర్హిణాళి హంసల, కలకలముల కలికి పలికెఁ గటకటపడుచున్. ౧౧౧

గీ. శుకసుకవి నీకవిత్వంబు శోభగాంచు, మధురతరవాక్యరచనల మదనమూర్తిఁ
డోంటిపునై నీసుమీఁ దెక్కనోర్చి తెల్లు, విమను ముద్దుత్తమతనిగోవితతిగాదె

గీ. యోగిజనులకు నానంద యోగ మొసఁగు, నతిజజ్ఞా యోగులకు నెల్ల నరతిఁ జేయు
నీమధురోక్తి యీయుక్తి నిజము సుమ్ము, శుకమృదూక్తుల కైవడి శుకవతంస.

చ. హరిపదదేశ మందు మహామధురంపు రుచుల్ స్వజిహ్వకిం
పరుదుగ నాని మాధవసమాశ్రయకైకసబద్ధబుద్ధి మే
లిరవగునట్టి నీకుఁ దగునే శుకసత్త్వము మెన్ని చూడుమా
హరిహరి యోఁడుఁ జేవలకు నాంతర మెల్లను నొవ్వఁ బల్కఁగన్. ౧౧౪

చ. నలువ మొగర్చె ఖాణము ఘనం బగుశర్గరగ యోగదర్థముం
దెలియక శబ్దసామ్యమునఁ దియ్యనిచక్కెరఁ బెట్టపాగి ర
ట్టుల నయిన న్నిజోక్తులఁ గఠోరత మానుమ నీకుఁ గీరమా
తెలిసెఁగదా విధాత్రుఁడు విధించినకార్యము రిత్తపోవునే. ౧౧౫

క. సుక మాననీక చెవులకుఁ, సెక మాటి కొనర్చ నిది రసికమాధురియే
యిఁక మానుము ముఖజితకిం, శుకమా చల మేల బాలసుకుమారకమా

చ. అనుసమయాపతద్విషధరాగతసన్మదనత్తవానువ
ర్తన లొనగూడియు న్విషధరగ్రసనోగ్రత మించి తోశిఖం
డి నిను నుతింప మైఁ దలఁకు కివిఁ గలాపము కేశపాశమై
యొనయ యదూద్వహుండు ధరియించుట యెట్లులొకో మయూరమా. ౧౧౬

శా. లేదావంత యనుంగు నెవ్వగల జాలిం బొందఁగా నేరికిన్
లే దావంతయుఁ బెంచె నంచు మది నోలిం గూర్మె యమ్యోన్యశిఖి

నాదాఱిన్నినుఁ బెంచమార్చ నిఁక నెన్నం గొంచెమా పాపముల్
రా దావ్యాకృతి దా నిపాతితమయూరవ్యంసకంబే కదా. ౧౧౯

సీ. చతురాననాకృతి సతతంబుఁ బూనుట గగనపథంబున గతులు గొనుట
నీరజంబులయందు నెఱిఁ గూర్మి వడయుట మాధవుచెలువు రా మదిఁ బొదలుట
ఘనకాలమున నప్రకాశతఁ బొందుట యురుధరాంతరసీమనుండి పడుట
కాలవృత్తులఁ గాంచి *కాంచముల్గా నుంట ఖగశబ్దవాచ్యత గలిగి మనుట
హంసనీకును ననుఁగన్నహంసునకును, దారతమ్యంబుగలుగు నెతలఁచిచూడఁ
బోఁడిమిఘటించుమాతం డ్రిపొందుడిగిన, యిందుఁగోఁబొందునీకెందునిందితంబు

ఉ. పాలును నీరు నేర్పఱుపఁ బాల్పడునట్టి(ది) గోపకన్యకా
పాలు నుదారకీర్తిరుచిపట్టిది యంచను నిన్ను నెన్నఁగాఁ
బాలయినట్టి నాదుమయి భావజుతూపుటయంపగుంపుపెం
బాలుగఁ జేసి కన్నుజడిపాలుగఁ జేసితి గా సితచ్ఛదా. ౧౨౦

చ. మును దమయంతి నైషధుని ముచ్చట దీరఁగఁ గూర్చి కీర్తిఁ జే
కొనియె మరాళచంద్రుఁ డదిగో లె భవత్కులమెల్ల నిర్గలం
బన నలరారు నమ్మహితునట్ల చరించుట నీకవశ్యమే
విను మటు గానఁ గృష్ణునకు వేచని తెల్పుచు నన్నుఁ గూర్పవే. ౧౨౧

క. కవికి వైదగ్ధ్యవలె నా, కవి కావైదగ్ధ్య యిష్టగతి ము న్నలరెం
గవిరాజ నీకు నేనుం, (?)విమలమతి నిష్ఠురాల భావింపఁగదే. ౧౨౨

గీ. తుల్యరుచిపక్షయుగమునఁ దొలఁగువానిఁ, గమలముల మేలు సైఁపక కందువాని
మేను నకలంకమైనను మెఱయువానిఁ, గూడకుము హంస తదితరగుణరిరంస.

చ. అనుపమమానలబ్ధసరసాగమపల్లవసేవనక్రియా
జనితము లైనమాధవవశంవదతాద్విజవర్యభావముం
గనినటువంటి నీ కకట గాలిమఁ గణఁగొగరెక్కి పంచమ
ధ్వని వచియించు †టిట్టు లుచితంబగునే పికమా తలంపఁగన్. ౧౨౪

చ. అకట సపక్షపాతత నయంబును బూనితి వంచు నమ్మినం
బ్రకటవిపక్షపాతమున వర్తిలి నీ వవిపక్షపాతమం
బికమ ఘటించె దేమిటికిఁ బేర్మి మదిం గదియించి ప్రోవు న
న్నిఁక మఱి యెంచు మాని వినుమీ కనుమీ పరపుష్టనామముల్. ౧౨౫

---

* కాఁడమ్ముల్గా ! †టిట్టిభియుచితం-మూ.

గీ. మాటమంచితనము మహిలోఁ బ్రసిద్ధంబు, మాటమంచితనము మనకుఁ గలదు
చిగురుఁ బోడిచిరసము తెగఁద్రావుదానికి, నీకుఁ బికమ యుదియు జోకగాదు

చ. సరసులఁబొంత హంసగణసంగతి సేయుచుఁ బద్మగహ్వరాం
తరముల నుండుచుం దనువు దాఁచుటకై భువిలో నదర్శన
స్ఫురణగఁ బువ్వునీరు పలుచోటుల భిక్ష యొసర్చునీకు ని
వ్విరహులమీఁద నట్లొదవె బెట్టుగఁ గ్రోధరసంబు భృంగమా. ౧౨౭

ఉ. జీవనమాత్రనే తనివిఁ జెందుచు హంసకులంబు నాత్మగా
త్రావళిఁ జాలఁ దన్పుచు ననల్పమనోహరసుప్రసాదశో
భావృతమైన సారసచయంబులయాంతరసార *మెక్కు నీ
కేవిధి సీధుపాయికి నళీ దయపుట్టును నయ్యయోగిపై. ౧౨౮

గీ. చాల సీధువుఁ గ్రోలుచు జడత నొంది, నీచతను గాంచితివిగాదె నీవు జగతి
నకట భృంగంబ సంబుద్ధి నాంధ్రశబ్ద, శాస్త్రకర్త మహత్త్వంబు నదివె నెట్లు.

వ. ఈరీతి నానారీతిలకం బబ్బవెరి నవమతించియు నలరువిల్తు నధఃకరించియు నలసపవను నవమానించియు నళుల నవహేళనించియు నంచల ననాదరించియు నాటపులుఁగుల ననురోధించియు, ననవిందుల నపాకరించియు, నత నుమావుల నపురస్కరించియుఁ దద్దర్శనంబునం దత్స్పర్శనంబునఁ దదను లాపాకర్ణనంబున వెతమేరమీఱిన యయోగపారావారంబున మునింగి మూర్ఛిల్లిన నుల్లంబునఁ దల్లడిల్లి నీలవేణీప్రముఖపల్లవాధరలు తెల్లవాఱు టెప్పుడో †తెల్లంబుగా నీమెతల్లిదం(్రు)లకు మేమెల్ల (మెల్ల)న నరిగి విన్నవించు టెప్పుడో యని యనితరాయత్తచిత్తలై యమ్మత్తకాశినికి నుత్తల మొక్కింతె మెత్తంబడఁ దత్తదుపచారంబు లాచరించుచున్నయవసరంబున. ౧౩౦

చ. సరసుల నేర్చి చక్రముల సంస్మృతిఁ గాల్చి జగంబు వెల్వెలం
బారయఁగఁ జేసి వారుణికిఁ బోయె నిశాచరచంద్రుఁ డింక నీ
వరయఁగరా నిదే సమయ మంచును సాకను మిత్రుఁ బిల్చె నా
మొరసెను గాలవేను లటముందుగ నుత్త్వము మువ్విధంబుగన్. ౧౩౧

శా. ఊకారంబు సవర్ణదీర్ఘయుగళీయుక్తంబు గావింపుచున్
జోకన్ హ్రస్వముఖస్వరాంకములఁ దా సూత్రంబున న్మాటెఁ గా

---

*మెక్కు †తెల్లంబు గానిల్లిదం-మూ

*వ్యాకర్తాముని మద్వచస్సరణి నుత్వం బచ్చట న్యాన మం
చూకారాకృతి త్రిప్రకారముగ మ్రోయుం గాలవిద్వాంసముల్. ౧౩౨
ఉ. మిత్రుఁడు రాతి †రిచ్చెఁ దనమేలిమిఁ గైకొని పొంగి తండ్రి యీ
గాత్రము లెల్ల నుల్లసిల గారవ మొప్పఁగఁ బెంచె నింక న
మ్మిత్రుఁడు గైకొను న్వసు(వు) ‡మేను లిఁకెట్లులు ప్రోదిగాంచు నం
చాత్రము దోఁపఁ జెల్వ డిగి యాడుచు నుండెను దీపడింభముల్. ౧౩౩
క. నిలిపినదిక్కునఁ గుటిలత, దలఁపక నస్నేహవర్తిత స్థలఁగు మమున్
వెలయింపఁడు ఖరకరుఁ డని, వెలవెలఁ బోయెను ప్రదీపవిసరం బెల్లన్.
చ. కువలయ మేర్ప నుగ్రకరగుంభన మై నినుఁ డేగుదెంచె స
త్ప్రవణత లేదరివ్రజము రాణయొసంగెడు యుష్మదీయమై
భవములు చెల్ల వేగుఁ డని బంధులఁ దెల్పఁగ వేగ వచ్చె నా
డివిఁ గనుపట్టె సూక్ష్మరుచిఁ దేలుచు వేగురుఁజుక్క చొక్కమై. ౧౩౪
క. అనుసృతశబ్దగుణాం బై, కనికనముల వేగుఁజుక్క కడు నలరారెం
గననగుచుగనమిఁగైకొను, చనువగు నయ్యర్థమునకు నతిమిత్రం బై. ౧౩౫
మ. ఉరుపూర్వాగనుసంగతిం గొనుచు నెంతో రక్తిమం బూనుచుం
గరము ల్పాఁచె మహాంబురాసు లలరన్ ఖండించె నుద్వృత్తమో
భర మెంతే నపరాగమంబు గనుమన్ భావింపఁజేయుం దమో
భర మూరా ద్విజరాజు చిత్రగతులం బాటిల్లి చూపట్టెడిన్. ౧౩౬
చ. అరులు దొలంగ నత్తువలయంబు చెలంగ సమస్తవర్ణముల్
సిరులు మెలంగ బల్తమము చెన్ను దొఱంగఁగ రాజు రాణమై
గరము వసించి కాలగతిఁ గల్గుసిరు ల్విడనాడి పోవుచున్
జరమఘనాగమంబు గొని సారమహాంబుధిఁ గ్రుంకె గ్రక్కునన్. ౧౩౭

—॥ సూర్యోదయవర్ణనము ॥—

క. పూర్వమహీధరశిఖరా, ఖర్వాసన మెక్కె నినుఁడు కదురక్తిన్ రా
సర్వదిశలన్ ద్విజోక్తులు, పర్వెఁ దదభ్యుదయవిభవపటుబీజము లై. ౧౩౮
సీ. ఇనుఁడురా నుదయాద్రిఘనభద్రపీఠిపైఁ బఱచిన నునుగెంపుపఱపనంగ
నష్మిత్రురథరశ్మ లై మెలంగెడు చిల్వపడగలరతనాలభాతి యనఁగ
నజమూప మైనట్టి యంబుజాప్తుని మేని పురతఃస్ఫురత్కాంతిపూర మనఁగ

*వ్యాకర్తాముని †రిచ్చ ‡మేనులిపెట్టులుం—యూ.

నినుసిరి మగుడంగ నిడ నెమరేగిన సతనాలుకలవేల్పుచాయ యనఁగఁ
బరిణతేంద్రమతంగజప్రబలదంత, కుందముఖదారితోదయకుధరహైమ
తటసముత్పతదురురేణుపటలమనఁగ, సాంధ్యరాగంబుతోలుపెసఁజాలనలరె.

సీ. చెలువులు గుల్కెడుసీమంతరేఖపై సొగసూను కుంకుమ సోగ గాఁగ
సింగార మొనరెడు చెక్కుటద్దంబుల దీపించు పూఁతచందిరము గాఁగ
విన్నాణములు గాంచు వీనులఁ గ్రొన్ననరాణించు కర్ణపూరములు గాఁగఁ
గొమరు మిబ్బెపుఁగబ్బిగుబ్బలఁ బవడాలఁ బురణించు బలుబన్నసరులు గాఁగఁ
దనదు కెంజాయలకు నాస దండడింప, విప్పుగంటులతో వకెంటులొప్పమీఱఁ
బొడుపుగుబ్బలికబ్బలపొందుసేయ, దండిఁగనుపట్టె మార్తాండమండలంబు.

సీ. అందుగుఁజిగురంచు బృందారకస్వామిసామజంబు కరంబు సాఁపఁజూడఁ
బలుకుఁబూఁబోఁడియై మెలఁగెడుచామకై చిలుకబింబంబంచుఁజిదుమఁజూడఁ
దళుకుఁగెందామరతండం బని *విరించి పడివాగె రాయంచ తడవఁజూడ
మహితకుంకుమకర్దమంబంచునూహించియగచరాంగనలెల్లఁ సలఁదఁజూడఁ
గెంపుడాలంతటంతటఁ గీలుకొనఁగ, నుదితుఁడయ్యెను జగదేకవిదితకీర్తి
యాదివాత్మూర్తి ద్రుహిణరూపానువర్తి, సంహృతనతార్తి ఖేచరచక్రవర్తి.

సీ. సన్మృతిశ్రుత్యర్థసత్తర్కమార్గంబు నొఱపుఁ దెల్పెడు మేటిరొజ్జ యనఁగ
†జగదుత్ప్లవోదయశాంతిక్రియార్థమై వఱలెడు పటుహోమవహ్ని యనఁగ
జలవాసనియత ముకాజలజినీతతితపఃఫలము గైకొన్న వివర్తమనఁగ
జక్కవపులుఁగుల స్రుక్కించు విరహాగ్ని మానింప దీపించుమణి యనంగ
మూఁడుమూర్తులఁకోఁ గూర్చి ముచ్చుమవ్వలఁ
బొడుపుగుబ్బలిశిఖరంపుమూషలోన
మొనయ ఘటియించి చేసిన ముద్ద యనఁగ
నింబు మీఱంగ నహిమాంశుబింబ మలరె. ౧౪౩

క. సతతేజీల ఖురోద్ధత, హతిఁ దుము రగు పూర్వపర్వతాగ్రస్థలి ను
ద్గత మైనరజము గ్రమ్మిన, గతి నినమండలము కెంపుగదురఁగ నొప్పెన్.

సీ. అఖిలనేత్రాంధ్యసిద్ధాంజనకళికలు తిమిరోపసంహారదీపశిఖలు
భూమీరుహాగ్రప్రభూతపల్లవములు ‡కమలినీతంద్రీ విఘటనబంధు
లక్షీణఘూకౌఘవీక్షణపటలంబు లంబరాంచలతప్తహైమరేఖ

*తలంచి †జగదుత్పలోదయ ‡విఘునవొందు-మూ

లుచుయాగవహ్నిసంస్ఫురత్సైకధాయ్యలు కైరవనిద్రానుసారిగీతు
లతివిరహిశోకసాంగత్యచతురచేట్కులుడుగణోత్పాతకన్జైజపోత్తమములు
దిఙ్మలినతాప్రమార్జనదీప్రవారు, లినకరచ్ఛాయిమాలిక లింపుగాంచె. ౧౪౭
సీ. మున్ప్రొద్దుదుగదచ్ఛమోములొంచెదుసామిభాగపోఁడుమలూనుబలిమికాఁడు
చుక్కలచెలికాని జోడైన నెఱవాది తొవలమే లోర్వనిదుండగీఁడు
తమ్మితావులఁ దావి గ్రుమ్మరించు ననుంగు వేవేఁడిచాయల వింతలాఁడు
ముత్తొంటిచదవులు హత్తునైఁ గలమేటి పగడచక్కగుతాలసొగసుజాణ
పగలు గావించు దును జుట్టమగునొయాఁరి, జగజంతవేల్పు
కుంటిగడపరి యొకబాడికంటితేరు, గడప రిక్కలతెరువున నడవఁదొడఁగె.
క. భీకరతమోంబురాశిన్, జోకజీ పడియున్న జగము శుంభద్వ్యో
ద్రేకత మిత్రుం డాగీఁ దన, వేకరముల నుద్ధరించె వేకనుపట్టన్. ౧౪౮
క. ?తొలుదెసయును పేర్గ్దలగు, కలపేరులపుట్టినిల్లు కరువలిజేజే
చెలికాని కప్పు లొసఁగెను, బలుసిరులపెలుంగు బ వెలిఁగెన్. ౧౪౯
గీ. అపుడుసప్తాశ్వుఁడఖిలశబ్దార్థములను, నవనవోన్మేషమొనయించినలువుపటిమ
నబ్రమా యిది సర్వశబ్దార్థజాల, మహితకరమండలుం డైనమా(న్యమతికి)
సీ. నానావిధార్థసంధాననివాసంబు సత్కాంతికరపదసంగతంబు
నకలంకసుందరం బతుల ప్రసాదంబు ననుపమాజోగుణాత్యద్భుతంబు
నసదృశానందనిష్యందఘోరేయంబు బహురసగ్రహసైకబంధురంబు
గువలయామోదసంకోచనప్రవణంబు బుధకవిసంయోగభూషితంబు
సంగతౌదార్య మఖిలభూషణ ముపాత్త
విష్ణుపద మాచుఁ గవిచంద్ర విరచితంపుఁ
గావ్యమనఁ గోవిలాసంబు గడు సరసుల
నలరఁజేయఁగ సూర్యమండలము దనరె. ౧౫౦
క. అరుదైన లోకమిత్రత, కరము ప్రసిద్ధంబు గాఁగఁ గడునామోద
స్ఫురణ దయచేసి యరులన్, సరసుల సరిగాఁగ నేతె జలజాప్తుఁ డొగిన్.
గీ. అఖిలపదదర్శనా , వ్యాకృతి యొనర్పఁ దాఁ బూని యఖిలసంజ్ఞ
లప్రతీకప్రకాశత నమరఁజేసి, మఱచెఁ గాఁబోలును భసంజ్ఞ వఱలఁజేయ.
ఉ. చాయల సారుహావారముపైఁ దమోరిపుం
...

ల్చాయల మాటె నంచు సురజాలఘనంబుపయి న్సరోషరూ
క్షాయతదృష్టు లుంచె నన నంబుజబంధుఁడు నించెఁ గ్రొంజిగుల్. ౧౫౩
చ. తమము నిరాకరించి...... ౧౫౪

(ఇక్కడఁ గొన్ని పద్యములు లేవు)

—। కాళిందియవస్థఁ జెలి సూర్యునకుఁ దెల్పుట। —

సీ. అవధారు దేవ లోకారాధ్యనిజరూప వినఁగదే జగదేకవిమలదీప
యాలింపవే భక్తజాలరక్షణదక్ష చిత్తగింపవె హతోచ్ఛ్రితవిపక్ష
యాదరించవె సహస్రాంశుమాలాధుర్య మనవి చేపట్టవే మహితశౌర్య
మది నిల్పవే వేదవిదితసద్గుణగణ్య యభయ మీఁగదె మహాప్రభువరేణ్య
పలుకువినఁజూడఁగదవయ్యజలజమిత్ర,తలఁపులీడేర్పఁగదవయ్యకలుషజైత్ర
ప్రేమ నాయెడ నిల్పు ముగ్రామధామ,చక్కనిటు చూడవే గ్రహసార్వభౌమ.
సీ. సకలలోకానీకసంరక్షణ పరాకు తిమిరోరుగజమృగాధిప పరాకు
కమలప్రమోదసంఘటనధుర్య పరాకు హతభీమనిగ్రహహిత పరాకు
బ్రహ్మాదిమూర్తిసంపద్బంధుర పరాకు వితతత్రయీరూపయుత పరాకు
భవ్యాంబరాంగణదివ్యదీప పరాకు నిరుపమగుణరత్ననిధి పరాకు
కలితకారుణ్యపూర్ణవీక్షణ పరాకు,నతమనోరథపూరణవ్రత పరాకు
ధార్మికోత్తంససేవితోదయ పరాకు, తపన మార్తాండ సువిదాత్మక పరాకు.
గీ. సామి నేఁ జెప్పునదియేమి సకలకర్మ,సాక్షి వై నీవు సర్వశాస్త్రములయందు
నధికరూఢత మెలఁగెద వయిన నేను,నబలఁ గద నాదువచనంబు లాలకింపు.
క. కలకంఠి మీదుసన్నిధిఁ, గలగానము సేయ వినఁగఁ గడునలరుచు న
క్కలహంసి వచ్చి తెలిపెన్,జలజాక్షునిమహిమ మీకుఁ జతురత మెఱయన్
క. తెలుపుచు నంతట నిలువక,జలజాక్షుఁడు నీకుబిడ్డసహచరుఁ డగుచున్
మెలఁగఁగలవాఁడు సుమ్మీ, పలు కిది నిజమంచు నాఁడు పలికె చనెఁగదా!
క. అది విన్నది మొదలుగ న,మ్మది రేక్షణ హృదయవారి మాధవగజముం
బదిలముగ రాగశృంఖలఁ, గుదియఁగ బంధించె నధికగోప్యముగాఁగన్.
క. వనితకు నది కారణముగఁ, దనువున నంతంత కతనుధర్మము పర్వెన్
విను మనలకీల యార్తిం, ధనమునఁ బలె సకలసుజనధర్మనిధానా! ౧౬౧
గీ. ప్రకృతి ననుసరించి పరఁగును జగతిలో, వికృతి యిద్ది వింత వెలఁదియందుఁ
బ్రకృతి నడఁచి వికృతి ప్రబలమ్మై కనుపట్టె, నఖలగుణసనాథ యబ్జనాథ.

లుచుయాగవహ్నిసంస్ఫురణైకధాయ్యలు నైరవనిద్రానుసారిగీతు
లతివిరహిశోకసాంగత్యచతురచేటు,లుడుగణోత్పాతకన్నేజపోత్తమములు
దిశ్వలినతాప్రమార్జనదీప్రవారు, లినకరచ్ఛవిమాలిక లింపుగాంచె. ౧౮౭
సీ. ముస్ప్రాప్తుడుగదచ్ఛమోములొంచెడుసామిబాపపోఁడుము లూనుబలిమికాఁడు
చుక్కలచెలికాని జోడైన నెఱవాది తొవలమే లోర్వనిదుండగీఁడు
తమ్మితావులఁ దావి గ్రమ్మజేంచు ననుంగు వేవేఁడిచాయల వింతలాఁడు
ముత్తొంటిచదువులు హత్తు మైఁ గలమేటి పగడచక్కుగుఱాలసొగసుజాణ
పగలు గావించు మను జుట్ట మగునోయూరి, జగజంత వేల్పు
కుంటిగడపరి యొకబండికంటి తేరు, గడప ఱెక్కల తెరువున నడవఁదొడఁగె.
క. భీకరతమోంబురాశిక్, జోకటి పడియున్న జగము శుంభద్వేగో
ద్రేకత మిత్రుం డాగిఁ దన, వేకరముల నుద్ధరించె వేకనుపట్టక్. ౧౮౭
క. ?తొలుదెసయును పేక్కొదలగు, కలపేరులపుట్టినిల్లు కరువలిజేజే
చెలికాని కప్పు లొసఁగెడు, బలుసిరులవెలుంగు బ వెలిఁగెక్. ౧౮౮
గీ. అపుడుసప్తాశ్వఁడఖిలశబ్దార్థములను, నవనవోన్మేషమొసయిఁచినలువుపటిమ
నబ్రమా యిది సర్వశబ్దార్థజాల, మహిశకరమండలుం డైనమా (న్యమతికి)
సీ. నానావిధార్థసంధాననివాసంబు సత్కాంతికరపదసంగతంబు
నకలంకసుందరం బతులప్రసాదంబు నచుపమాజోగుణాత్యద్భుతంబు
ననదృశానందనిష్యందధారేయంబు బహురసగ్రహణైకబంధురంబు
గువలయమోదసంకోచనప్రవణంబు బుధకవిసంయోగభూషితంబు
సంగరౌదార్య మఖిలభూషణ ముపాత్త
విష్ణుపద మాచుఁ గవిచంద్రవిరచితంపుఁ
గావ్యమనఁ గోవిలాసంబు గడు సరసుల
నలరఁజేయఁగ సూర్యమండలము దనరె. ౧౯౦
క. అరుదైన లోకమిత్రత, కరము ప్రసిద్ధంబు గాఁగఁ గడునామోద
స్ఫురణ దయచేసి యరుల్క్,సరసుల సరిగాఁగ నేలె జలజాప్తుఁ డొగిక్.
గీ. అఖిలపదదర్శనా , వ్యాకృతి యొనర్పఁ దాఁ బూని యఖిలసంజ్ఞ
లప్రతీకప్రకాశత నమరఁజేసి, మఱచెఁ గాఁబోలును భసంజ్ఞ వఱలఁజేయ.
ఉ. చాయల సారుహావారముపైఁ దమోరిపుం
బాయక డాఁచునంచు గిరివర్గముపైఁ బగవానియాంద్రబ

ల్పాయల మాట నంచు సురజాలఫలంబుపయి న్సరోషయా
తాయతదృష్టు లుంచె నన నంబుజబంధుఁడు నించెఁ గ్రొంజిగుల్. ౧౫౩
చ. తమము నిరాకరించి...... ౧౫౪

(ఇక్కడఁ గొన్ని పద్యములు లేవు)

—। కాళిందియవస్థఁ జెలి సూర్యునకుఁ దెల్పుట। —

సీ. అవధారు దేవ లోకారాధ్యనిజరూప వినఁగదే జగదేకవిమలదీప
యాలింపవే భక్తజాలరక్షణదక్ష చిత్తగింపవె హతోద్వృత్తవిపక్ష
యాదరించవె సహస్రాంశుమాలాధుర్య మనవి చేపట్టవే మహితశౌర్య
మది నిల్పవే వేదవిదితసద్గుణగణ్య యభయ మీఁగదె మహాప్రభువరేణ్య
పలుకువినఁజూడఁగదవయ్య జలజమిత్ర, తలఁపులో జేర్పఁగదవయ్య కలుషజైత్ర
ప్రేమ నామెడ నిల్పు ముద్దామధామ, చక్క నిటు చూడవే గ్రహసార్వభౌమ.
సీ. సకలలోకానీకసంరక్షణ పరాకు తిమిరోరుగజమృగాధిప పరాకు
కమలప్రమోదసంఘటనధుర్య పరాకు హతభీమనిగ్రహాహిత పరాకు
బ్రహ్మాదిమూర్తిసంపద్బంధుర పరాకు వితతత్రయీరూపయుత పరాకు
భవ్యాంబరాంగణదివ్యదీప పరాకు నిరుపమగుణరత్ననిధి పరాకు
కలితకారుణ్యపూర్ణవీక్షణ పరాకు, నతమనోరథపూరణవ్రత పరాకు
ధార్మికోత్తంససేవితోదయ పరాకు, తపన మార్తాండ సవిదాత్మక పరాకు.
గీ. సామి నేఁ జెప్పునదియేమి సకలకర్మ, సాక్షివై నీవు సర్వశాస్త్రములయందు
నధికరూఢత మెలఁగెద వయిన నేను, నబలఁ గద నాదువచనంబు లాలకింపు.
క. కలకంఠి మీదుసన్నిధిఁ, గలగానము సేయ వినఁగఁ గడునలరుచు న
క్కలహాఁసి వచ్చి తెలిపెన్, జలజాక్షునిమహిమ మీకుఁ జతురత మెఱయన్
క. తెలుపుచు నంతట నిలువక, జలజాక్షుఁడు నీదుబిడ్డసహచరుఁ డగుచున్
మెలఁగఁగలవాఁడు సుమ్మీ, పలు కిది నిజమంచు నాఁడు పలికె చనెఁగదా!
క. అది విన్నది మొదలుగ న, మ్మదిరేక్షణ హృదయవారి మాధవగజముం
బదిలముగ రాగశృంఖలఁ, గుదియఁగ బంధించె నధికగోప్యముగాఁగన్.
క. వనితకు నది కారణముగఁ, దనువున నంతంత కతనుధర్మము పర్వెన్
విను మనలకీల యార్ద్రిం, ధనమునఁ బలె సకలసుజనధర్మనిధానా! ౧౬౧
గీ. ప్రకృతి ననుసరించి పరఁగును జగతిలో, వికృతి యిద్ది వింత వెలఁదియందుఁ
బ్రకృతి నడఁచి వికృతి ప్రబలమ్ము కనుపట్టె, సకలగుణసనాథ యజ్ఞనాథ.

ఉ. ఇంతికిఁ బుట్టునివ్వికృతి యేమి యొకో యని కొన్నినాళ్లు లే
మెంతయు సంశయం బెద వహింపఁగ నుంటిమి రాఁగ రాఁగ నే
కాంతము మాని బైలుఁబుకునట్టివచోరచనం దనూలతై
కాంతసతాంతతాదివికృతాకృతి సందియ మేగె మాకొగీ. ౧౬౩

గీ. అరయఁడనినిన్నుఁగోపించియతివప్రాతి, భట్యముభరించెనేమొతాఁబద్ధమిత్ర
తన్వవస్థలు నీవు ద్వాదశతఁ బూనఁ, ద్వాదశాతన్వవస్థలు తరుణిపూనె.

ఉ. తల్లిన పోలుఁ గూఁతు రను ధార్మికవాక్యము పొల్లువోయె నేఁ
డల్లిఁబోలఁ జాయవలెఁ దద్దయు శైత్యముఁ *జెందకుండు నే
తెల్లముగాఁగఁ దంద్రియగుతీవ్రమయూఖుని బోలి కాఁక మే
నెల్ల మునుంగ నుంటె నని యిందునిభానన వల్లు నల్లుచన్. ౧౬౫

సీ. తలిరాకుఁబోఁడియాటలమీఁదియనురక్తి వంధ్యాసుతక్రీడవాసిఁ బెగడుఁ
గలికి పాటలమీఁది ఘనతరామోదంబు మృగతృష్ణికావారిసాగసుఁ బూను
నతివభూషణధారణాభిలాషస్ఫూర్తి శశవిషాణముతోడ సరసమాడు
నెలవాఁగసరసాన్నగిళనవాంఛోదయం బంబరసుమము నొయ్యారమెనయుఁ
బణఁతికి నాంబరలతాంతభరణకాంక్ష, యపదవాక్యానశిక్షఖరి నపహసించు
బాలికామణితనుధృతిలాలసంబు, నప్రణవవేదపాఠంబు ననుసరించు.

గీ. కాఁక యుడిగినపుడు కలదు సత్త్వగుణంబు, మీఁకుఁ గాన నింతిమిక్కుమించుఁ
గాఁక మేన మిగులఁ గడుసత్త్వగుణముల, నెనిమిదింటిఁ బూను నెపుడువింటె.

క. ఇంతి యయోగమహాగద, శాంతికి నస్మత్కృతోపచారములు దివా
కాంత చ్యుతమయ్యె నచ్యుత, కాంతోపసృతిన్ ఘటించి కరుణింపఁగదే.

ఉ. మున్నొకనాఁడు నీతనుజమోహము చెల్వఁగ వచ్చి సందడిం
గన్నకతంబునం దెలుపఁ గార్యము గా దని పోయి తప్పు డి
యెన్నువ నయ్యయోగరుజ యీతకుఁ జెచ్చ టెఱుంగనైతి నా
విన్నప మాలకింపు మిఁక వేదన కోర్వదు కూఁతుఁ బ్రోవవే. ౧౬౯

ఉ. ఈగతి నీలవేణి తనయీపులకూఁతు నయోగయాతనా
యోగము విన్నవింపఁగ ననూనకృపాకలితాస్రువాఃపృష
ద్యోగము గాఁగ క్షిప్రపుమయూఖసహస్రము చిట్టిటన్వనా
భోగముగా నొకింత వడిఁ బొందిక దప్పక తక్షణంబునన్. ౧౭౦

*ెందకుండు నే—మూ

గీ. ఛాయమాయఁగఁదనమేనిచాయవోలె, జాయసముదేరఁదనుజాతచాయఁదొల్తి
వేయుచాయలమనసుతో వేగ నసువఁ, జాయపెన్మిటినచ్చెఁ దత్సదనమునకు.

ఉ. వచ్చి యసంస్కృతాంగి యయి వాఁకుచు జీవితనైగపేక్ష్యమే
హెచ్చు చనుక్తవాచ్య యయి యీహితయోగము దప్పి కాంతిలే
మచ్చుపడంగ నస్తాగతి నఁదనిన్నము గాంచి పైపయిన్
విచ్చక క్రమ్ము కష్టత నవేత్యకృతిన్ హసియించు పైనన్. ౧౨౩

సీ. శుక్తికానిగ్గతముక్తాఫలంబులకరణిఁ గన్నుల బాష్పకణము లొలుక
రాహువిరుక్తపూర్ణసుధాకరుచిగా ముఖ్యులనెమ్మోము మురుపువదల
వనవహ్నిశిఖలచే బలె వేఁడిమ్రాఁకులగాన్పుల దిశ లెల్లఁ గాంతివిడువఁ
దావ పిల్లెనాటిపొప... నుజడి జడలైన పెన్నెఱుల్ చాయ దఱుఁగఁ
గాఁకచేజూర్ణమైపూఁతగ ఘను నరఁ, దోమపడియస్సువారులుదోఁగిమిగులఁ
బంకమగుపాన్పునెలపుఁబట్టమలేచు, నస్సురసురంచు*వలవంతనున్నదాని.

చ. తనుభవఁ గాంచి మేను మది తద్దయు†జల్లన వేకరంబులం
దనువు మనంబుతో మిగులఁ దాపము చెందఁగఁ గౌఁగిలించి చ
క్కనితొడమీఁద నిల్పి జడకన్న పెన్నెఱి చిక్కుదీర్చఁగా
నొన రొకయింతలేక యవి యొక్కెఁ జేర్చి ముడి న్రచింపుచున్. ౧౨౪

గీ. చెక్కు... ...శిర ...ఁ, విషయముగఁ జేసి నెన్నొసలు వేకరములు
వెక్కసపు... ...చుకొఁజెక్కవఁగఁ, బలికె మధురంబుగాఁ లోకబాంధవుండు.

క. తల్లీ వరనారీమ, తల్లీ సీత ... మనసు ... డపడ నా
యుల్లము జల్లన నీకీ, ... మేల ... మేలుబంగరుబొమ్మా. ౧౨౬

గీ. పడఁతిమహాపూర్వపటుతపఃఫలమ వగుచు, ఖ్యాతి మీఱఁగఁదనుజాతవైతివీవు
నీకతంబునఁ గద నాకు నిఖిలలోక, వల్లభుండైన శ్రీకృష్ణుఁ డల్లుఁ డమరు.

క. అస్తంగతిరహితాధిక, శస్త్రాభ్యుదయంబు నాకు సమకూరు ‡నిఁకన్
నిస్తులసుగుణాంగన యరి, హాస్తుకు లోకైకకర్త యల్లుం డగుటన్. ౧౨౭

ఉ. శీలగుణాభిమాన్యసవిశేష్యకళాచతురత్వవైఖరీ
శాలిత గల్గు నీకు హరిసంగతి గల్గ సమాఖ్య భూషణం
బేల మెలంగకుండు సుజనేరితవాక్కుల నాకుఁ గల్గదే
మేలసమాఖ్య వోవఁగ నమేలసమాఖ్య వరింప రాఁ గదన్. ౧౨౮

---

* బలువంత † జిల్లగ. ‡ నిమన్ నిస్తులసుగుణాంగననరి—మూ. నిమన్...సుగుణాంగని యరి
హాసు—అనియుఁ బఠింపఁబడును.

క. ఆనాయకమణి వక్షో, ధీనముగాఁ జేయఁదివిరితివి నేను దథా
*నూనాకల్ప మొనరుతుఁ, మానిని యిక్కార్య మమరు మది సంశయమా.
క. అమ్మా పురుషమణిఁ బలు,తొమ్మున నిలుపఁగ నీకు రుచి గల్గినఁ జొ
క్కమ్మది కుదురఁగ నొకసూ,త్రమ్మతిసూక్ష్మమ్ము గలదు దానిం గొనుమా.
వ. అది యెయ్యది యంటేని. ౧౮౨
చ. దనుజవిభేది లోఁగొనఁగ దానతపోముఖయోగముఖ్యసా
ధనములు పెక్కు గల్గు నని తద్దయు వేదము పల్కు వానిలోఁ
బనుపడుసాధనంబు దృఢభక్తియ దానిన పూని నీవు న
వ్వనజదళాక్షు ధ్యానమున వశ్యు నవశ్యముఁ జేయఁగాఁ దగుఁ. ౧౮౩
సీ. అనుపమానేచనకాంగకంబులవానిఁ దరుణాభ్రసన్నిభతనువువాని
శ్రీవత్సకౌస్తుభశ్రీవిలాసమువాని బాహాచతుష్టయపటిమవానిఁ
దమ్మియింటినెలంత దనరువక్షమువానిఁ బంచాయుధోద్దీప్తబలమువాని
మేలిమిబంగారుమెఱుపుచేలమువాని భవ్యశేషాహితల్పంబువాని
దివ్యనవరత్నకీలితదివ్యదగ్ర్య, హారకుండలమకుటకేయూరముఖ్య
భూషణోదారరోచులఁ బొలుచువాని, వెన్నుని భజించిసుఖయింపు కన్నతల్లి
గీ. ఇంతి కతిపయదినముల కీసమాధి, నీసమాధిని హరియించు నిజముగాఁగ
మెచ్చి యాఖేటమిషమున వచ్చి నిన్ను, నలకపటయాదవుం డైనహరి వరించు.
శా. సారోదారవనీనివాస మఖలస్వర్గామినీవారసం
చారస్ఫీతము నెంవసజ్జనమనశ్చాంచల్యమాలిన్యసం
హారైకప్రవణంబు యామునతటం బచ్చోట నున్నిర్మిత
స్ఫారాగారమునందు నెచ్చెలులతో స్వామి న్భజింపందగుఁ. ౧౮౬
గీ. వనిత కాళిందితీరమె వర్ణ్యమగుచుఁ, దగు నుదాత్తవిభూషణోదారశక్తి
నచట నీ వున్న మఱియు మే లమరుఁగాదె, యెల్లయొప్పులకుప్ప వ తల్లి నీవు.
గీ. చెలువ కాళిందిమహిమంబు చెప్పఁదరమె, తద్వినీలపయఃస్ఫూర్తి తనువుసోఁక
మతికి నీలిమ రక్తిమ మాని మిగులఁ, జెలువు కనుపట్టుఁ జిత్రమోకలువకంటి.
క. శ్రుతిగదితమహిమ సర్వశ్రుతిభూషణసుగుణ యమున సుమ్మీ తద్వి
శ్రుతి పాపహారము గాదే, శ్రుతియుగళనిరుద్ధనయనసుందరవదనా. ౧౮౭
క. హరి†శైశవనవవిస్మయ, కరలీలాజన్మభూమి కాళిందితటం
బరుదా యది ‡భావికయు, స్వరకవివాక్కులకు మిగులవర్ణ్యము గాఁగ.

* నూనసంకల్ప మొనరితి † శైశవ ‡ భావిక-ము.

ఉ. అమ్మరొ కన్నవారి నెడయుం బనివచ్చె నటంచు మానసం
బుమ్మలికం బడంగఁ గడు నొప్పమిగాఁగఁ దలంపవమ్మ నీ
నెమ్మదిఁ బాయఁ జాయ కొక నేరుపు నిక్కు నటమ్మ నాదుపా
దమ్ములు నిల్వ నేరవు గదమ్మ భవద్గృహ మొందకుండినన్. ౧౯౧

ఉ. చుక్కలదారిమానికము సొంపులకూఁతురి నిట్లు తేనియల్
చొక్కి పడంగఁ జేయు మృదుసూక్తులు పల్కుచుఁ దత్సమాధిఁ దా
నిక్కముగా నెఱింగి గృహనిష్కృతి సేయఁగ దేవవర్ధకిన్
గ్రక్కునఁ బన్పఁగా నతఁ డఖండనిజామ్భుతశిల్పచాతురిన్. ౧౯౨

సీ. రమణీయనాయకరత్నబంధురంబు నవవిధవస్తు వైభవయుతంబు
శ్రీకరాంకాంచత్పతాకాభిరామంబు సురుమంగళార్థపదోజ్జ్వలంబు
దీవ్యత్ప్రపంచసంధిప్రోల్లసితంబు నీహామృగభిదావగాహితంబు
గగనావలంబివాక్యస్ఫూర్తి మహితంబు మధురవాక్యవిజాలమానితంబు
చిత్రసదలంక్రియాగణోజ్జ్వలితంబు, నద్భుతరసాఢ్యపాత్రంబు నార్తదోష
పాటనంబునునగుచొప్పినాటకంబు,క్రియఁబ్రకాశించునొకదివ్యగృహ మొనర్చె

గీ. అట్టు లగ్గేహ మొనరించియమరతక్షుఁ,డంబుజాప్తునకెఱిఁగింపనలరి యతఁడు
సమ్ముఖంబునఁజాయతోఁజాయయొనరఁ,గూఁతురావించిపలికెసాకూతుఁడగుచు

క. రమ్మా శంబరరిపుమా, యమ్మా యగ్గేహమునకు ననుఁగుఁజెలులతోఁ
బొమ్మా తపంబు గొను మభ,య మ్మాహరి నీకొసంగు నమ్మాయమ్మా.

ఉ. ఘోరతపంబుచే నధికకోమలవల్లి* యుఱుంగుఁజుట్టమా
నీరుచిరాంగయష్టిఁ గడు నేఁచ మనంబు దయావిహీనమై
మీఱఁగఁ జూచుచుండెదు సుమీ హరియాన సుమీ నెలంత చె
న్నారఁగఁ గన్నవారిపయి నానసుమీ పరికించి చూడుమీ. ౧౯౩

క. † మన మొప్పినఁ దను వొప్పదు, తను వొప్పిన నిట్టికష్టదశ నేనొప్పన్
విను మే నొప్పిన నొప్పదు, జననీ నీజనని ప్రేమసంరంభమునన్. ౧౯౪

క. దెప్పరపుఁగార్య మూనిన, నప్పగు కాళిందిమేన నగ్గలమగుఁ గా
కప్పకొను టంతరంగము, దప్పని యావిలతతోడఁ దరళమృగాక్షీ. ౧౯౫

గీ. అమలినం బైనమానసం బబ్బెనేని, రాజయోగంబె సర్వకార్యములు దీర్చుఁ
జిత్తసంశుద్ధి లేకున్నఁ జెలువ బాహ్య,బహువిధాయాసచేష్టల ఫలము లేదు.

---

* అనంగుజుట్టమా. † మనునొప్పిన-మూ.

ఉ. కావున రాజయోగినివి కమ్ము మదంబ కఠోరకృత్యముల్
భావములోఁ దలంపకుము భాస్వదసంగసదంబుమార్గసో
ద్భావముచే మనోంబుజ ముదస్తరజోమల మై యెసంగ నం
దావనజాక్షు నాత్మవిభు నంచితభృంగముగా రచింపవే. ౨౦౦

క. నాలుగుపురుషార్థములం, జాల ఘటింపించునట్టి సాధనములలో
మే లెన్చిరి ధ్యానం బని, నీలాలకి సర్వశాస్త్రనిశ్చయకర్తల్. ౨౦౧

సీ. బహుసంభవార్జితబహుపాతకవ్రాతవిపినమహావహ్ని విష్ణుభక్తి
మానసరాగాదిమాలిన్యపరిహారవిమలాంబుపూరంబు విష్ణుభక్తి
తాపత్రయోదారదావవైశ్వానరవిపులధారావృష్టి విష్ణుభక్తి
చతురర్థసిద్ధికసంపాదనక్రియావిదితాంజనంబు శ్రీవిష్ణుభక్తి
సకలసత్తీర్థసాఫల్యసంపదలకు, వేల్పు మొదవుల మేల్బంతి విష్ణుభక్తి
సద్గురుకటాక్షసముపాత్తసాధుబోధ, విద్యలకు నెల్ల ఫలము శ్రీవిష్ణుభక్తి.

చ. అరయ నభేద మన్నపలు కానెను పెద్దలకేని జీవనం
బురుజపహోమయజ్ఞదృఢయోగముఖాఖిలసాధనక్రియో
త్తరసఫలత్వకారణ మఖండపదార్థనిరీక్షణంబుగా
పరనిరపేక్షసాధనము పంకజలోచనభక్తి నందనీ. ౨౦౩

క. అటుగాన భక్తిపూర్వక, పటుతరతద్ధ్యానయోగపాటవ మెసఁగన్
ఘటియిల్లుఁ గామితము పడి,నటమట మని యెన్నఁబోకు మరయునిజముగన్

గీ. అరసి ప్రాగాదిదిగ్వ్యవహారబీజ, మయిన తేఁ డిల్లు తనకూఁతు నమరఁ బలికి
కూఁతు నెడఁ బాయువగలడగ్గుతికవడఁగ, ననియెదఁడఁ బాటుదోఁపనెయ్యపుఁజెలు [లకు.

చ. పదమున నర్థమున్ బలెను బాయకయుండెను బాల గోల యి
మ్ముదిత తపంబు సేయుపని మోయుట మి న్నడఁబాయు మీకు మా
కొద వెడు ప్రేమ దీనిపయి నొప్పెడుఁ గావున నప్పగించెదం
బిదప నెలంతలార వహించిన పెన్మిటి కప్పగించెదన్. ౨౦౬

ఉ. అంతట ఖేదమోదజనితాస్రులు కోష్ణము లొచు నేత్రసం
క్రాంతము లైన మంగళము గా దని క్రుక్కుచు స్రుక్కుచు న్రమా
కాంతునిదక్షిణంపుబలుక న్నగు వేలుపు బిడ్డహస్త మే
కాంతపుఁబ్రేమఁ గేల నిడు చాదృతినై నను నీలవేణికిన్. ౨౦౭

ఉ. పెంచినదాన వీవు కదఁ బెక్కువమీఱఁగ శాస్త్ర మభ్యసిం
పించినదాన వీవు గద పెంపుగ నుత్తమశీలరీతి శి
క్షించినదాన వీవ కద చెప్పఁగ నేమిఁక నీదె భార మి
క్కాంచనదేహఁ గాచికొనఁ గాంచినవారికి భార మున్నదే. ౨౦౮

గీ. ఈమధురవాచ నెంతేని యింపుమీఱ, వాసిగాఁగ సలక్షణం జేసి తీవ
గానవైదుషి సఫలత గైకొనంగ, మేలుఫలమునఁ గూర్పవే నీలవేణి. ౨౦౯

గీ. నీలవేణితటం బఁట నెలవుకొనఁగ, నీలవేణి భరింపంగ నేర్పరి యఁట
నీలవేణి యిది తపంబు నెఱిఁ గొనునఁట, యేల ఫలసిద్ధి గాకుండు జోలియేల.

వ. అని యనియమిత ప్రేమానుబంధంబునుం త్రైలోకబాంధవుండు సర్వ
సఖీసమేత యగు నీలవేణీపర్వేందుముఖికి నప్పగించి ఛాయామిళితుం డగు
తనకుం బ్రణమిల్లిన శ్రీవల్లభుం బ్రాణవల్లభుఁ గాఁ గొను మని యుల్లంబు
పల్లవింప దీవించి గ్రుచ్చి యెత్తి గుత్తపుఁ గౌఁగిటం జేర్చి కార్యభారంబు
త్వరఘటుప నత్తరళాక్షిఁ దరలం బంచిన. ౨౧౧

క. మగువ దివినుండి భూమికి, దిగిరా నవ్వేళ మేనుదీఁగియ చూపన్
గగనతలఘర్షణోపల, నిగనిగితస్వర్ణరేఖ నీటు వహించెన్. ౨౧౨

ఉ. వచ్చెను మచ్చెకంటి నెఱవాదిసఖీజను లంటిరాఁగ వై
యచ్చరవీథినుండి ధర కర్యమసూతి సరిత్పయోభరం
బిచ్చ నవాంబుదం బిడి యహీనమహాసితరోచి యంచుఁ దా
మెచ్చుచు దాయవచ్చు జిగిమించు చొకాటపుమించు వైవడిన్. ౨౧౩

ఉ. వచ్చి గృహంబు సొచ్చి పితృవాక్యనివేదితకార్యసాధనా
కచ్చరమార్గరీతిఁ గొని కాంత రమాధిపుఁ గొల్చుచుండెఁ దా
నొచ్చెము లేనిభక్తి విమలోజ్జ్వలమానసపద్మసీమయం
దిచ్చ బహిఃపదార్థముల నెంతయు రోయ నజస్రభావనన్. ౨౧౪

క. అకలంకయోగిమానస, సుకరామితదివ్యరూప శోభితనిక్ష్మే
తుకదయమానకటాక్షా, నికటచరత్క్రతుబధీశనిర్జరవారా. ౨౧౫

గద్యము - ఇది శ్రీరామచంద్రచరణారవిందమిళిందాంతఃకరణ పోలూరిమాధవ
యజ్వ సముజ్జ్వలత్కృపోక్షితకటాక్షసాదితపాండిత్యాభరణ ప్రభంజనవం
శాబ్ధిరాకాశశాంక నిరంతరారాధితవిచక్షణశశాంక అభినవనన్నయభట్టార
కాహోబలపత్యాహ్వయకవిమహోపాధ్యాయభట్టారకప్రణీతం బైన కాళిం
దీకన్యాపరిణయంబను మహాప్రబంధంబునందుఁ దృతీయాశ్వాసము.

ప్రథమభాగము సమాప్తము.